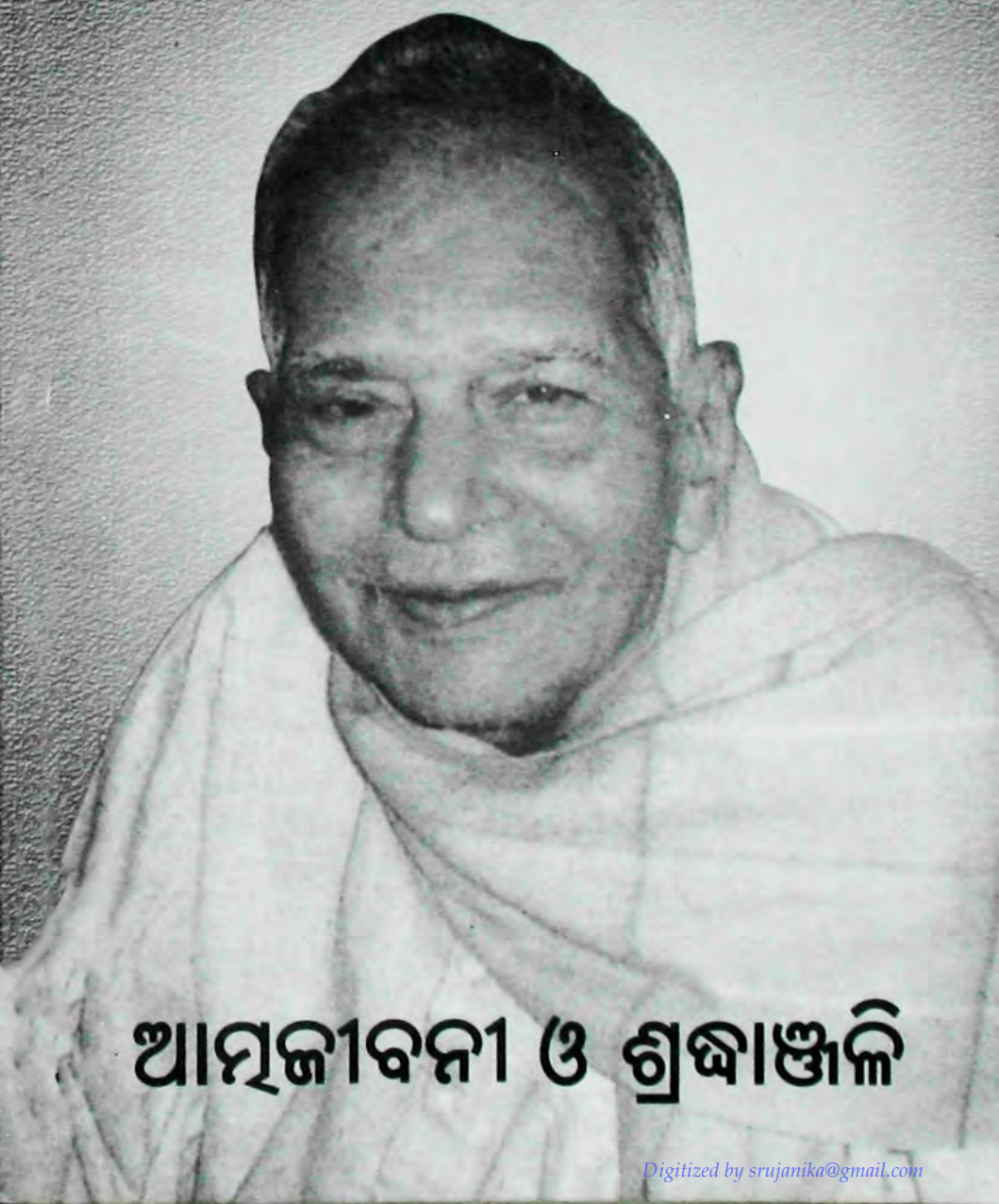

କହେଇ ଚରଣ ସ୍ଥାପନ

ଆତ୍ମଜୀବନୀ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି

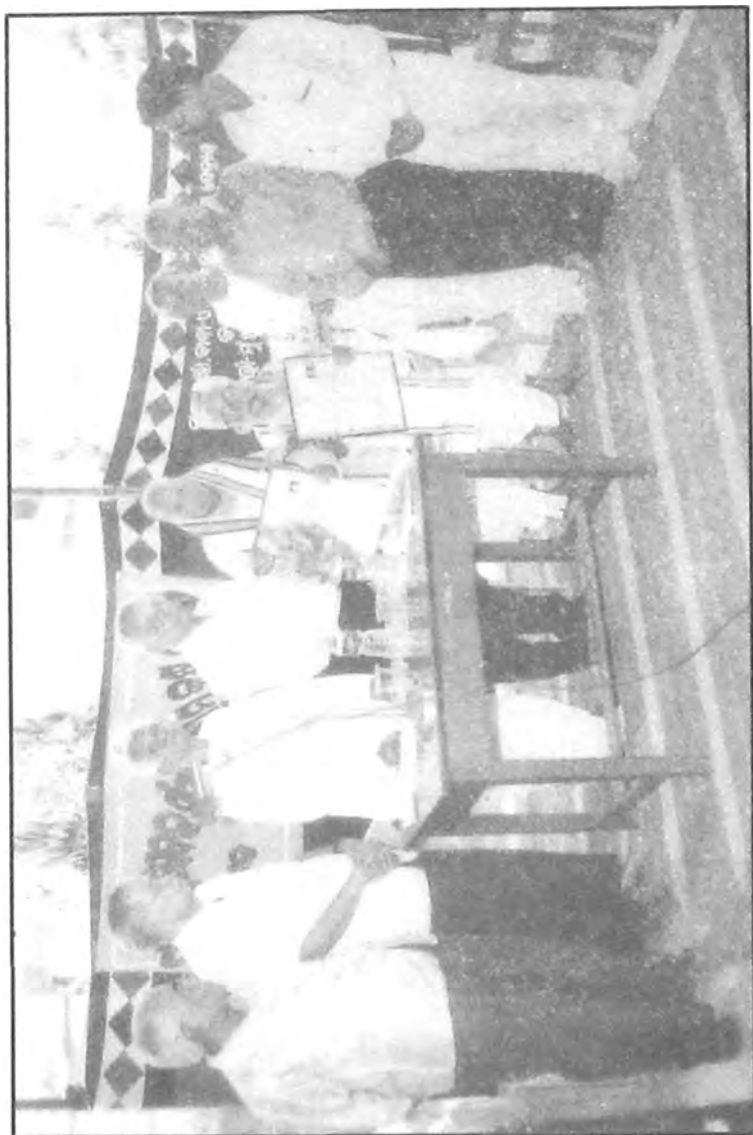
କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି

ଡିସେମ୍ବର ୨୦୧୦

ସୂଚୀପତ୍ର

ଶିବପଦ ସ୍ବାଇଁ : ପିତୃରଣ	୪
କହେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁଙ୍କ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନୀ	୭
କହେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁଙ୍କ ହସ୍ତଲିପି	୯
ଆତ୍ମଜୀବନୀ : ମୋ ପାଠପଢ଼ା	୧୨
ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି	୩୧-୮୪
ଡକ୍ଟର କରୁଣାକର ପରିଡ଼ା : ଆଜ୍ଞାପିଣ୍ଡା ଦେଖାଯାନ୍ତାତର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ଅବୁଜନୀୟ	୩୩
ଲଢୁକେଶ୍ବର ସାହୁ : ଯେ ଫୁଲ ମଝିଲେ ନାହିଁ	୩୯
ବିଷ୍ଣୁଚରଣ ଜେନା : ଅଲିଭା ସ୍ମୃତି	୪୧
ଦୁର୍ଗାପ୍ରସାଦ ସିଂହ : ଜ୍ଞାନର ଉଦ୍ଧାର ଏବଂ ଦୟାର ସାଗର - ଏକ ବିରଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ	୪୪
ରାଧାଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି : ବନ୍ଧୁ କହେଇ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ମରଣେ	୪୬
ଶଶିଭୂଷଣ ବିଶ୍ୱାଳ : ସ୍ମୃତି ଶୋକ	୪୯
ଅମରେଶ ବିଶ୍ୱାଳ : ଯୋଗପୁରୁଷ ସ୍ବର୍ଗତ କହେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ	୫୧
ଜଗନାଥ ମହାନ୍ତି : ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ଲେଖକ ଓ ପ୍ରଶାସକ କହେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ	୫୪
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରାୟ : କଷଣଅଞ୍ଜାର କହେଇ	୫୬
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର : ମୋ ପୂଜ୍ୟ ଜେଜେ	୫୯
କମଳାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର : କହେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ - ଏକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି	୬୦
ସୁଚେତା ପ୍ରଧାନ : ପ୍ରକୃତ ବୈଷ୍ଣବ	୬୨
ସ୍ବୟଂଶ୍ରୀ ସ୍ବାଇଁ : ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ପଦେ	୬୪
ଚିନ୍ମୟୀ ସ୍ବାଇଁ : ମୋ ଅନୁଭୂତିର ସ୍ମୃତିରୁ ପାଶୁଡ଼ାଏ	୬୬
ସରିତା ସ୍ବାଇଁ : ଜଣେ ଭଲ ମଣିଷଙ୍କ କଥା	୬୮
Bairagi Charan Pradhan : Undying Spirit	୭୦
Surendra Nath Nayak : A Rare and Versatile Personality	୭୨
Bhupati Bhusan Biswal : In Memory of Bapa	୭୩
Liza Bhuyan : Bapa, my Icon	୭୪
Dr. Lipi Pradhan : Bapa	୭୮
Sushrut : My Memoir on Aja	୭୯
Satyakam : My Loving Jeje	୮୧
Ritu : My Jeje	୮୩
Subhashree Das : A Great Teacher	୮୪

ନଭେମ୍ବର ୨୦୦୭ରେ ରାମକୃଷ୍ଣ କଲେଜ, କଟକ ଡରପରୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା

ପିତୃ ରଣ

ଶିବପଦ ସ୍ବାଇଁ

ବାପା ଗତବର୍ଷ ନଭେମ୍ବର କୋଡ଼ିଏ ତାରିଖରେ ଚାଲିଗଲେ । ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ତାଙ୍କର ଏକାଦଶାହ ଦିନ ସ୍ମରଣିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ବାର୍ଷିକୀ ତିଥି ଅନୁସାରେ ଏବର୍ଷ ଡିସେମ୍ବର ନଅରେ ପଡ଼ିଲା ଓ କେଇଦିନ ସ୍ମରଣିକା ଯେମିତି ହେଲେ ବାହାରିବ— ଏଇ ଚେଷ୍ଟାରେ ଆମେ ଭାଇ ଭଉଣୀ ସମସ୍ତେ ଲାଗିପଡ଼ିଲୁ । ତଥାପି ପ୍ରାୟ ସପ୍ତାହେ ଡେରି ହୋଇଗଲା । ଏଥିରେ କେତେଜଣ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ଓ ଭାବିଲେ ମୋର ଅପରାଗତାର ଏ ଆଉ ଏକ ନିଦର୍ଶନ । ମୋର ପୂଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ କରୁଣାକର ପରିଡ଼ା ଯିଏ ବାପାଙ୍କର ବେଶ ଘନିଷ୍ଠ ଥିଲେ ମତେ ଫୋନରେ କହିଲେ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିନ ସ୍ମରଣିକା ନବାହାରି ଡେରି ହେଲେ ଖତେଇ ହେଲା ପରି ଲାଗିବ ।

ଡେରି ହେବାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଲା ସ୍ମରଣିକାର ପରିସର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଏଥିପାଇଁ ବହୁ ଦିନର ବହୁ ବହୁ ସୁଖ ଦୁଃଖର ସହଚର କମଳାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ଦାୟୀ । ବାପା କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀ ଲେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାର ପାଞ୍ଚଟି ପରିଚ୍ଛେଦ ଶିକ୍ଷା ସନ୍ଧାନର ଶିଖା ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ବାପା ହଠାତ୍ ଲେଖିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଓ ବହୁ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ପରି ଏହା ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ । ସବୁ ଆତ୍ମଜୀବନୀ— ବିଶେଷକରି ବହୁ ପୁରୁଣା ସମୟର ଅସମାପ୍ତ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ପଛରେ କମଳାକାନ୍ତ ତାହାଣୀ ପରି ଗୋଡାଇଥାଏ ଓ ସେ ଚାହିଁଲା, ଆମେ ବି ରାଜି ହେଲୁ— ଆମର ସ୍ମୃତି ତର୍ପଣ ସହ ବାପାଙ୍କର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ଏକତ୍ର ପ୍ରକାଶ ହେଉ । ସ୍ମରଣିକା ପ୍ରଶସ୍ତି—ସର୍ବସ୍ବ ଓ ବହୁ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଲେଖାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜାଣିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇଥିବାରୁ ପରିବାରବର୍ଗକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଏକ ପାଠକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଶେଷରେ ବାପାଙ୍କ ଲେଖା ପାଖରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଶିକ୍ଷା ସନ୍ଧାନ ଅଫିସରୁ ଅନୀଲ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ପୁରୁଣା ସଂଖ୍ୟା ଠାବ କରି ବାପାଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏଇ ହେଲା ଡେରିର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ଚଢ଼ିବା ପରି କେତେଜଣଙ୍କ ଲେଖା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଓ କିଛି ପ୍ରମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ବନାନ ଅଶୁଦ୍ଧ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକର ସଂଶୋଧନ କରିବାରେ କିଛି ଦିନ

ଲାଗିଗଲା । ଏ ସମୟରେ କୌଣସି ଲେଖାର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବିଚାର କରିବା ଅବିବେକୀ ବୋଲି ମନେ ହେବାରୁ ସବୁ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି ପ୍ରକାଶିତ କରାଯାଇଛି ।

ଏ ସ୍ମରଣିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ବହୁ ବିଜୟ ଦେଓ ଓ କମଳାକାନ୍ତଙ୍କୁ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି । କିଏ ସେ କହିଲା ପରି ଯାହା ଏଥିରେ ଭଲ ତାହା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ, ଭୁଲଭଟକା ପାଇଁ ମୁଁ ହିଁ ଦାୟୀ ।

ପିତା ପୁତ୍ରର ସଂପର୍କ (ବିଶେଷ କରି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ସହ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଟିଳ । ଏ ସ୍ମରଣିକାରେ ସେ ଜଟିଳତାର ସାମାନ୍ୟ ଅଭାସ ନଥିବା ସ୍ବାଭାବିକ । ପୁଅ ହିସାବରେ ମୋର ଅଯୋଗ୍ୟତାର ସାମା ନାହିଁ । ସଂସାରର ବୋଧହୁଏ ଅଧିକାଂଶ ପୁତ୍ର ଅଯୋଗ୍ୟ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଜୀବନ ସାରା ସେମାନେ ଯୋଗ୍ୟ ପିତା ହେବା ପାଇଁ ଭୟଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି । ଯୋଗ୍ୟ ପିତା ହେବାର ଅକ୍ଲାନ୍ତ ଓ ବହୁତ ସମୟରେ ନିରର୍ଥକ ଉଦ୍ୟମ ପଛରେ ରହିଛି ଅଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ହେବାର ଘନଘନ ତାଡ଼ନା । ଆମର ଜଣେ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ଯିଏ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜଣେ ପରମ ଅଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଏ ସମସ୍ୟାରୁ ଖସି ଯାଇଛନ୍ତି, କାରଣ ସେ ଅବିବାହିତ ।

ବାପାଙ୍କ ବିଷୟରେ ପରସ୍ପର ସଂପର୍କ ନଥିବା ଦୁଇଟି ଘଟଣା ସ୍ମରଣ କରୁଛି । ୧୯୬୭ ମସିହାରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ପଢୁଥିବା ବେଳେ କଲେଜ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରରୁ ଜାଣିଲି ସଂସ୍କୃତରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ନମ୍ବର ରଖି ବାପାଙ୍କର ରେକର୍ଡ ଅଛି, ପ୍ରାୟ ଚାଲିଶ ବର୍ଷ ତଳର ରେକର୍ଡ । ବାପା କେବେ କହିନାହାନ୍ତି ।

୧୯୯୧ ମସିହାରେ ମୁଁ କଲିକତାରେ ଥିବା ବେଳେ ବାପା ଶୀତଦିନେ ଆସିଥିଲେ । ପୁରୀ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍‌ରେ ରିଜର୍ଭେସନ୍ ନପାଇ ସାଧାରଣ କମ୍ପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ଅଧା ବାଟ ଠିଆ ହୋଇ ତାପରେ ରାତି ସାରା ତଳେ ବସି ସେ ଆସିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ୭୫ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ଟ୍ରେନ୍‌ରୁ ବ୍ୟାଗପତ୍ର ଧରି ନଓହ୍ଲାଇଶୁ ମୁଁ ବିରକ୍ତ ହେଲି— ରିଜର୍ଭେସନ ନଥାଇ ଏମିତି ତରତରରେ ଆସିବା କଣ ଦରକାର ଥିଲା । ବାପା କହିଲେ, “ଏସବୁ ଜିନିଷ କିଣା ସରିଥିଲା । ତୋ ମାଆ ରସଗୋଲା, ଛେନାପୋଡ଼, ରୋହିମାଛ, ଚିକ୍କିଡ଼ିଭଜା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିସାରିଥିଲା ।”

ଶେଷରେ ଏକ ଗଭୀର ଅପରାଧବୋଧ ସହ ଏ ସ୍ମରଣିକା ବାପାଙ୍କର କେବେ ହେଲେ କିଛି ନମାରିଥିବା ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରୁଛି ।

କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନୀ

୧. ଜନ୍ମ : ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବାଲିପଡ଼ା ପଲ୍ଲୀ ଗ୍ରାମରେ ୧୯୧୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୧୬ ତାରିଖରେ
୨. ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲରୁ ମାଇନର ବୃତ୍ତିଲାଭ - ୧୯୩୦ ମସିହା
୩. କଟକ ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ - ୧୯୩୦ ମସିହା
୪. ପାଟନା ଅଧୀନରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ ଓ ବୃତ୍ତିଲାଭ - ୧୯୩୪ ମସିହା
୫. ରେଭେନ୍ସା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ - ୧୯୩୪-୧୯୩୮ ମସିହା
୬. ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସରେ ସମ୍ମାନର ସହ ପାସ୍ - ୧୯୩୮ ମସିହା
୭. ରାଧାନାଥ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜରୁ ଡି.ଇଡ଼ି. ପାସ୍ - ୧୯୩୯ ମସିହା
୮. ଦଶରଥପୁର ପ୍ରାଥମିକ ତାଲିମ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ - ୧୯୩୯-୪୨ ମସିହା
୯. ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ - ୧୯୪୩-୪୯ ମସିହା
୧୦. ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ - ୧୯୫୦-୫୨ ମସିହା
୧୧. ଭଦ୍ରକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉନ୍ନୟନ ଯୋଜନାର ମୁଖ୍ୟ ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ପଦବୀ - ୧୯୫୨ ମସିହା
୧୨. ବାଲେଶ୍ବର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲା ସାମାଜିକ ସଂଗଠକ - ୧୯୫୬-୫୭ ମସିହା
୧୩. ଗୋପାଳପୁରରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ରର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ - ୧୯୫୮ ମସିହା
୧୪. ଲକ୍ଷ୍ମୀସାଗରସ୍ଥିତ ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ତାଲିମ କେନ୍ଦ୍ରର ଉପନିର୍ଦ୍ଦେଶକ - ୧୯୬୦ ମସିହା
୧୫. ଭୁବନେଶ୍ବର ସ୍ଥିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉନ୍ନୟନ ତାଲିମ କେନ୍ଦ୍ରର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ - ୧୯୬୭
୧୬. ଅବସର ଗ୍ରହଣ - ୧୯୬୯ ମସିହା
୧୭. ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ - ୧୯୭୦ରୁ ୭୮ ମସିହା
୧୮. ବି.ଜେ.ବି ଇଂରାଜୀ ମିଡ଼ିୟମ୍ ସ୍କୁଲର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ - ୧୯୭୮ ରୁ ୧୯୮୩
୧୯. ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବି.ଏଡ଼୍. ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ - ୧୯୮୩ ମସିହା
୨୦. ଡିରୋଧାନ - ୨୦୦୯ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃତ୍ତି

ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଜାତୀୟକରଣ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସ୍ବାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀପାଇଁ ବହି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଜାତୀୟକରଣ ହେବାପରେ ମଧ୍ୟ ମାଧ୍ୟମିକ ବୋର୍ଡ଼ ଓ ଜାତୀୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲିଖନ ଓ ପରୀକ୍ଷଣ ସହିତ ସେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସ୍ବାଇଁ ଅନେକ ଥର ଖବରକାଗଜ ଓ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ଅନେକ ଲେଖା ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ତାହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।

□□□

Shri Karamnagar Pruthi a retired officer who has been working in the School as Superintendent since its inception has submitted his resignation on account of domestic difficulties praying for his relief at an early date. But as it has not been possible to find out a suitable substitute, he has been requested to continue till such time as we make alternative arrangement.

Shri Phitkea is in full charge of Cash and accounts of the School which has, of late grown in size with the result that his work load has considerably increased. Besides accounts, he is in over all charge of the Office and attends to outdoor work.

He is getting a consolidated pay of Rs. 200/- with the D.A. an admissible from time to time, but as it appears he has means enough to feel assured as his pay has not undergone any revision, although all the members, both Washington and

I would therefore recommend that to commence with his work and responsibility, Sri Prithvi may be allowed a consolidated pay of Rs 400/- with effect from 1st January '22.

It may be mentioned here that his appointment order is not traceable in the Office. We may now issue a fresh appointment order.

~~Don~~
Printed info on
phone, U.S. Air

Keswain
1671

SUNDAY
23
JUNE
1985

Appointments	Important Jobs

ପ୍ରାନ୍ତପ୍ରାଥମିକ ବିଭା

(୧) ପ୍ରତିଦିନ ନିଜର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତପ୍ରାଥମିକ ନିକ୍ଷେପ କରିବା -
 କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଅନୁଯାୟୀ - କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିକ୍ଷେପ କରିବା -
 ପ୍ରାନ୍ତପ୍ରାଥମିକ ନିକ୍ଷେପ କରିବା -

(୨) ପ୍ରାନ୍ତପ୍ରାଥମିକ ନିକ୍ଷେପ କରିବା - ନିକ୍ଷେପ କରିବା, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ,

(୩) ୧. ପ୍ରତିଦିନ

(୪) ୨. ପ୍ରତିଦିନ

(୫) ୩. ପ୍ରତିଦିନ

କହେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନୀ

ମୋ ପାଠପଢ଼ା

ମୋ ବାଲ୍ୟଜୀବନ ଓ ପାଠପଢ଼ା :

ବର୍ତ୍ତମାନ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଥାନାର ଏକ ଅଖ୍ୟାତ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ ବାଲିପଡ଼ାରେ ୧୯୧୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ପହିଲା ତାରିଖରେ, କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ଶୁକ୍ଳତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥିରେ ମୋର ଜନ୍ମ । ପିତାଙ୍କ ନାମ ମହେଶ୍ୱର ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ଦୁର୍ଗାଦେବୀ । ବାପା ଜଣେ ଦରିଦ୍ର କୃଷକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ଜମିବାଡ଼ି ଥିଲା । ସେହି ଜମିକୁ ନିଜେ ଚାଷବାସ କରି ଯାହା ଫସଲ ଆମଦାନୀ କରୁଥିଲେ, ସେଥିରେ କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ ପରିବାର ଚଳାଉଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆମ ଗ୍ରାମର ବହୁଲୋକ ନିରକ୍ଷର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବାପା ସାମାନ୍ୟ ଲେଖାଲେଖି ଓ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରି ପାରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଝିଅମାନଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା ଏକ ସ୍ୱପ୍ନ ଥିଲା । ଝିଅ ଜନମ ପରଘରକୁ; ଫଳରେ ବୋଉ ଆଦୌ ପାଠ ପଢ଼ି ନଥିଲା । ତଥାପି ଘର ଚଳାଇବା, ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିମିଶି ଚଳିବା ତଥା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଲାଳନପାଳନ କରିବାରେ ତାର ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ଥିଲା । ଆମେ ଭାଇଭଉଣୀ ମିଶି ୬ଜଣ । ମୁଁ ସବା ବଡ଼; ଭାଇ ତିନୋଟି ଓ ଭଉଣୀ ତିନୋଟି । ପରିବାରରେ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ତ ସବୁବେଳେ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ତଥାପି ଆମକୁ ବଢ଼େଇ କୁଡ଼େଇ ମଣିଷ କରିଥିଲେ ଆମ ବାପା ମାଆ । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ନେହ, ଆଦର ଓ ଯତ୍ନ ଫଳରେ ଆମେ ମଣିଷ ହୋଇପାରିଥିଲୁ ।

୫/୬ ବର୍ଷ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ି ନଥିଲି । ସେକାଳରେ ଆମ ଗାଁ କି ଆଖପାଖ ଗାଁରେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ନଥିଲା । ଯେ ପଢୁଥିଲେ ସେ ଗାଁ ଚାଟଶାଳୀରେ ପଢୁଥିଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ମିଳିମିଶି ଗୋଟିଏ ଅବଧାନ ରଖି ତାଙ୍କର ଖାଇବା ପିଇବା ଓ ରହିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଥିଲେ । ଚାଟଶାଳୀ ପାଇଁ ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୃହ ନଥିଲା । ଗାଆଁର କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ଚଉପାଡ଼ୀରେ ସ୍କୁଲ ଚାଲୁଥିଲା । ପିଲାମାନେ ସେହି ଚଉପାଡ଼ୀରେ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ମାଟିବଂଶ ଅବଧାନ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ମାଟିବଂଶ ମାନଙ୍କର ଅବଧାନୀ କରିବା ଏକ କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ଥିଲା । ଗାଆଁ ଗହଳରେ ଏମାନଙ୍କର ବେଶୀ ଖାତିର ଥିଲା ।

ଗାଆଁର ଲୋକେ ବିପଦ ଆପଦରେ ଏହି ମାଟିବଂଶ ଅବଧାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଲୋଡୁଥିଲେ । ମାଟିବଂଶ ଅବଧାନଙ୍କ କଥା ପଢ଼ିଲେ ଇଂରାଜୀ କବି ଗୋଲ୍ଡସ୍ମିଥଙ୍କ ଭିଲେଜ ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର କବିତା ମନେପଡ଼େ ।

ଆମ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଗାଆଁରେ କୌଣସି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଗୃହ ନଥିଲା । ବସିବା ପାଇଁ ଚେୟାର ବେଞ୍ଚ କି ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ କଳାପଟା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ପିଲାମାନଙ୍କର ଲେଖାଲେଖି କରିବା ପାଇଁ ସିଲର୍ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ଭୂଇଁ ଉପରେ ଲିପାପୋଛା କରି ମାଟି ଖଡ଼ିରେ ପିଲାମାନେ ଅକ୍ଷର ବା ସଂଖ୍ୟା ଆଦି ଲେଖୁଥିଲେ । ପାଠ ପଢ଼ିବାର ସମୟ ଥିଲା ସକାଳୁ ଗାଧୁଆ ବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ସକାଳ ୭ଟା ଠାରୁ ୧୨ଟା ଓ ଉପରବେଳା ୩ଟା ଠାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ୫ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଦିନେ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରମାନେ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ବସି ଫଳା ବୋଲନ୍ତି । ସେ ସମୟରେ ପିଲାମାନଙ୍କର ବାପା, ଅଜ୍ଞା, ଭାଇ, ଇତ୍ୟାଦି ଆସି ବସନ୍ତି । ଆମ ଗ୍ରାମର ସେକାଳର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଧନାତ୍ମ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଉତ୍ତରାୟଙ୍କ ଚଉପାଡ଼ୀରେ ଚାଟଶାଳୀ ହେଉଥିଲା । ତାକୁ ସମସ୍ତେ ଚଉତରା ମେଲା ଚାହାଳୀ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ।

ଆଜିକାଲି ଆଧୁନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରାଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ସେପରି ନଥିଲା । ଅ, ଆ, ଇ, ଇ, କ, ଖ, ଡ, ମ, ଯ ଇତ୍ୟାଦି ଅକ୍ଷର ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖା ଯାଉଥିଲା । ଗଣିତର ଓଡ଼ାଙ୍କ (ମିଶାଣ), ଫେଡ଼ାଙ୍କ (ଫେଡ଼ାଣ), ଗୁଣନ ଓ ହରଣ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପଣିକିଆ, କାହାଣ, ଟଙ୍କା, ଅଣା, ମହଣ, ପଣ, ସେର, ଛଟାକି ଇତ୍ୟାଦି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଦୂରତା ମାପିବା ପାଇଁ ହାତ, ଫୁଟ, ଖଞ୍ଜ, ଗୋଡ଼, ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଟଙ୍କା, ଅଣା, ପଇସା, ଅଧଲା ଓ ପାହୁଲା ପ୍ରଭୃତି ମୁଦ୍ରାର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ସବୁଠାରୁ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ମୁଦ୍ରା ହେଲା ପାହୁଲା । ଏକ ପଇସା ଦୁଇ ଅଧଲା ବା ତିନି ପାହୁଲା ସହିତ ସମାନ । ଆଜିକାଲି ମେଟ୍ରିକ୍ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରଚଳନ ଫଳରେ ପୁରାତନ ପଦ୍ଧତି ଲୋପ ପାଇଯାଇଛି ।

ଓଡ଼ିଆରେ ଚାଟଶାଳୀ ପାଠ ପଢ଼ା ଯାଉଥିଲା । ସେଥିରେ କମଳ ଲୋଚନ ଚଉତିଶା, କଳେବର କହ୍ନାଇ ଚଉତିଶା, ବନ୍ଦଇ ହରି ଦେବମୁରାରୀ ପ୍ରଭୃତି ଛାନ୍ଦ ଓ ଭଜନ ପିଲାମାନେ ନିତି ବୋଲୁଥିଲେ । ଏହାକୁ ଫଳା ଡାକିବା ବା ଫଳାବୋଲା

କୁହାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷକ ନିଜେ ବୋଲୁଥିଲେ, ତା' ପରେ ପିଲାମାନେ ସମସ୍ତେ ଆବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ । ଫଳାବୋଲାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ମନୋହର ଓ ପିଲାମାନଙ୍କ ଗୀତ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଚାହାଳୀରେ ସମବେତ ହେଉଥିଲେ ଓ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ।

ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା :

୧୯୨୪/୨୫ ମସିହାରେ ଆମ ଗାଁ ବାଲିପଡ଼ା ଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ସିଦ୍ଧପାଟଣା ଗ୍ରାମରେ ନୂଆ ହୋଇ ଏକ ନିମ୍ନ-ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଛାପିତ ହେଲା । ସେଥିରେ ମାଇନର ବା ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ପାଣ୍ଠି ଗୁରୁ ତାଲିମ୍ ପାଇଥିବା ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହେତୁପଣ୍ଡିତ ବା ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସିଦ୍ଧପାଟଣା ନି.ପ୍ରା. ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଥମରୁ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ଖୋଲା ଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବୀଣାକର ରାଉତ ସେଥିରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ସେ ମୋର ସମ୍ପର୍କରେ ମାମୁଁ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଘର ଆମ ଗାଆଁରେ । ପୂଜ୍ୟପାଦ ରାଉତ ମୋର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁ । ସେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ଗାଆଁରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ ଥିଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ପିଲାମାନେ କାର୍ତ୍ତିକ ଅଭିଭାବକମାନେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଓ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ପୂଜ୍ୟପାଦ ବୀଣାକର ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ମୁଁ ଗାଆଁ ଚାଟଶାଳୀରୁ ପଢ଼ାସାରି ସିଦ୍ଧପାଟଣା ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲି । ମୋ ପାଠପଢ଼ାର ଆଗ୍ରହ ଓ ଅଗ୍ରଗତିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମୋତେ ସେ ନିମ୍ନପ୍ରାଥମିକ ବୃତ୍ତି ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ପଢ଼ାମୁଣ୍ଡାଇ ପଠାଇଥିଲେ । ବହୁ ସମୟରେ ଆମ ଘରକୁ ଆସି ମୋତେ ପାଠ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ପଢ଼ାମୁଣ୍ଡାଇରେ ନି.ପ୍ରା. ବୃତ୍ତି ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ୧୯୨୬ ମସିହାରେ ମୁଁ ପଢ଼ାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି ।

ପଢ଼ାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲ :

ସେତେବେଳେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ ଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ତ ଦୂରର କଥା, ଆଖପାଖ ପ୍ରାୟ ଶହେରୁ ଅଧିକ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ପଢ଼ାମୁଣ୍ଡାଇରେ ଗୋଟିଏ ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲ ବା ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । ଆମ ଘରଠାରୁ ସ୍କୁଲ ପ୍ରାୟ ୨/୩ କିଲୋମିଟର ଦୂର । ପଢ଼ାମୁଣ୍ଡାଇ ଠାରୁ ଆଜି

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରା ସେତେବେଳେ ପକ୍ଷା ହୋଇ ନଥିଲା । ଆମେ ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଚାଲି ଚାଲି ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଯାଉଥିଲୁ ଓ ଧରା ପରେ ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ହେଲେ ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲୁ । ସେତେବେଳେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ଅର୍ଥାତ୍ କଷଣଅଣ୍ଟା, ବଳିପଡ଼ା, ସିଦ୍ଧପାଟନା, ବଳଦେବନଗର ପ୍ରଭୃତି ୪/୫ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମରୁ ଆମେ ୨/୩ ଜଣ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥିଲୁ । ସେହି ସମୟରେ କଷଣଅଣ୍ଟା ଗ୍ରାମର ସୁନାମଣି ସାହୁ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପିଲା ମୋ ସହିତ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥିଲା । ସେ ମାଇନର ପାସ୍ କରି କମ୍ପାଉଣ୍ଡରୀ ପାଶ୍ କରି ସୁଦୂର ସଡ଼େଇକଳାରେ ଚାକିରୀ କରି ସେହିଠାରେ ଘରଦ୍ୱାର କରି ରହିଲା । ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ସେହିଦିନଠାରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ଆଉ ସୁନାମଣି ସହିତ କେବେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇନାହିଁ । ଶୁଣୁଛି ଆଉ ସେ ଇସ୍ତାଫରେ ନାହାଁନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ଚକ୍ଷୁ ଚିକିତ୍ସକ ରୂପେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ସେ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲାଣି ବୋଲି ଶୁଣିଲି ।

ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ ସମଗ୍ର କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ସବ୍ଡିଭିଜନ୍‌ରେ (ସେତେବେଳେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜିଲ୍ଲା ହୋଇନଥିଲା) ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲର ସୁଖ୍ୟାତି ଥିଲା । ଏଥିରେ ଖୁବ୍ ଯୋଗ୍ୟତାସମ୍ପନ୍ନ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସମଗ୍ର କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ୮/୯ ଜଣ ମାଇନର ବୃତ୍ତି ପାଉଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲରୁ ୩ ଜଣ ଛାତ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ବୃତ୍ତି ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ୧୯୩୪ ମସିହାରେ ମାସକୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ହିସାବରେ ମାଇନର୍ ବୃତ୍ତି ପାଇଥିଲି । ମୋ ପୂର୍ବରୁ ବାଞ୍ଛାନିଧି ଦାସ, ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବିଶ୍ୱାଳ, ପରମାନନ୍ଦ ଖଣ୍ଡାୟୀ ପ୍ରଭୃତି ଛାତ୍ରମାନେ ମାଇନର ବୃତ୍ତି ଲାଭ କରି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ ।

ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲ ସେତେବେଳେ ସହରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ, ଯେଉଁଠି ଆଜିକାଲି ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ବାଲିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇଛି, ସେହିଠାରେ ମାଇନର ସ୍କୁଲ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ତା ପାଖକୁ ଲାଗି ବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରବାସ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଦୁଇଟି କୋଠରୀ ଥିବା ଗୋଟିଏ କଜାଘରେ ୪ର୍ଥ, ୫ମ ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷାଘରେ ୬ଷ୍ଠ, ୭ମ ଶ୍ରେଣୀ ଚାଲୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ନଟବର କାନୁନ୍‌ଗୋ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ପଦ୍ମନାଭ ପାଠୀ, ବିନୋଦ ବିହାରୀ ଦାଶ ଏବଂ ବଂଶୀଧର ଦାସ । ଏମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ

ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ଜ୍ଞାନଗରିମା ସହିତ ଅସୀମ ଛାତ୍ରବହୁଳତା ସେମାନଙ୍କୁ ଅତି ଲୋକପ୍ରିୟ କରି ପାରିଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ମୋ ଜୀବନରେ ଯଦି ମୁଁ କିଛି ସଫଳତା ଲାଭ କରିଛି, ତାହା କେବଳ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ପଣ୍ଡିତ ବିନୋଦ ବିହାରୀ ଦାଶଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ।

ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀରେ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ହେଉଥିଲା । ଲୋକେ ବଡ଼ ହତସ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଠାରୁ ପତରପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ-ଆଳି ରାସ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀ ବନ୍ୟାରେ ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ରାସ୍ତାରେ ଦୁଇ ଚାରି ଜାଗା ଘାଇ ହୋଇ ପ୍ରଖର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ଆମ ଗାଆଁ ବାଲିପଡ଼ାରୁ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଯିବା ଆସିବା ବର୍ଷାଦିନେ ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ହେଉଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ମୁଁ ସ୍କୁଲକୁ ବର୍ଷାଦିନେ ଆସି ପାରୁନଥିଲି । ଏହିପରି ଭାବରେ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ୧୯୨୬ ମସିହାରୁ ୪ବର୍ଷ କାଳ ପାଠ ପଢ଼ି ଶେଷରେ ୧୯୨୯ ମସିହାରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ମାଇନର ବ୍ରିଟିସରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲି । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ସେହିବର୍ଷ ନଅ ଜଣ ଛାତ୍ର ମାଇନର ବ୍ରିଟି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ବ୍ରିଟିର ପରିମାଣ ମାସିକ ୫ଟଙ୍କା ଥିଲା । ଏହି ବ୍ରିଟି ଲାଭ ମୋର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ ପ୍ରଧାନ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ରିଟି ନ ପାଇଥିଲେ ମୋର ପଢ଼ା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିନଥାନ୍ତା ।

କଟକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ :

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ, କଟକ ସହରର କାଠଯୋଡ଼ି କୁଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସରକାରୀ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ । ଏହା ପରେ ପୁରୀ, ସମ୍ବଲପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଅନୁଗୁଳର ସଦର ମହକୁମାରେ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣତଃ ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ଆଦର୍ଶ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା । ବେସରକାରୀ ଉଦ୍ୟମରେ କାଁ ଭାଁ କେଉଁଠି ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । ମୋ ସମୟରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଓ ରାଜକନିକାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ ଥିବାର ମୁଁ ଜାଣେ । ବାସ୍ତବିକ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେକାଳ ଓ ଏକାଳ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ପ୍ରଭେଦ । ଛତୁ ଫୁଟିବା ଭଳି ଓଡ଼ିଶାରେ ଚାରିଆଡ଼େ ହାଇସ୍କୁଲ ଗଢ଼ି ଉଠୁଛି । ଶିକ୍ଷାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରସାର ଘଟୁଛି ।

ମୁଁ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଇନର ସ୍କୁଲରୁ ମାଟ୍ରିକ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ସରକାରୀ ଟୁଭି ପାଇ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ବିଲାତ-ଫେରଡ଼ା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାୟ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଏସ୍. ରାୟ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ସୁଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ପରେ ସେ ସ୍କୁଲ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର, ରେଭେନ୍ସା ଡିରେକ୍ଟର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ କଟକ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଥିଲେ । ସ୍କୁଲରେ ଏସ୍. ରାୟ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଥିବା ସମୟରେ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲେ ଜଣେ ସାହେବ ଡକ୍ଟରୀ. ଡକ୍ଟରୀ. ହଣ୍ଡରସନ୍ । ସେ ସମୟେ ସମୟେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ଖଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ସାହେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚାରଣ ଛାତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷକ ମହଲରେ ବେଶ୍ କୌତୁକ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗୌରବର କଥା ଯେ ହଣ୍ଡରସନ୍ ସାହେବ ଓଡ଼ିଆରୁ ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ କିପରି କରାଯିବ ସେ ବିଷୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ କାଳରେ ଏହାକୁ ‘ହଣ୍ଡରସନ୍ ପ୍ୟାସେଜ୍’ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଓଡ଼ିଆରୁ ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ କରିବା ପାଇଁ ପୁସ୍ତକଟିର ବିଶେଷ ଉପଯୋଗିତା ଥିଲା । ହଣ୍ଡରସନ୍ ସାହେବ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାନୁରାଗୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏକ ପାରିବାରିକ କଳହ ଯୋଗୁଁ ସେ ନିଜ ଦେହରେ କିରୋସିନି ଢାଳି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ।

ସେତେବେଳେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍‌ରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ବିଖ୍ୟାତ ଲୋକ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେଣି । ସେ କାଳର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିନୋଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ ଆଉ ଇହଧାମରେ ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସମାଜସେବୀ ଓ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ ଏବଂ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ଜୀବିତ ଓ କର୍ମନିବୃତ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଆଉ କେତେକ କୁଆଡ଼େ ଅଛନ୍ତି କି ନାହାନ୍ତି, ସ୍ମରଣ ହେଉନାହିଁ । ମନମୋହନ ମୋ’ର ସହପାଠୀ ଥିଲା, ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଜଣେ ଛାତ୍ରନେତା ଓ ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ରୀଡ଼ାବିତ୍ ଭାବରେ ସୁଖ୍ୟାତି

ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଲେ ଛାତ୍ରମାନେ ଭୟ କରୁଥିଲେ । କାହାର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେଲେ ବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳିଗୋଳ କିମ୍ବା ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିଲେ, ବିଜୁବାରୁ ତାହାର ସମାଧାନ କରି ଦେଉଥିଲେ ।

୧୯୩୧ ମସିହା, ବୋଧହୁଏ ଜାନୁଆରୀ ମାସ । ତତ୍କାଳୀନ ମହା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଇଂରେଜୀ ସରକାରଙ୍କ କବଳରୁ ଭାରତର ମୁକ୍ତିପାଇଁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଶ ସାରା ବ୍ୟାପୀ ଯାଇଥାଏ । ବହୁ ଛାତ୍ର ଅଧାରୁ ପାଠ ଛାଡ଼ି ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ କହିଥିଲେ, “Education may wait, but not Swaraj.” ଦେଶସାରା ସଭା ସମିତି; ବିଦେଶୀ ଜିନିଷ ବର୍ଜନ, ଧର୍ମଘଟ ଓ ଭାରତ ମାତାଙ୍କି ଜୟ ଧ୍ୱନିରେ ଦେଶସାରା ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଉଥାଏ । ବହୁ ନେତା ଓ ଛାତ୍ର ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ବିଦେଶୀ ସରକାରଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଲୋକେ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ।

ମୁଁ ସେତେବେଳେ ବଙ୍ଗାଳି ସାହିତ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରରେ ଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ଆମେମାନେ ବଙ୍ଗାଳି ସାହିତ୍ୟରୁ କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲକୁ ଦିନ ୧୦ଟା ବେଳେ ଯାଉ ଓ ସ୍କୁଲ ଛୁଟିପରେ ୪ଟା ବେଳେ ଫେରୁ । ଦିନକର କଥା । ଶୁଣାଗଲା ଯେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଅଟକ ରଖି ତାଙ୍କୁ ଜେଲକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି । ଏହାପରେ ଚାଲିଲା ଦେଶସାରା ଆନ୍ଦୋଳନ, ଧର୍ମଘଟ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଇତ୍ୟାଦି । ଆମେ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା ବାଟରେ ଦେଖୁଲୁ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ନେତା ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ଧର୍ମଘଟ ତାକରା ଦେଉଛନ୍ତି । ‘ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜୟ’, ‘ଭାରତ ମାତାର ଜୟ’, ‘ଦେଶ ପାଇଁ ଆମେ ଜୀବନ ଦେବୁ’ ଇତ୍ୟାଦି ଧ୍ୱନିରେ ଆକାଶ ପୃଥିବୀ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଉଥାଏ । ଦଳେ ଛାତ୍ରନେତା ଆମକୁ ବାଟ ଓଗାଳି ଆଉ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ଆମେ ମଫସଲି ପିଲା, ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ଭଲିଯାଇ ଆଉ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ନଯାଇ ଛାତ୍ରାବାସ ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରକୁ ଫେରି ଆସିଲୁ । ଶୁଣିଲି ସେ ଦିନ ପୋଲିସ୍ ଲାଠି ପ୍ରହାରରେ ବହୁ ଛାତ୍ର ଆହତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ନିଆଯାଇଥିଲା । ଯାହାହେଉ ସେଦିନ ଆମେମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଦେଶ ମାତୃକାର ମୁକ୍ତିପାଇଁ ଯତ୍ନକ୍ଷେପ ସ୍ୱାର୍ଥ ଯୋଗ କରିପାରିଥିଲୁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ସ୍ୱତଃ ଆନନ୍ଦ ଓ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି ।

ପରଦିନ ସ୍ୱାଭାବିକ ହେଲା, ଆମେମାନେ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଗଲୁ । ସେଦିନ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଏକ କରୁରୀ ନୋଟିସ୍ ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା ଯେ ଗତ କାଲି ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମଘଟରେ ଯୋଗ ଦେଇ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଅନୁପସ୍ଥିତ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଗୁରୁତର ଶୃଙ୍ଖଳାଭଙ୍ଗ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଇଂରେଜୀ ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ଏକ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ । ତେଣୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବହିଷ୍କାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ପାଠଥିବା ସରକାରୀ ବୃତ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନିଆଯିବ । ଏ ନୋଟିସ୍ ପାଇବା ପରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ହେଲି ଓ ବୃତ୍ତି କଟିଗଲେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଅଧ୍ୟୟନ ଯେ ଅସମ୍ଭବ, ଏଇ କଥା ଭାବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରାଶ ଓ ମିଥ୍ୟମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଫେରି ରାମକୃଷ୍ଣ କଟେଜର ତତ୍କାଳୀନ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଉପାଚରଣ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି । ସେମାନେ ମୋ ସହିତ ଗଭୀର ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରି ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟରେ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ।

ମୁଁ ଆଉ କେତେକ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଏସ୍. ରାୟଙ୍କୁ ଅତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟରେ ସାକ୍ଷାତ କରି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲି, “ସାର୍, ମୁଁ ନିପଟ ସଫସଲରୁ ଆସିଛି । ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । କାଲି ସ୍କୁଲକୁ ଆସିବା ବାଟରେ ଦଳେ ଛାତ୍ରନେତା ଆମକୁ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାପାଇଁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ବାଧା ଦେବାରୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଫେରିଗଲି । ମୋର ଏ ଧର୍ମଘଟ କି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ତା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦରିଦ୍ର ଛାତ୍ର, ବୃତ୍ତି ନପାଇଲେ ମୁଁ ଆଦୌ ପଢ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ ।” ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମନରେ ଦୟା ଆସିଲା । ମୁଁ ପିନ୍ଧିଥିବା ଖଦଡ଼ କମିଜଟି ଦେଖି ସେ ମୋତେ କହିଲେ, “ତୁମେ କହୁଛ, ତୁମେ ସ୍ୱଦେଶୀ ବର୍ଜନ କି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣ ନାହିଁ । ଆହୁ, ଏ ଖଦଡ଼ କେଉଁଠୁ ଆଣିଲ ? କାହିଁକି ପିନ୍ଧିଛ ? ସରକାର ତୁମ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ କରିଛନ୍ତି ।” ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଭୀତ ହୋଇ କହି ପକାଇଲି, “ସାର୍, ଆଉ କେବେ ମୁଁ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିବି ନାହିଁ କି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବି ନାହିଁ ।” ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ମହାଶୟ ସ୍ଥିତ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହି ଉଠିଲେ, “ଆହୁ, ଯାଅ ତୁମର ସବୁ ଦୋଷ ମାଫ୍ କରି

ଦିଆଗଲା । ଆଉ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କେବେ କରିବ ନାହିଁ ।’ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ହାର୍ଦ୍ଦିକ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରି ସବିନୟ ପ୍ରଣାମ କରି ଫେରି ଆସିଲି । ସେହିଦିନଠାରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ କେବେ ଖଦଡ଼ ଲୁଗାପଟା ବ୍ୟବହାର କରିନାହିଁ ।

୮ମରୁ ୧୧ଶ ଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୪ ବର୍ଷ କାଳ ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ୧୯୩୦ ମସିହାରୁ ୧୯୩୩ ମସିହା ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ ଜାନୁଆରୀ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଡିସେମ୍ବରରେ ଶେଷ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ସାଧାରଣତଃ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ୪ ବର୍ଷ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆଉ ମାସେ ବା ଦୁଇମାସ ସମୟ ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରସ୍ତୁତି ପାଇଁ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଆମର ସେ ବର୍ଷ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ଫେବୃୟାରୀ ୧୯ ତାରିଖରେ ହେବ ବୋଲି ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ଆମେମାନେ ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରରେ ରହି ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ମନଦେଇ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରୁଥାଉ ।

୧୯୩୪ ମସିହା ବିହାର ଭୂମିକମ୍ପ :

ଜାନୁଆରୀ ମାସ ଶେଷ ସପ୍ତାହ, ଠିକ୍ ତାରିଖ ମନେ ନାହିଁ । ଦିନ ପ୍ରାୟ ୨ଟା ହେବ, ହଠାତ୍ ତାରିଆଡ଼େ ହରିବୋଲ ହୁଳହୁଳି ଧ୍ୱନି ଶୁଣାଗଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଆମେ ଶୋଇଥିବା ଖଟ ଦୋହଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭୂମିକମ୍ପ ହେଲା ବୋଲି ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ଲୋକେ ଏଣେତେଣେ ଡହଳ ବିକଳରେ ଦୌଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ହରିବୋଲ ହୁଳହୁଳି ଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଯାଉଥାଏ । ତା’ପରେ କିଛି ମୁହୂର୍ତ୍ତପରେ ସବୁ ଶୁନ୍ନଶବ୍ଦ, ନୀରବ, ନିଷ୍ପନ୍ନ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ । ପରେ ଖବର ମିଳିଲା ଯେ, ଭୂମିକମ୍ପର ପ୍ରକୋପ ବିହାରରେ ବେଶ୍ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହି ଭୂମିକମ୍ପରେ ବହୁ ଧନଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହେବା ସହିତ ଅନେକ କୋଠାବାଡ଼ି ଓ ଘରଦ୍ୱାର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ବହୁ ଧନୀ ଲୋକ ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରୀ ହେଲେ ।

ଭୂମିକମ୍ପ ପରେ ସେ ବର୍ଷ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ଫେବୃୟାରୀ ୧୯ ତାରିଖରେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପକ୍ଷରୁ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଫଳରେ ଆମେମାନେ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଯେପରି ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲୁ, ତାହା ସ୍ୱତଃ ଧ୍ୱଂସଗଲା ।

୧୯୩୪ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ପହିଲା, ଗୁରୁବାର ଦିନ ପ୍ରାୟ ୧୧ଟା ହେବ, ମୁଁ ଏବଂ ମୋର ସାଙ୍ଗ ସହପାଠୀ ଶ୍ରୀଚରଣ ରୋଷେଇ ଘର ନିକଟକୁ ଯାଇ ପୂଜାରୀ ଉତ୍ସବକୁ ଭାତ ବାଢ଼ିବାକୁ କହିଲୁ । ମୁଁ ଅଧା ତିଆରି ହୋଇଥିବା କାଙ୍କୁ ଆଉଟି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ଏହି କାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ମୋର ମୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଦଉଡ଼ି ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଆମେ ପିଲାମାନେ ଲୁଗାପଟା ଶୁଖାଉ । ମୁଁ କାଙ୍କକୁ ଆଉଟି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ଶ୍ରୀଚରଣ ଖୁସିରେ ସେହି ଦଉଡ଼ିଟାକୁ ଧରି ଓହ୍ଲକି ପଡ଼ିଲା । କି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ । ହଠାତ୍ ସମୁଦାୟ କାଙ୍କଟି ଭାଙ୍ଗି ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା । ତଳେ ଗୋଟିଏ ନଳା ଥିଲା, ପଡ଼ିବା ସମୟରେ ମୁଁ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲି । ଫଳରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲା, ଡାହାଣ ହାତ ନଳା ଭିତରେ ପଶିଗଲା ଏବଂ ଇଟା ମାଟି ସବୁ ମୋ ହାତ ଉପରେ ଅଟ୍ଟାଡ଼ି ହୋଇପଡ଼ିଲା । ମୋର ଆଉ ଜ୍ଞାନ ନଥାଏ, ଅତ୍ୟଧିକ ଭୟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମୁଁ କେବଳ ଚିତ୍କାର କରୁଥାଏ । ମୋର ଏହି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନେ ଓ କଥେଡେବେଲେ ସେପରି ନଥିଲା । ତଥାପି ବିହାର ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ବୃହତ୍ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଏବଂ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ପରିଣତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଡାକ୍ତରୀ ଶିକ୍ଷାଳୟରୁ ଡାକ୍ତରୀ ଛାତ୍ର ବା ଡାକ୍ତର ପାସ କରି ବହୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଦବୀ ମଣ୍ଡିତ କରି ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ।

ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ମୁଁ ଆଖି ମେଲାଇ ଦେଖେ ଯେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଖଟିଆରେ ଶୋଇଛି ଏବଂ ମୋ ଖଟ ପାଖରେ ମୋର ସାଙ୍ଗସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଡାକ୍ତର ଓ ନର୍ସମାନେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ଅପରେସନ୍ ରୁମକୁ ନିଆଯାଇ ବେହୋସ କରି କହୁଣି ଠାରୁ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା ମୋ ଡାହାଣ ହାତକୁ ସେବ୍ କରି ସିଲେଇ କରି ପଟି ବାନ୍ଧି ଦେଲେ, ମୋତେ କିଛି ଜଣା ନାହିଁ । ଏ ହେଉଛି ଦିନ ୧୧ଟା ବେଳର ଘଟଣା । ଦିନ ୩ଟା ବେଳକୁ କ୍ଲୋରୋଫର୍ମ ନିଶା ଛାଡ଼ିବା ପରେ ମୁଁ ହାତରେ ଅଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କଲି । ଦେଖିଲି ପାଖରେ ଶ୍ରୀଚରଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଙ୍ଗସାଥୀ । ଶ୍ରୀଚରଣ ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ମନେକରି ବହୁତ ଅନୁତାପ କରୁଥାଏ । ସେ ଥିଲା ମୋର ଜଣେ ଅତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ, ଆଜି ଆଉ ସେ ଇହଧାମରେ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଫେବୃଆରୀ ମାସଟା ଯାକ ରହିଲି । ହାତର ଘା ଖୁଣ୍ଟୁ ନଥାଏ । ହାତ ଠିକ୍ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ନଥାଏ । ଡାହାଣ ହାତ ଗୋଟାଯାକ ପ୍ଲାଷ୍ଟର କରି

ଦିଆ ହୋଇଥାଏ ଓ ଗୋଟିଏ ଦଉଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ବେକରେ ଝୁଲାଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଫଳରେ ଖାଇବା, ଲେଖିବା ଆଦି କୌଣସି କାମ ତାହାଣ ହାତରେ ହୋଇ ପାରୁନଥାଏ । ମୁଁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ, ଏହି ଭାବନାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ଥିରତା ଓ ମନସ୍ଥାପରେ ଦିନ କଟାଉଥାଏ । ମୁଁ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ ଟେଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲି । ତେଣୁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ କରି ପାରିବି । ଫଳରେ ମୋର କଲେଜରେ ପ୍ରବେଶ ସହଜରେ ହୋଇପାରିବ । କିନ୍ତୁ ମୋ ତାହାଣ ହାତ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ଫଳରେ ମୋର ଏ ଆଶା ମଉଳି ଆସୁଥିଲା । ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଭାବନା ଓ ଦୁର୍ଭିତ୍ତାରେ ଦିନ କଟୁଥିଲା ।

ଯାହାହେଉ ହାତର ଘା ସବୁ ଶୁଖିଗଲା । ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ହାତ ହଲେଇ ପାରିଲି । ଭାବିଲି କ୍ରମେ ସବୁ ଭଲ ହୋଇଯିବ । ଯୋଗକୁ ଏହି ସମୟରେ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ମେ ମାସରେ ହେବ । ଏହି ସମ୍ଭାବ ପାଇ ମୋର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ଭାବିଲି ୨/୩ ମାସ ତ ଅଛି, ଯା ମଧ୍ୟରେ ହାତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଲ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ମୁଁ ସହଜରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବି । ଭବିଷ୍ୟତର ରଜାନ କଞ୍ଚନାରେ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଉଡ଼ୁଥିଲା ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ପହିଲା ତାରିଖରେ ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନା ଛାଡ଼ିଲି । ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଘରକୁ ଗଲି । ଘରେ ମୋତେ ଦେଖି କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ୨/୩ ଦିନ ପରେ ହାତର ଯେଉଁ ଜାଗାରେ ହାତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା, ସେ ଜାଗା ଫୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ହାତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହେଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଯାଇ ସେଠାକାର ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଦେଖାକଲି । ସେ ସାମାନ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରି କହିଲେ, “ମୋତେ ଯାହା ଜଣାପଡୁଛି, ଭଙ୍ଗାହାତର କିଛି ଖଣ୍ଡ ଭିତରେ ରହି ଯାଇଛି । ତାକୁ ବାହାର ନ କଲେ ହାତ ଫୁଲା କମିବ ନାହିଁ । କିଛି ଦିନ ପରେ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ପୂଜ ବାହରିବ । ଫଳରେ ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଆସିପାରେ ଯେ ହାତ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଅଚଳ ହୋଇଯିବ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଶୀଘ୍ର କଟକ ଡାକ୍ତରଖାନା ଯାଇ ଅପରେସନ୍ କରି ଭିତରେ ରହି ଯାଇଥିବା ହାତକୁ ବାହାର କରିବାକୁ ହେବ ।” ଏ କଥା ଶୁଣି ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଚଡ଼କ ପଡ଼ିଲା ଭଳି ଲାଗିଲା, ମୁଁ ଆଉ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଘରେ କାହାକୁ ନ କହି କଟକ ବଜାଳୀ ସାହି ରାମକୃଷ୍ଣ କଟେଜକୁ ଆସିଲି ।

ସମସ୍ତେ ଭାବିଥିଲେ କଟକ ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଛାଡ଼ି ପାଇବା ପରେ ମୋର ଆଉ କିଛି ଅସୁବିଧା ନଥିବ । କିନ୍ତୁ ଗାଁରୁ ଫେରିବା ପରେ ମୋ ହାତର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ମନେଅଛି ମୋର ବନ୍ଧୁ ହିତୈଷୀ ଓ ଶୁଭକାମୀ କିଛି ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ଅଭିଭାବକମାନେ ଶୀଘ୍ର ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଯାଇ ଆବଶ୍ୟକ ଚିକିତ୍ସା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ।

ମୁଁ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନକରି ଡାକ୍ତରଖାନାର ସିଭିଲ୍ ସର୍ଜନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ମୋର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଜଣାଇବାକୁ ସ୍ଥିର କଲି । ସେତେବେଳେ ସିଭିଲ୍ ସର୍ଜନ ଆନ୍ତି ଜଣେ ବିଲାତ-ଫେରନ୍ତା କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ପାଲିଦ୍ । କଟକ ସହରର ଚାରିଆଡ଼େ କାହିଁକି ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ଚିକିତ୍ସକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସକ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ଥାଏ । ମୋ ପରି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ମଫସଲ ପିଲା ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ନିଜ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବା ଅତି କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର । ତଥାପି ମନରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି *My sorrow is my might* ଏଇ କଥା ସ୍ମରଣ କରି ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲି । ସେତେବେଳେ ସେ କଟକର କାଣ୍ଟନ୍ମେଣ୍ଟ ରୋଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଘରେ ରହୁଥାଆନ୍ତି । ମୁଁ ସକାଳ ୭ଟାରେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଫାଟକ ପାଖରେ ଖଡ଼ଖଡ଼ କରିବା କ୍ଷଣି ଗୋଟାଏ ଆଲୁସିସିଆନ୍ କୁକୁର ଘରଭିତରୁ ବୋହୁ ଆସିଲା । ମୁଁ ଧୋତି ପିନ୍ଧିଥାଏ ଓ ଗୋଟିଏ ଚାଦର ଦେହରେ ପକାଇଥାଏ । ମୋ ହାତ ସେହିପରି ମୋ ବେକ ସହିତ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ମୋର ଏପରି ବେଶ ଦେଖି ସେ କୁକୁର ପ୍ରଭୁଭକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେବା ପାଇଁ ଅତି ଜୋର୍ରେ ଭୁକିବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ଫାଟକ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଆସିଲା । ତାର ଏପରି ଭୟଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ମୋର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଶରୀର ଥରି ଉଠିଲା । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ କୁକୁରର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଶ୍ରୀମତୀ ପାଲିଦ୍ ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସି ପଚାରିଲେ, “What do you want ?” ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲି, “I want to see the Civil Surgeon.” । ତାପରେ ସେ ମୋତେ ଧୀର ଭାବରେ କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା, ଅପେକ୍ଷା କର । ୮ଟା ବାଜିଲେ ସେ ବାହାରକୁ ଆସିବେ । ତୁମେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବ ।”

୮ ବାଜିଲା । ମୁଁ ସେହିପରି ଫାଟକକୁ ଆଉଜି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ଘର ଭିତରୁ କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ପାଲିଦ୍ ବାହାରି ଆସିଲେ । ଦ୍ରୁତଭର କାର୍ ରେଡ଼ି କରି ରଖିଥାଏ ।

ସେ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ହାତ ହଲାଇ ମୋତେ କହିଲେ, "Get into the car." ମୁଁ ଅତି ଭୟ ଓ ସତର୍କତା ସହିତ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଲି । ୧୦ ମିନିଟ୍ ପରେ ଗାଡ଼ି ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନାସ୍ଥିତ ତାଙ୍କ ରୁମ୍ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମୁଁ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗଲି । ସେ ମୋତେ ବସିବାକୁ କହି ଡାକ୍ତର କେ. ଡଲେଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଡକାଇ ହାତ ଭଙ୍ଗାର ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ପନ୍ନରେ ତାଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଲେ । ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁଛି ଯେ ଡଃ. ଡଲେଙ୍ଗାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ମୋର ସମସ୍ତ ଚିକିତ୍ସା କରିଥିଲେ । ଡଲେଙ୍ଗା ଜଣେ ବିହାରୀ ଲୋକ । ତାଙ୍କର ପିତୃକଣ୍ଠ ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୁଁ କେବେହେଲେ ଭୁଲିପାରିବି ନାହିଁ । ତାପରେ ମୋର ଭଙ୍ଗାହାତକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ପାଲିତ କହିଲେ ଯେ ଆଉ ଥରେ ଅସ୍ତ୍ର ଚିକିତ୍ସା କରି ହାତ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଛୋଟ ହାତକୁ ବାହାର ନକଲେ ହାତ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଉ ଥରେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ମୋତେ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଏ ହେଲା ଅପ୍ରେଲ ମାସ କଥା । ଏଣେ ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ମେ ମାସ ୨୧ ତାରିଖରେ ହେବ । ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଥାଏ ଯେ ଯଦି ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପୁଣି ଭର୍ତ୍ତି ହୁଏ, ତେବେ ଅସ୍ତ୍ର ଚିକିତ୍ସା ପରେ ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଛାଡ଼ି ପାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ଲାଗିପାରେ । ଫଳରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ହୁଏତ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନହୋଇପାରେ । ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ନଦେଇ ପାରିଲେ ମୋର ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଠପଢ଼ା ଅସମ୍ଭବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ି କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ପାଲିତଙ୍କୁ ଅନୁନୟ ବିନୟ କରି ସମସ୍ତ କଥା କହିଲି । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ଓ ଦୟା ପରବଶ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି ଛିର କଲେ, "ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିନେ ଛାଡ଼ି ଦିନେ ହାତଭଙ୍ଗା ହାତକୁ ଡ୍ରେସିଂ କରାଯିବ । ଫଳରେ ହାତରେ ଲେଖୁ ହେବ । ପରୀକ୍ଷା ସରିଗଲେ ଅପରେସନ୍ କରାଯିବ । ଅପରେସନ୍ ବିନା ହାତ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ପରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଜଟିଳତା ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଏବଂ ଶେଷରେ ହାତଟି ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ ।" ମୁଁ ତାଙ୍କ କଥା ମାନି ବଙ୍ଗାଳୀ ସାହିତ୍ୟ କଟକ ବଡ଼ ମେଡ଼ିକାଲକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଚାଲିଚାଲି ଯାଇ ଚିକିତ୍ସା କରିନେଲି । କ୍ରମେ ହାତକୁ ଚିକିତ୍ସା ଏପଟ ସେପଟ କରି ଲେଖୁପାରିଲି । ପରୀକ୍ଷା ମେ ମାସ ୨୧ ତାରିଖରେ ହୋଇ ୫/୬ ଦିନ ପରେ ଶେଷ ହେଲା । ଶେଷଦିନ ଥାଉଁ ଅପ୍ସନାଲ୍ ଥାଏ, ହାତ ବିଛୁଥାଏ, ସାମାନ୍ୟ

କୁର ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ମୁଁ ଶୋଇକରି ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି । ପରୀକ୍ଷା ସରିଲା, ମୁଣ୍ଡରୁ ବୋଝ ଗଲା ।

ପରୀକ୍ଷା ସରିବାର ପରଦିନ ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲି । କର୍ଣ୍ଣେକ୍ ପାଲିଡ୍ ନିଜେ ମୋର ଅସ୍ତ୍ରଚିକିତ୍ସାର ଦାୟିତ୍ବ ନେଇ ମୋର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା ଡାହାଣ ହାତ ଭିତରୁ କେତେଖଣ୍ଡ ଭଙ୍ଗା ହାଡ଼ ବାହାରି କରିଦେଲେ । ଏହା ଏକ ବଡ଼ ଧରଣର ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରାୟ ୨/୩ ଘଣ୍ଟା ସମୟ ଲାଗିଲା । ୭/୮ ଦିନ ପରେ ମୁଁ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଛାଡ଼ି ପାଇଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପାଲିଡ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇ ରାମକୃଷ୍ଣ କଟେଜକୁ ଫେରି ଆସି ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ପ୍ରକାଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ସହିତ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଠପଢ଼ା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଶା ଓ ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କଲି ।

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ :

ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା କ୍ଷୁଦ୍ର ମାସରେ । ଖବର କାଗଜରୁ ଦେଖିଲି ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରୁ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ବୃତ୍ତି ତ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ, ତେବେ କେତେ ଟଙ୍କା ଆ ବୃତ୍ତି ମିଳିବ ତାହା ଜଣା ପଡ଼ି ନଥାଏ । ବୃତ୍ତିଫଳ ବାହାରିବାକୁ ଆଉ କିଛି ସମୟ ଲାଗିବ । କିନ୍ତୁ ଏଣେ ଜୁଲାଇ ମାସ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇବା କଥା । ନାମଲେଖା ପାଇଁ ଅକ୍ଟୋବର ୫୦/୬୦ ଟଙ୍କା ପଡ଼ିବ; ପୁଣି କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲ୍‌ରେ ରହିବା କଥା ତ ସ୍ୱପ୍ନ, କେଉଁଠି ମେସ୍‌ରେ ରହି ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରଥମ କଥା ହେଲା ନାମଲେଖା ପାଇଁ ପଇସା ଆସିବ କେଉଁଠୁ ?

ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ସେ ସମୟରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ବଟାନୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ବହୁ ଦରିଦ୍ର ଓ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ ଓ ଏହି ବଦାନ୍ୟତା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ନାମ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା । ମୁଁ ଦିନେ ସମସ୍ତ ସାହସ ସଂଚୟ କରି ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ମୋର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା କଥା କୁହନ୍ତେ ସେ ମୋତେ ହସି ହସି ଅତି ସ୍ନେହର ସହିତ ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାସ୍ କରିଛ ?” ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲି, “ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ।” “ତା ହେଲେ ତୁମର ଆଉ ଅସୁବିଧା କ’ଣ ? ବୃତ୍ତି ତ ନିଶ୍ଚୟ ପାଇବ ।

କଲେଜରେ ଶୀଘ୍ର ନାମ ଲେଖାଇଦିଅ ।” ମୁଁ ଅତି ନମ୍ର ଓ ବିନୀତ ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଦେଲି, “ସାର୍, ନାମ ଲେଖାଇପାରିବା ପାଇଁ ମୋ ପାଖରେ ପଇସା ନାହିଁ, ମୋର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଆଦୌ ସୁସ୍ଥ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ ଠାରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ଆଶାରେ ଆସିଛି ।” ସେ ଆଉ କିଛି ନ କରି ମୋତେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ୧୦ଟି ଟଙ୍କା ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲେ, “ଯାଅ, ଆଉ କିଛି ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରି ନାମ ଲେଖାଇଦିଅ । ବୃତ୍ତି ଫଳ ବାହାରିଲେ ତୁମର କଲେଜର ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିବାର ବୟୋବସ୍ଥ ମୁଁ କରିଦେବି ।” ପ୍ରକାଶ ଆଉକି ପରିଜା ସାହେବ ସେତେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସର ଡକ୍ଟରାଧିକାରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ୧୦ଟଙ୍କା ପାଇ ଏବଂ ଆଉ କିଛି ପଇସା ଯୋଗାଡ଼ କରି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ କଳାରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଇଂରାଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସହିତ ଗଣିତ, ଲଜିକ୍ ଓ ସଂସ୍କୃତ ବିଷୟ- ଏହି ତିନୋଟି ଅତିରିକ୍ତ ବିଷୟ ସହିତ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲି । ପରିଜା ସାହେବଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ସାହାଯ୍ୟରେ କଲେଜରେ ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିଲି । ମୋର ବହୁଦିନର ସ୍ୱପ୍ନ ‘କଲେଜ ପଢ଼ା’ ଆଦି ସଫଳ ହେଲା ।

ସେତେବେଳେ ଛାତ୍ରାବାସରେ କ, ଖ, ଗ ଏହିପରି ତିନିପ୍ରକାର ମେସ୍ ଥାଏ । ‘କ’ ଶ୍ରେଣୀ ମେସ୍‌ରେ ସମୃଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ ଧନୀକ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରମାନେ ଓ ‘ଖ’ ଶ୍ରେଣୀ ମେସ୍‌ରେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରର ଛାତ୍ରମାନେ ରହୁଥିଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଦୟନୀୟ ଓ ଅସୁସ୍ଥ, ସେମାନେ ‘ଗ’ ଶ୍ରେଣୀ ମେସ୍‌ରେ ରହୁଥିଲେ । ମୋର ମାସକୁ କେବଳ ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚ ଛଅ ଟଙ୍କା କୋଡ଼ିଏ ପଇସା ପଡ଼ୁଥିଲା । ଛାତ୍ରାବାସରେ ଜଳଖିଆ ଖର୍ଚ୍ଚ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଏହିପରି ସମୁଦାୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ମାସିକ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ୁଥିଲା । ମୁଁ ତ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ବୃତ୍ତି ପାଉଥିଲି, ତା ଛଡ଼ା ଆମ ମ୍ୟାନେଜର୍ ମୋତେ ମାସିକ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ବୃତ୍ତି ଦେଉଥିଲେ । ଏଇ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କାରେ ମୋର ହଷ୍ଟେଲର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳିଯାଇ ସାମାନ୍ୟ ବଢୁଥିଲା । ସେଥିରେ ଛୁଟିରେ ଘରକୁ ଯିବା ଓ ଆସିବା, କେବେ କିପରି ଲୁଗାପଟା ଖଣ୍ଡେ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ହାତଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳି ଯାଉଥିଲା । ଏ କଥା ଆଜିକାଲି କାହାଣୀ ଭଳି ମନେ ହେଉଥିବ । ମୋର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ନାତୁଣୀ ପାଇଁ ଏବେ ପ୍ରତି ମାସରେ ପ୍ରାୟ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡୁଛି । ବାସ୍ତବିକ୍ ସେକାଳ ଓ ଏକାଳ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ପ୍ରଭେଦ ।

ସେତେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଶତ୍ରୁଦ୍ଧ ନାଥ, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ବିବାକର ଶତପଥୀ ପ୍ରଭୃତି ମୋର ସହପାଠୀ ଥିଲେ । ଯା ଭିତରେ ମୋର କେତେ ସହପାଠୀ ମରିଗଲେଣି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ଓ ଗୋଟିଏ ପରିବାରରେ ରହିବା ଭଳି ଛାତ୍ରାବାସରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲେ । ଆମର ସେତେବେଳର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଥିଲେ ଅର୍ଥନୀତି ଅଧ୍ୟାପକ ବି.ଏଚ୍. ରୋସ୍‌ତୋଗୀ, ଯେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱର କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଥିଲି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସର ମୁଖ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ବା ଡ୍ୱାର୍ଡନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କପରି ସ୍ନେହପ୍ରବଣ ଓ ଛାତ୍ରବନ୍ଧକ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଆଜିକାଲି ବିରଳ । ସେ ଛାତ୍ରାବାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୁମ୍‌କୁ ଯାଇ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ପଚାରି ବୁଝୁଥିଲେ ଓ ଦରିଦ୍ର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହଣି କାଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଥିଲା ।

୧୯୩୪ ମସିହାରୁ ୧୯୩୮ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ୪ ବର୍ଷ କାଳ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହଣି । ୧୯୩୬ ମସିହାରେ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଆଇ.ଏ., ଆଇ.ଏସ୍‌ସି. ଓ ଆଇ.କମ୍ ପରୀକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ସେହି ପରୀକ୍ଷାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଇ.ଏ.ରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇ ମଧ୍ୟ ବୃତ୍ତିଲାଭ କରିଥିଲି ଓ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ହେତୁ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାମହୋଦଧି ପୁରସ୍କାର ଲାଭ କରିଥିଲି । ଆଇ.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ପରେ ମୁଁ ଏହି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ବି.ଏ. ପଢ଼ିଲି । ବି.ଏ.ରେ ମୋର ବିଷୟ ଥିଲା ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସ, ଗଣିତ ଓ ସଂସ୍କୃତ । ସେତେବେଳେ ଖୁବ୍ କମ୍ ସଂଖ୍ୟକ ଛାତ୍ର ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସ ନେଇ ପଢୁଥିଲେ । ମୋ ସହିତ ବିଭୂତିଭୂଷଣ ତ୍ରିପାଠୀ ଏବଂ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସ ନେଇଥିଲେ । ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ଆମେ ୩ ଜଣ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲୁ । ମୋର ଯେତେଦୂର ମନେ ଅଛି ସେହି ବର୍ଷ ୭ ଜଣ ମାତ୍ର ଛାତ୍ର ବିହାର ଓଡ଼ିଶାରୁ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସରେ ପାସ କରିଥିଲେ ଏବଂ କେହି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇ ନଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ଶହ ଶହ ପିଲା ଇଂରାଜୀ

ଅନର୍ଥରେ ପାସ୍ କରୁଛନ୍ତି ଓ କେହି କେହି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟ ପାଉଛନ୍ତି । ସେ କାଳରେ ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ, ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି କଲେଜ ଏହିପରି ଦୁଇଟି ମାତ୍ର କଲେଜ ଥିଲା । ଆଜି ତ ଛତ୍ର ପୁଟିବା ଭଳି ଗାଁ ଗାଁରେ କଲେଜ, ହଜାର ହଜାର ପିଲା ପଢୁଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବିକ ସେକାଳ ଓ ଏ କାଳ ମଧ୍ୟରେ କି ପ୍ରଭେଦ ।

ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ପ୍ରକାଶନ ପରେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଆମୁହରା ହୋଇପଡ଼ିଲି । ମୋର ବହୁ ବହୁ ଓ ହିତୈଷୀମାନେ ମୋର ଶୁଭକାମନା କରି ବଧାଇ ଜଣାଇଲେ । ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ପ୍ରକାଶ ପରେ ମୁଁ ଗାଆଁକୁ ଗଲି । ସେତେବେଳେ ଆମ ସେହି ପଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଅଞ୍ଚଳର କୃଷିବାସ ସାମନ୍ତରାୟ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଇଂରାଜୀ ଏମ୍.ଏ. ପାସ୍ କରି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ପଟାମୁଣ୍ଡାଇ ପୋଲ ପାଖ ମହାଜନ ସାହିରେ କୃପାସିନ୍ଧୁ ପଣ୍ଡା ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ବି.ଏ. ପାସ୍ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ କୌଣସି ଚାକିରି କରି ନଥିଲେ । ମୁଁ ହେଉଛି ମାୟା ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ କି ଆମର ସେହି ଧୋୟା ଅଞ୍ଚଳରୁ ବି.ଏ. ପାସ୍ କରିଥିଲି । ମୋର ପାସ୍ ଖବର ଶୁଣି ମୋ ବାପା, ବୋଉ ଆନନ୍ଦରେ ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ କରି ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ କିପରି ପୁଅ ଗୋଟିଏ ଚାକିରି କରି କିଛି ପଇସା ରୋଜଗାର କରି ଘରର ଅବସ୍ଥା ବଦଳାଇ ।

ଚାକିରି ଜୀବନ :

୧୯୩୮ ମସିହାରେ ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ଇଂରାଜୀ ୨ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ସମ୍ମାନ ସହିତ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ବି.ଏ. ପାଶ କଲି । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଇଂରାଜୀରେ ଏମ୍.ଏ. ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲିଥାଏ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ି ପାରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆର୍ଥିକ ଦୁରବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ଆଉ ଅଧିକ ପଢ଼ିବାର ଆଗ୍ରହ ମଉଳି ଯାଇଥିଲା । କୌଣସିମତେ ଗୋଟାଏ ଚାକିରି କରି ଘରର ଅବସ୍ଥା ସୁଧାରିବା ଥିଲା ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବାପା କଷ୍ଟରେ ଆମକୁ ବଡ଼ାଇ କୁଡ଼ାଇ ମଣିଷ କରିଥିଲେ, ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି କରିବା ଆମର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ନିମଗ୍ନ ରହି ଆଉ ଅଧିକ କାଳ ପାଠ ନପଢ଼ି ଚାକିରି ଅନ୍ୱେଷଣରେ ମନ ଦେଲି । ସେକାଳରେ ଅଳ୍ପ ପିଲା ପାଠ ପଢୁଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଚାକିରି ସମସ୍ୟା ଅତି

ଜଟିଳ । ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ୧୯୪୭ ମସିହାରେ, ତା ପୂର୍ବରୁ ଦେଶରେ ଚାକିରିବାକିରି ଅବସ୍ଥା ଅତି ଉଜୁଟ ।

୧୯୩୬ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶର ମାନ୍ୟତା ପାଇଲା । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଚିବାଳୟ କଟକରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ସଚିବାଳୟରେ କିରାଣୀ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଁ ଏକ ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାରିବାର ଦେଖିଲି । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଗଠିତ ସାଧାରଣ ସେବା ଆୟୋଗଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଏକ ବିଜ୍ଞାପନରେ ଦେଖିଲି ଯେ ସେକ୍ରେଟାରିଏଟ୍ ବା ସଚିବାଳୟରେ କିରାଣୀ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଁ ଏକ ପରୀକ୍ଷା ହେବ । ମୁଁ ଯଥା ସମୟରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ଫଳରେ ସଚିବାଳୟର ଅର୍ଥବିଭାଗରେ ଜଣେ ସହକାରୀ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପତ୍ର ପାଇ ମୁଁ ଯଥାଶୀଘ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେଲି । ଦରମା ମାସକୁ ମାତ୍ର ଚାଳିଶ ଟଙ୍କା । ଯାହାହେଉ ପ୍ରଥମେ ଚାକିରି କରି ଚାଳିଶ ଟଙ୍କାରେ ମାସକୁ ରୋଜଗାର କରିବା କମ୍ କଥା ନୁହେଁ । କିଛି ଦିନ ଗଲା । ଦିନେ ଗୋଟିଏ ଫାଇଲ ଦେଖି ମୋର ହେଡ୍ ଆସିସାଣ୍ଠ ବରିଷ୍ଠ କିରାଣୀ ମତ ଦେଲେ, “କିହୋ ବାବୁ, ଏ କ’ଣ ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସ ପାଠ ହୋଇଛି କି ? ଫାଇଲରେ ଯେମିତି ଲେଖିବାର କଥା ସେତିକି ଲେଖା ହେବ । ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ବି ଅଧିକା ଲେଖା ହେବ ନାହିଁ । ତା’ ଛଡ଼ା ଫାଇଲ ଭାଷା ତୁମ ସାହିତ୍ୟ ଭାଷାଠାରୁ ପୃଥକ୍ ।” ମୁଁ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ବଲ୍‌ବଲ୍ କରି ଚାହିଁଥାଏ । ସେ ବରିଷ୍ଠ କିରାଣୀଙ୍କ ନାମ ହେଉଛି ନବଘନ ସାମନ୍ତରାୟ । ସେ ଜଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷ ଅଫିସର ହିସାବରେ ସେ କାଳରେ ସଚିବାଳୟର ଫାଇନାଲ୍ ବିଭାଗରେ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ପରେ ସେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଯୋଗୁଁ ପଦୋନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ପାଇଥିଲେ ।

ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍‌ରେ ନିମ୍ନ ସହକାରୀ

ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କଠାରୁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି କାହିଁକି କେଜାଣି ମୋର ଆଉ ସଚିବାଳୟରେ କିରାଣୀ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଦୌ ଆଗ୍ରହ ଆସିଲା ନାହିଁ । ତେବେ କରିବି କ’ଣ ? ଚାକିରି କଣ କେଉଁଠି ଥୁଆ ହୋଇଛି ? ଏ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଲେ କରିବି କ’ଣ ? ଯୋଗକୁ ଏଇ ସମୟରେ ପାଟନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏକ ବିଜ୍ଞାପନରୁ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି ଯେ ରାଧାନାଥ ତ୍ରେନିଂ କଲେଜରେ ତ୍ରେନିଂ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବିଜ୍ଞାପନ

ବାହାରିଛି । କୃତା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମାସିକ ତିରିଶ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଟ୍ରେନିଂ ସମୟରେ ବୃତ୍ତି ମିଳିବ । ମୋର ବହୁ ଆଗରୁ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ । ତେଣୁ ଏ ସୁଯୋଗ ପାଇ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି ଏବଂ ଶେଷରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ମାସିକ ତିରିଶ ଟଙ୍କା ବୃତ୍ତି ଲାଭ କଲି । ଆଉ କାଳବିଳମ୍ବ ନକରି ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ମୋତେ ଶୀଘ୍ର ଅବ୍ୟାହତ ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ମନେଅଛି, ମୋର ଇସ୍ତଫାପତ୍ର ପାଇ ସେ କାଳର ସେକ୍ରେଟେରୀ ମାନ୍ସଫିଲ୍ଡ୍ ସାହେବ ମୋତେ ଡକାଇ ପଠାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମୋ ଦେହ ବରଫାପତ୍ର ପରି ଭୟରେ ଥରୁଥାଏ । ତଥାପି ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲି । ସେ ମୋତେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବସିବାକୁ କହି ପଚାରିଲେ, “You young boy, why do you want to resign ?” ମୁଁ ଅତି ଭୟଭୀତ ହୋଇ କହିଲି, “Sir, I have a flair for Education and and I have got a stipend of Rs. 30 per month. So I do not want to leave this chance.” ସେ ତାପରେ ଲେଖିଲେ, “Relieve him at once. He may be called back after his training.”

ମୁଁ ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜରେ D.Ed. ଟ୍ରେନିଂରେ ନାମ ଲେଖାଇ କାଠଯୋଡ଼ି କୁଳରେ ଥିବା ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହି ଟ୍ରେନିଂ ସମାପ୍ତ କଲି । ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ ଡିଷ୍ଟିକ୍ସନ୍ ସହିତ ପାସ କରି D.Ed. ଉପାଧି ଲାଭ କଲି ।

(ଶିକ୍ଷା ସନ୍ଧାନର ପତ୍ରିକା ‘ଶିଖା’ରେ ଅଗଷ୍ଟ ୨୦୦୬ରୁ ଅଗଷ୍ଟ ୨୦୦୭ ଭିତରେ ଧାରାବାହିକ ଭାବେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ

ଆଜ୍ଞାଠିଗଣା ଦେଖାସାକ୍ଷାତର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ଅତୁଳନୀୟ

ଅଧ୍ୟାପକ କରୁଣାକର ପରିଡ଼ା

ସ୍ବର୍ଗୀୟ କହ୍ନାଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ ସେଇ କାଳଜୟୀ ଶିକ୍ଷକ । ସେ ଆଦ୍ୟ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଣିଷ । ଇନ୍ଦ୍ର ୧୯୧୪ । ସେ ଥିଲେ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ଜଗତର ପ୍ରବାଦପୁରୁଷ ସ୍ବର୍ଗତ ପ୍ରଫେସର ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାଥଙ୍କର ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପଢ଼ାସାଥୀ । ଜୀବନ ତାଙ୍କର ଲମ୍ବା । ବିଭିନ୍ନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ରହଣୀ । ସେ ସବୁଆଡ଼ର କେତେ କେତେ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଭେଟଭେଟ ସଂପର୍କ । ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ କାଳର ୯୫ ବର୍ଷ ବୟସ ଯାଏ ଆମ ସମାଜରେ ଭଲ ମଣିଷ ଗଢ଼ିବାପାଇଁ ନିଜେ ଦୀପପରି ଜଳିଜଳି ଶିକ୍ଷାଲୋକ ବିତରଣ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ତିମ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନଇଁପଡ଼ି ନଥିଲେ । ବେଳ ଆସିଲା ସେ ତାଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ପଦପଦବୀରୁ ଅବସର ନେଲେ, କିନ୍ତୁ ଅବସର କାହିଁ ? ଜୀବନଟା ସାରା ସେ କର୍ମଯୋଗୀ । ସର୍ବଦା ଅଣ୍ଟାସିଧା ସଳଖ ଚାଲି । ପରିଣତ ବୟସରେ ବି ବିଭିନ୍ନ ଦାୟିତ୍ବ ଗ୍ରହଣ କରି ଅତି ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ତାଙ୍କ କାମ କରିଯାଉଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କରେ ସଭାପତି କି ମୁଖ୍ୟବକ୍ତା ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଉପାଦେୟ ଅଭିଭାଷଣ ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀକୁ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ କରି ରଖୁଥିଲା । ସାରା ଜୀବନ ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ଭାବରେ ରୁଚିନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧା । କାମ କରି କରି ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଭାବରେ, ଠିକ୍ ବର୍ଷକ ତଳେ କିଛି ଦୁଃଖଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ ନକରି ଇହଧାମରୁ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । ମୃତ୍ୟୁ କେବଳ ମଣିଷଟିର ଗତିଶୀଳତା ଏବଂ ଜୀବନର ପ୍ରଗତିର ବାଟ ଓଗାଳି ବସେ । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ମଣିଷମାନେ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସାମଗ୍ରିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁପରେ ବି ବଂଚିବାର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେୟ ହାସଲ କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ତାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାରେ ନ୍ୟୁନ ହେଲେ ବି ତାଙ୍କ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନ, ବନ୍ଧୁବିରାଦର, ଅସଂଖ୍ୟ ଚିହ୍ନାକ୍ଷଣା ମଣିଷମାନଙ୍କର ମନଗହନରେ ଏମିତି ବଂଚି ରହନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କ ଅବର୍ତ୍ତମାନ ମୁହୂର୍ତ୍ତମାନ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅବିଶ୍ବାସନୀୟ ହୋଇ ଉଠେ । ସାର୍ କହ୍ନାଇ ବାବୁ ଏମିତି ଜଣେ ମଣିଷ ଭଳିଆ ମଣିଷ ଥିଲେ ।

ଏବେ ଆମ ପାଣିପାଗର ଢଙ୍ଗ ବଦଳିଗଲାଣି । ଧାରାଶ୍ରାବଣ ବଦଳରେ ଦାରୁଣ ନିଦାଘ କାଳର ତାମ୍ବୁଣର ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଲୋକଙ୍କର ହସ୍ତସନ୍ତର ଅନ୍ତ ନଥିଲା । ଲଘୁତାପ ବର୍ଷା ପରେ ଆଉ ଲଘୁତାପ ବର୍ଷା ମଣିଷକୁ କିଛି ସାହ୍ୟ ନା ଦେଲା । ଏମିତିରେ ଏବେ କିଛିଦିନ ତଳେ ଏକ ବର୍ଷାଭିଜା ସକାଳୁ ସକାଳୁ ପଡ଼ା ଟେକ୍ସଲ ପାଖରେ ଚା'କପ୍ ଧରି ଖବର କାଗଜ ଉପରେ ଆଖି ବୁଲାଇଛି, ଫୋନ୍ ବାଜିଉଠିଲା.... କିଏ ? ... ସାର୍, ପ୍ରଶାମ, ଶିବ କହୁଛି । ..... ଫୋନ୍‌ରେ ଅପରିଚିତ ସ୍ଵର ଶୁଣି ଟିକିଏ ଥମିଗଲି । ....ସାର୍, ଦିଲ୍ଲାରୁ କହୁଛି । ହାଇଦ୍ରାବାଦରୁ ବଦଳି ହୋଇ ମୁଁ ଏବେ ଦିଲ୍ଲୀରେ । ବାପାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷକିଆ ପାଖେଇ ଆସିଲାଣି । ଗତବର୍ଷ ନଭେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖରେ ବାପାଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ଘଟିଥିଲା । ଏଠାରେ ଆୟକର ବିଭାଗର ପ୍ରଚୁର କାମ । ହେଲେ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଯିବି । ଆପଣଙ୍କୁ ଭେଟିବି । ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକୀ ଶ୍ରାବଣରେ ଏକ “ସ୍ମରଣିକା” ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ମୋର ଇଚ୍ଛା । ଆପଣ ସ୍ମରଣିକା ପାଇଁ ଲେଖାଟିଏ ଦେବେ । ..... ପ୍ରଥମ ବର୍ଷକିଆ ଇଂରାଜୀ ତାରିଖ ଅନୁସାରେ ପ୍ରାୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଦେହାନ୍ତ ବେଳାର ତିଥିକୁ ‘ପୁଣ୍ୟତିଥି’ କୁହାଯାଏ । ଏ ବର୍ଷ ସେଇ ପୁଣ୍ୟତିଥି ଟିକିଏ ଆଗପଛ ତାରିଖରେ ପଡ଼ିପାରେ । ତେବେ ତୁମେ ସମସ୍ତେ ମିଳିତ ବିଚାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ..... ଦେଖା ହେବ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବ ।

ଏଇ ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦେଖିବାର କମ୍ ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏଇ ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ କେଉଁବାର ଶୁଣିଥିଲି କେବଳ । ଗଲା ଶତାବ୍ଦୀର ଚାଳିଶ ଦଶନ୍ଧି କଥା । ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ମୁଁ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ମାଜନର ସ୍କୁଲର ଚୂଡ଼ିଛାତ୍ର ଭାବେ ବଛା ଯାଇଥାଏ । ଚୂଡ଼ିଛାତ୍ର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ମାଜନର ସ୍କୁଲ ବଳଦେବ ସ୍କୁଲରୁ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ସ୍କୁଲ ବନି ଯାଇଥାଏ । ଉଭୟ ସ୍କୁଲରେ ନାନା ଆଲୋଚନା ଚର୍ଚ୍ଚା ଚାଲେ । ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ-କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ସାରା ଅଂଚଳରେ ଖବର ପ୍ରଚାରିତ-ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଗଲା ଯେ “କହ୍ନାଇ ଚରଣ ସ୍ଵାଇଁ” ସେ ବିସ୍ମୃତ ଅଞ୍ଚଳର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ “ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ରତ୍ନ” ବୋଲି କୁହାଗଲା ।

ଏଇ ରତ୍ନଟି ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ପାଖାପାଖି ବାଲିପଡ଼ା ନାମକ ଏକ ଅଖ୍ୟାତ ଗ୍ରାମରେ ଏକ ଅତି ଦରିଦ୍ର ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ହେଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମେଧା

ଏବଂ ଏକନିଷ୍ଠ ଅଧବସାୟ ବଳରେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ
 ଏବଂ , କମାତ୍ର ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ କୃତିତ୍ବର ସହିତ ଶିକ୍ଷା ସମାପନ
 କରିପାରିଥିଲେ । ସେ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ଦ୍ବିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର
 କରିଥିଲେ । ଏ ସବୁ ବିରଳ କୃତିତ୍ବ ତାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟର ଏକ ଅନନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବରେ ଲୋକଙ୍କ
 ସମକ୍ଷରେ ଉଭା କରି ଦେଇଥିଲା । ଚାନ୍ଦବାଲିର ସେ କାଳର ବିଶିଷ୍ଟ ଜମିଦାର ଦିବ୍ୟସିଂହ
 ରାୟ ତାଙ୍କ କନ୍ୟା ହୀରଣ୍ଡିୟା ଦେବୀଙ୍କୁ କନ୍ୟାଦାସ ବାବୁଙ୍କ ସହ ବିବାହ କରାଇଥିଲେ ।
 ୪ କନ୍ୟା ଓ ୨ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଗହଣରେ ତାଙ୍କ ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖମୟ ପାଳି
 ଯାଇଥିଲା । ଝିଅ-ଜୋର୍ଜ୍, ପୁଅମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତି ଉନ୍ନତ ଭାବରେ
 ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲେ । ଘର ହସି ଉଠିଥିଲା । ବଡ଼ପୁଅ ଶିବପଦ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ
 ଆୟକର ବିଭାଗର ଚିଫ୍ କମିଶନର ହିସାବରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ । ବଡ଼ ଆଚମ୍ବିତ କାଳ
 ଆସିଗଲା । ୧୯୯୯ ମସିହାରେ ଧର୍ମପତ୍ନୀଙ୍କ ବିୟୋଗ ପରେପରେ କନିଷ୍ଠପୁତ୍ର
 ଦେବପଦ ସରକାରୀ ଡିଭିଜିନରେ ଥିବାବେଳେ ଏକ ହୃଦୟବିଦାରକ ମର୍ମହ୍ରଦ ସତ୍ତ୍ବେ
 ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଦୁନିଆରୁ ହଜିଗଲେ । ଏଇ ଦୁଇ ଅତୀତ ଅଘଟଣ ତାଙ୍କୁ ଅତି ନିର୍ମମ
 ଭାବରେ ଦାରୁଣ ମାନସିକ ପ୍ରହାର ଦେଇଥିଲା । ଏଇ ଦୁଃଖଦ ମୁହୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କରେ ମୁଁ
 ତାଙ୍କ ଗୌତମନଗରର ଘରେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲି । ଅତି ପାଖରୁ
 ଦେଖୁଛି ସେ କିପରି ନିର୍ବାକ ନିଦାବିଷ୍ଣୁ ଭାବରେ ଏକ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ଭାବରେ ବସି
 ରହିଥିଲେ । ଆଖିରେ ତାଙ୍କର ପଲକ ପଡ଼ୁ ନଥିଲା କି ଆଖିରେ ତାଙ୍କର ବିଦୁଏ ଲୁହ
 ବି ଜଳେଇ ଆସି ନଥିଲା । ଅତି ଅସହ୍ୟ ଦୁଃଖରେ ଏମିତି ଘଟେ କି କ’ଣ କେଜାଣି.. ?
 ସେ ବେଳରେ ମୁଁ ଖାଲି ଭାବୁଥିଲି, ଆଉ ଭାବୁଥିଲି !!

ଷାଠିଏ ଦଶନ୍ଧିର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ସାର୍ କନ୍ୟାଦାସ ବାବୁଙ୍କ
 ସାକ୍ଷାତ ପାଇଲି । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ..... କ୍ୟାପିଟାଲ ହାଇସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ।
 ହାଇସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ କଲୋନୀର ସରକାରୀ କ୍ବାର୍ଟସରେ ରହୁଥାଏ । ଚୂତନ ଛାତ୍ର
 ଶିବପଦ ସ୍ବାଇଁ ଜଣେ ଅତି ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ବୋଲି ଜାଣିବାପରେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ତା
 ବାପାଙ୍କ ନାଁ ପଚାରିଲି ନାହିଁ । ସେ କାହାର ପିଲା ବୋଲି ଆତ୍ମନିଶ୍ଚିନ ରେଜିଷ୍ଟର
 ଉଠାନ୍ତି ସାର୍ କି ନାଁ ପାଇଲି । କିନ୍ତୁ ଦେଖାସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ନଥାଏ । ଦିନେ ରବିବାରୀଆ

ସକାଳ ନ'ଟାରେ କଲିକିଏଟ୍ ସ୍କୁଲର କନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ସ୍କୁଲ ହସ୍ତେଲର ପାଖାପାଖି କୋଠରୀର ଅନ୍ତେବାସୀ ଚିପ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଏଦାମୋଦର ସାହୁଙ୍କ ଗାଡ଼ି ଆସି ଆମ କ୍ବାର୍ଟର ସାମନାରେ ଅଟକିଲା । ଗାଡ଼ିରୁ ଜୋର୍ ତାକରା, “ମାଷ୍ଟ୍ରେ, ଆସ ଗାଡ଼ିରେ ବସ । କାପିଟାଲ ବୁଲିଯିବା ।” ... ଗାଡ଼ି ଯାଇ ଗୌତମ ନଗର କହ୍ନାଇ ସାର୍ବଜ୍ଞ ଘରଠି ବନ୍ଦ ହେଲା । ଏଇଠି ସାର୍ବଜ୍ଞ ପ୍ରଥମ କରି ଦେଖିଲି । .... ଆମମାନଙ୍କ ଅବସର ପରେ ଗାଁ ପଢ଼ାସାଥୀ, ଆଗବର୍ଷର ମାଟ୍ରିକ୍ ଟସ୍ତର ଚିପ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଏଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁ ଜେନା ସରକାରୀ ବଙ୍ଗଳା ଛାଡ଼ି ତା' ଗୌତମ ନଗର ଘରେ ଆସି ରହିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ତା' ଘରଆଡ଼େ ଗଲେ ସାର୍ବଜ୍ଞ ଭେଟେ । .... ମୋ ଘର ରେଲଓ୍ବେ ଷ୍ଟେସନ ପାଖରେ । ସାନ୍ଧ୍ୟ ଭ୍ରମଣରେ ଯାଇ, ଷ୍ଟେସନ ଭିତରେ ପଶି ଖବର କାଗଜ, ମାଗାଜିନ୍ ଆଣି ସମୟ କଟାଏ । ଥରେ ଶିବ ସହିତ ଷ୍ଟେସନରେ ଭେଟ ହେଲା । ବାପାଙ୍କ କଥା ପଚାରିଲି । ଉତ୍ତର ମିଳିଲା— ବାପା, ଆର୍ତ୍ତବାବୁ, ଆଉ କେତେଜଣ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦେଢ଼ଘଣ୍ଟା ସରିକି ତାସ୍ ଖେଳନ୍ତି । ଭଲ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଖବର ଜାଣିବା ପରେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲି, ଆର୍ତ୍ତ ତ ମୂଳରୁ କେବଳ ବହି ସାଙ୍ଗରେ ସାଙ୍ଗ । ସେ ତାସ୍ ଚିହ୍ନିଲା କେବେ ? କିମିତି ଖେଳୁଛି, ଯାଇ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ଗଲି । ତାପରେ ଚାରି ବର୍ଷଯାଏ ମୋ ସାନ୍ଧ୍ୟଭ୍ରମଣର ବାଟ ସାର୍ବଜ୍ଞ ଘରଯାଏ ଲମ୍ବିଗଲା । ସେଠା ତାସ୍‌କ୍ବରେ ଯୋଗଦେଲି । ସାର୍ବଜ୍ଞ ସାଥରେ ସାଙ୍ଗଭଳି ଅଜାମଜା କରି ଖେଳ ଚାଲିଥିଲା । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ମା'ପୁଅଙ୍କ ମର୍ମାନ୍ତର ବିଯୋଗ ଘଟିଲା । କିଛି ଦିନପରେ ହୃଦ୍‌ରୋଗୀ ବନ୍ଧୁ ଆର୍ତ୍ତଜେନାର ମଧ୍ୟ ଅକାଳ ବିଯୋଗ ଘଟିଲା । ଏଣୁ ମୋର ଗତି ସେଆଡ଼େ ଝିମେଇ ଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୂରା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତା ସାଙ୍ଗକୁ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟରେ ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଅବନତି ଘଟିଲା । ତଥାପି ମଝିରେ ମଝିରେ ତାସ୍ ଖେଳ ସମୟରେ ସାନ୍ଧ୍ୟଭ୍ରମଣରେ ଯାଇ ସାର୍ବଜ୍ଞ ଭେଟି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫେରି ଆସୁଥିଲି ।

କହ୍ନାଇ ବାବୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ସମାଜସେବୀ ଏବଂ ଲେଖକ ଭାବରେ ବେଶ୍ ପରିଚିତ । ସେ ଉତ୍ତମ ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆରେ

ଏମ୍.ଏ. ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରିଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଦଖଲ ରହିଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦିତ ଇଂରାଜୀ ନାଟକ ଲେଖକ ସେକ୍ସପିଅରଙ୍କ ନାଟକ ସବୁକୁ ସାରଙ୍କର ବିଶେଷ ଆଦର ଥିଲା । ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ଶିକ୍ଷକ ତାଲିମ ନେଇ ସେ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷକତା କରିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକତା କାଳରେ କହ୍ନାଇ ସାର୍ ଇଂରାଜୀ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସହଜ ବୋଧଗମ୍ୟ ପାଇଁ ଅନେକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ବହି ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେ ନାନାଆଡ଼ର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ସହକର୍ମୀ ଶିକ୍ଷକ ମଣ୍ଡଳୀ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟଭାଜନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ନେବା ପରେ ସେ ଘରୋଇ ବିଜେବି ଇଂରାଜୀ ମିଡ଼ିୟମ୍ ସ୍କୁଲ, ଗୌତମ ନଗର ଉଚ୍ଚ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବି.ଏଡ଼୍. ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ ଗଠନ ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଅବଦାନ ରଖିଥିଲେ । ବହୁଦିନ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ରହିଗଲାପରେ ବି ମାଟି ମା' ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇକୁ ସେ ଭୁଲି ଯାଇ ନଥିଲେ । ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଓ ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାରେ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ କଲେଜ ସ୍ଥାପନ ହେବା ଅବସରରେ ସେ କଲେଜର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରି ସତୋଷଜନକ ଭାବେ କାମ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁ ଉପାଦେୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ବିଭିନ୍ନ ଦୈନିକ ଖବର କାଗଜ ଷ୍ଟମ୍ପରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଓ ଶିକ୍ଷକମଣ୍ଡଳୀ ପାଇଁ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ରାଜ୍ୟ ପ୍ରୌଢ଼ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ସରକାରୀ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦାବି ଉପସ୍ଥାପନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ତାଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଅବଦାନ ଥିଲା ।

ମୋର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ ଯେବେ କେବେ ଦେଖାହେଲା ମାତ୍ରେ ସର୍ବଦା ମୁଁ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଇ ଆସିଛି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଛାତ୍ର ନଥିଲି । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ଶତ୍ରୁତ୍ୱ ନାଥଙ୍କର କଲିକ୍ତିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ଚାରିବର୍ଷ ଛାତ୍ର ଥିଲି । ସେଇ ନ୍ୟାୟରେ କି କ'ଣ, ମୁଁ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରିୟ ଛାତ୍ର ସମ ବ୍ୟବହାର ପାଇଛି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସେ ମୋତେ ସମ୍ମାନର ସହିତ ‘କରୁଣାକର ବାବୁ’ ବୋଲି ସମୋପନ କରିଥାନ୍ତି । ତାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ହୋଇପାରେ ଯେ ମାଟ୍ରିକ୍ ସ୍ତରରେ ମୁଁ ଚାରିବର୍ଷ ଶିବିର ଶିକ୍ଷକ ଥିଲି ।

ବସ୍ତୁତଃ ସେ ଥିଲେ ମଣିଷ ଭଳି ମଣିଷଟିଏ । ଦୟା, କ୍ଷମା, ଅନୁକମ୍ପା, ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା, ହୃଦୟବତ୍ତା, କରୁଣା ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ମାନବିକ ଗୁଣର ସେ ଏକ ମୂର୍ତ୍ତିମତ୍ ପ୍ରତୀକ ଥିଲେ । ଆତ୍ମବାକ୍ୟଟିଏ ରହିଛି, ‘ଧନୀ ସେ ଶିକ୍ଷକ ଜଗତେ, ଯେ ପ୍ରାଣ ଧରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ହିତେ ।’ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷକ ହିଁ କେବଳ ଉତ୍ତମ ମଣିଷ ଗଢ଼ାନ୍ତି । ଆଜିର ଦୁନିଆରେ ମହିମାମୟ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଆଗରେ ଏବେ ଜଟିଳ ଗାଣିତିକ ସୂତ୍ରର ଅଙ୍କ ଏବଂ ଜ୍ୟାମିତିକ ସତ୍ୟର ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥାପନ କଲେ, ସେମାନେ ହୁଏତ ସେ ସବୁର ସମାଧାନ ଦିଗରେ ବିଫଳ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଗଢ଼ାହେବା ଜଗତରେ ଉଚିତ ଜ୍ଞାନ ଦାନକରି ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ବିଶ୍ୱମଣିଷଟିଏ ମାନ ହେବାକୁ ସଳଖେଇ ଚାଲେ, ସେ ଶିକ୍ଷକ କେବେ ହେଲେ ବିପ୍ଳୁତ ହେବେ ନାହିଁ । ଏ ଦିଗରେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦାର୍ଶନିକ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ହେନେରୀ ଆଡ଼ାମ୍ପଙ୍କ ତମକାର ମତରେ, “ପିତାମାତା ଜୀବନଟିଏ ଦାନ କରନ୍ତି, ବାସ୍, ସେଇଠି ତାଙ୍କ କାମ ବଢ଼ିଯାଏ । ଜଣେ ହତ୍ୟାକାରୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଜୀବନଟିକୁ ନେଇଯାଏ । ହତ୍ୟାପରେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯାହାକିଛି ଭବିଷ୍ୟତ ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପୋଛି ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକର କରଣୀ କାଳକାଳକୁ ଲୋକସ୍ମୃତିରେ ରହିଯାଏ । କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ, ଠିକ୍ କେଉଁଠି ଜଣେ ଭଲ ମଣିଷ ଗଢ଼ା ଶିକ୍ଷକର ପ୍ରଭାବ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ।”

ହେ ଭଗବାନ୍ ! ଏ ବିରଳ ମଣିଷର ମହାନ୍ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି କର । ସାର୍, ମୋର ଭକ୍ତିପୂର୍ବ ବିଦାୟ ପ୍ରଣତି ଘେନି ବିଦାୟ ଦିଅ ।

୧୭୫, ଷ୍ଟେସନ୍ ପ୍ଲୋୟାର, ୟୁନିଟ୍ - ୩

ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧ ୦୦୧

□□□

ଯେ ଫୁଲ ମଉଳେ ନାହିଁ

ଲଢ଼କେଶ୍ବର ସାହୁ

ଗଡ଼ାନ୍ତୁଗତିକ ସୃଷ୍ଟି । ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭଲମନ୍ଦ, ଦୁଃଖ, ଭଲମନ୍ଦ, ଦୁଃଖ-କଷ୍ଟକୁ
 ନେଇ ଗଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ ଦିଏ । କିନ୍ତୁ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଏ ସୃଷ୍ଟିର ଆକାଶରେ
 ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ନକ୍ଷତ୍ର ପରି ଚିଟକୁଥାଏ ବା ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏଇମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସୃଷ୍ଟିର
 ଗର୍ବ । ଏଇ ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମାନବ ସମାଜ ଗଢ଼ାର ଭାବରେ ଉପକୃତ ହୋଇଥାଏ ।
 ଆଉ ସେମାନେ ହୋଇଯାନ୍ତି ବିଶ୍ବର ଜ୍ବଳନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଦିବଗତ କହେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ
 ଏହି ପ୍ରକାର ନିଆରା ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ । ତାଙ୍କ କଥା ଚିନ୍ତା ଜଳେ ମନରେ ଗଢ଼ାର ସନ୍ତୋଷ
 ଆସେ । ଅସରନ୍ତି ଗୁଣ ଗାଣିମାର ଅମୂଲ୍ୟ ପସରା ସେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିରଳ
 ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଝଟକୁଥିଲା- ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲେ- ସର୍ବ ବିଦିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିରଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ
 ଝଟକୁଥିଲା- ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା- ସର୍ବ ବିଦିତ ଥିଲା-ସର୍ବ ପ୍ରଶଂସିତ ଓ ସର୍ବ ଆଦୃତ
 ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଗୋଟିଏ କଥା ପାଇଁ ସେଇଟି ହେଲା ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସର୍ବ
 ଉଲ୍ଲସିତ ଦରଦି ଭାବନା ପାଇଁ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ନୈସର୍ଗିକ ଉପାଦାନରେ ଗଢ଼ାଥିଲା ।
 ପିଲାହେଉ, ବୁଢ଼ାହେଉ- ପଶୁପକ୍ଷୀ ହେଉ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଠାରେ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ
 କୋମଳତା ଯେପରି ସର୍ବଦା ବୋଲି ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜର କରିବା
 ତାଙ୍କର ସ୍ବଭାବସ୍ମୁଲ୍ଲଭ ଗୁଣ ଥିଲା । ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖରେ ସେ ମିୟମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ-
 ଛାତିରେ ଛାତିଏ କୋହ ନେଇ କାନ୍ଦି ପକାଇ ଚକ୍ଷୁରେ ଶ୍ରାବଣୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ମଣିଷଟି
 ଆଜି ଆମ ପାଖରେ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଧୀର ପ୍ରାଣର ସ୍ବନ୍ଦନ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ କରୁଛି । ବିପଦରେ ସାହାସ ଦେବା, ଅଧୀର ଲୋକଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରିବା, କାନ୍ଦିବା
 ଲୋକଙ୍କୁ ଆହା କହି ପିଠି ଆଉଁସି ଦେବା ତାଙ୍କର ସ୍ବଭାବ ସ୍ମୁଲ୍ଲଭ ଗୁଣ ହେଲା ।
 ତାଙ୍କରି ପ୍ରେରଣା ଆମକୁ ଯେତେ ଦୁଃଖଯାତନା ହେଉପଛେ ସମ୍ଭାଳି ନେବା ପାଇଁ
 ସାହାସ ଦିଏ । ଅଭାବୀ ଲୋକଟି ଜାଣିଥିଲା ଅଭାବର ଚିନ୍ତା ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଏ ମାଟି
 ସେ ରାତି କଟାଇଛି ସତ କିନ୍ତୁ ଏ ମାଟିର ତାତି ଯେ କେହି ତାଙ୍କ ସପର୍କରେ ଆସିଛନ୍ତି
 ମଉସା ! ମଉସା ! କହି ତାଙ୍କ ପିଛା ଧାଇଁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ମୁହଁରେ ମୁହଁ ପୋତି ଅନ୍ୟ
 ହାତରେ ହାତରଖି ତା ଗୋଡ଼ରେ ସେ ଦୌଡ଼ି ସଂସାରର ବନ୍ଧୁର ପଥରେ କିପରି
 ଆଗେଇବାକୁ ହେବ ତାହା ସେ ସରଳଭାଷାରେ ବୁଝାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଗେଇ ନେବାର

କଳା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା । ଯାହାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ସେ ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଏତେ ଆପଣାର ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ମନେ ପକେଇ ଆଖି ଓଦା କରୁଛନ୍ତି । ଭଲ ଲୋକର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ପରମ୍ପରା ଆମକୁ ସେ ଦେଇ ପାରିଛନ୍ତି । ସାରା ଜୀବନଧରି ବିଳାସ ବ୍ୟସନ କ'ଣ ସେ ଜାଣି ନଥିଲେ । ଜୀବନରେ ସେ କେବେ କେବେ କାନ୍ଦିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ କନ୍ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭଲ ପାଇବା ଗୁଣରେ ସେ ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ଅତି ଆପଣାର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁ ପରିବେଶରେ ଏ ଗରିବି ତାଙ୍କୁ ଖେଳିବା ଅବସରରେ ସେ ସବୁରିଙ୍କର ଆଦରଣୀୟ ଥିଲେ । ଦୀର୍ଘ ବର୍ଷନା ଏବଂ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଏକ ଗୁଣାତ୍ମକ ବିଚାର ବିମର୍ଷକୁ ମୁଁ ଯାଉନାହିଁ । ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଯେତିକି ଜାଣିଥିଲୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟାବଳିରେ ସେ ଆମକୁ ତାଙ୍କର ହାର୍ଦ୍ଦିକ ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧାର ରେଖାମ ଡୋରିରେ ବାନ୍ଧି ରଖି ପାରିଥିଲେ । ଅତି ନିକଟର କରି ପାରିଥିଲେ ଯେଉଁଥି ପାଇଁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ ଭୁଲି ପାରିବୁ ନାହିଁ । କେବଳ ସେତକ ଏଇ ଦୁଇଧାଡ଼ିରେ ଗଭୀର ଭାବନା ଓ ଆନ୍ତରିକତାର ଆଡ଼େଶି ଭିତରେ ଲେଖି ହୃଦୟର ସ୍ବତଃସ୍ବର୍ଗ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବାର ସୁଯୋଗ ନେଉଛୁ । ତଥାପି କଲମ ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଉଷ୍ମତା ସଭ୍ୟମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଆଗଭର ହେଉଥିଲେ । ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ସ୍ବଚ୍ଛଳତା ଭିତରେ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆକୃଷ୍ଟିତ ଦାନ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଭାବରେ ସେ ବହୁଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନକୁ ବିଭିନ୍ନ ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗର ହାତ ବଢ଼େଇଛନ୍ତି । ଏ ଦିଗରେ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତି ମୁଁ ଭୁଲି ପାରିବିନି । କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଫଳତା ଲାଭ କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଅନୁଭୂତି । କେବେ କାହିଁ, ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ସେ କାହା ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେବାର ମୁଁ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ବରଂ ବିରକ୍ତ ନ ହେବାପାଇଁ ନ ରାଗିବା ପାଇଁ ସେ ଆମକୁ ସଚେତନ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଆରପାରିକୁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି ସତ ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ବିରଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ବିଶେଷତଃ ତାଙ୍କର ସରଳ ଅମାୟିକ ବ୍ୟବହାର ଓ ଅଯାଚିତ ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗ ସବୁ ଆମ ପାଇଁ ଇତିହାସ ହେବ ନାହିଁ ବରଂ ଅମରତ୍ବର ସ୍ବର୍ଗ ନେଇ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଜାତୁଲ୍ୟମାନ ହୋଇ ରହିବ ଆମ ଆଗରେ ।

ଗୌତମ ନଗର, ପୁଟ - ୩୨୦

ଅଲିଭା ସ୍ମୃତି

ବିଷ୍ଣୁଚରଣ ଜେନା

ଏ ଧରା ବକ୍ଷରେ ଯିଏ ଜନ୍ମ ନିଏ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ବିଦାୟ ନେଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି କିଛି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପଦ୍ଧତିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତି, ଯାହାକି ଆଗାମୀ ବଂଶଧରଙ୍କ ପାଇଁ ଆଲୋକବର୍ତ୍ତକ ହୋଇ ରହିଯାଏ । ସେହିପରି ଜଣେ ଅତି ସରଳ, ଅମାୟିକ, ସ୍ନେହୀ, ଉତ୍କଳ ମାତାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ସ୍ୱର୍ଗତଃ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ୱାଇଁ ଏକବର୍ଷ ହେଲା ଆମ ପାଖରୁ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେଣି । ହେଲେ ସେ ମହାଶୟଙ୍କ କୃତି ଓ ସ୍ୱାକୃତି ଜାତୁଲ୍ୟମାନ ହୋଇ ରହିଅଛି ଓ ରହିଥିବ । ସେ ଥିଲେ ମଣିଷ ପରି ମଣିଷଟିଏ । ବ୍ୟବହାର, ପୋଷାକ, ଖାଦ୍ୟପେୟ, ଚାଳିଚଳନ ସବୁକିଛିର ମହନୀୟ ପ୍ରଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଛାପ ପକାଇଥିଲା । ଦେଖୁଦେଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ସେ ମହାଶୟ ଆଦର୍ଶର ସ୍ମରଣୀୟ ପ୍ରତିଭା । ସ୍ୱଚ୍ଛତା, ପବିତ୍ରତା, ନୈତିକତା ଓ ହୃଦୟବତ୍ତାର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ।

୨୦୦୫ ମସିହା କଥା । ସ୍ୱର୍ଗତ ସ୍ୱାଇଁ ଅସୁସ୍ଥ ଥାଆନ୍ତି । ମୁଁ ମୋର ପ୍ରିୟ ଛାତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଅଭୟ ଚରଣ ରାଉତଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥାଏ । ପାଦସ୍ପର୍ଶ କରି ସେ ମହାଶୟ ଶୋଇଥିବା ଖଟ ପାଖରେ ବସିପଡ଼ିଲି । ଆନନ୍ଦରେ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ହୋଇ ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଷଣ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଯଦିଓ କ୍ଷୀଣ ଶରୀର, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟଜନିତ ଦୁର୍ବଳତା ତଥାପି ଆମକୁ ଦେଖି ଛଳଛଳ ଆଖିରେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରରେ ଅନ୍ତେବାସୀ ରୂପେ ରହିଥିବା ଅନୁଭୂତି ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ କହିଚାଲିଲେ— ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭା, ଲୀଳାମୃତ ଓ କଥାମୃତ ପାଠ, କଟକର କଠୋର ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ସେତେବେଳର ଡାଲି ଓ ଶାଗ ତରକାରୀ କଥା । ଯେପରି ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକ ମହାଶୟଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଜାହାଜି ଧରିଥିଲା । ଭାଷାରେ ଥାଏ ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀର ପ୍ରତି ଆନ୍ତରିକତା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା । ପଚାରିଲେ ତାଙ୍କ ସହପାଠୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ପରମାନନ୍ଦ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ନିଶାମଣି ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ବିଷୟ ଏବଂ ସମ୍ପାଦକ ରାଧାଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତିଙ୍କ କଥା । ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ

ହିସାବରେ ମୋର ରହଣିର ଆମ୍ବୁଲେନ୍ସ ଖବର ରଖୁଥାଆନ୍ତି । ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଅତି ନିକଟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିବାରୁ ସେ ମୋ ହାତକୁ ଛାବୁଡ଼ି ଧରି ମନେଥିବା ସମସ୍ତ ସ୍ମୃତିକୁ ବଖାଣିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ— ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କର ବୋହୂ ଆସି ମନେ ପକାଉଥାଆନ୍ତି, ବାପା ବେଶୀ ଗପକୁ ନାହିଁ । ହେଲେ ମୋ ହାତ କ’ଣ ଛାଡ଼ୁ ଥାଆନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ଉଠି ଆସିବି । ହଠାତ୍ ମନେପଡ଼ିଗଲା ତାଙ୍କର ସ୍ୱଳ୍ପ ଦିନର ଶିକ୍ଷକ ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବୋହୂ ମୋର ଛାତ୍ରୀ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମନେପକାଇ ଦେବାକୁ ଭୁଲି ନଥିଲେ । ଟିକେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଇ ତା’ପରେ କହିଲେ, ବିଷୁବାରୁ କଟେଜର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ମୁଁ କିଛି ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଛି— କ’ଣ କରିପାରିବ, ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଅ । ଟିକିଏ ଭାବି ମୁଁ କହିଲି ସାର୍, ବହୁତ ଦିନରୁ ଆମର ଆଶା କୁଟୀରର ଗରିବ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ Lending Library ଖୋଲିବାକୁ— ଗରିବ ଛାତ୍ରମାନେ ଦାମିକା ବିଜ୍ଞାନ ବହି କିଣି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଟିକିଏ ଭାବିଲେ । ମନକୁ ପାଇଗଲା— ଚେକ୍ ବହି ମଗାଇଲେ । ଦଶହଜାର ଟଙ୍କାର ଚେକ୍ ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ । ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତୁ, ପରେ ଆଉ କିଛି ଦେବା । ରାମକୃଷ୍ଣ ସେବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ଅନୁମୋଦନ କରାଇ ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ଅଭୟ ସହ ଦେବତୁଲ୍ୟ ପୁରୁଣା ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦଧୂଳି ନେଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିଲୁ । ଲାଇବ୍ରେରୀ ଖୋଲିଲା— ପିଲାଏ ବହି ନେଲେ । ଖବର ପାଇ ଗଭୀର ଆତ୍ମ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କଲେ ।

୨୦୦୬ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ଛବିଶ ତାରିଖ ଦିନ ରାମକୃଷ୍ଣ ସେବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ସ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ ଆମ ଅନୁଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା, ସମ୍ମାନ ଓ ମାନପତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଶହ ଲୋକ ତଥା ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରର ଅନ୍ତେବାସୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଏକ ପବିତ୍ର ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମହାଶୟ ଭାବ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ମୋ ଜୀବନ ଆଜି ସାର୍ଥକ ହୋଇଗଲା । ମୋ ଜୀବନଗଢ଼ା କାରଖାନା ମୋତେ ସମ୍ମାନିତ କଲା— ବେଶ୍ ଆତ୍ମତୃପ୍ତି ଲାଭକଲି । ସେ ମହାଶୟଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜକିଶୋର ନାୟକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଲକ୍ଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, କର୍ମଯୋଗୀ ବଳିଷ୍ଠ ସାଧକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ୨୦୦୯ ନଭେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖ ଦିନ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ ସମ୍ପାଦରେ ରାମକୃଷ୍ଣ ସେବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆଜ୍ଞାବନ ସଭ୍ୟ, ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରର ପ୍ରାନ୍ତନ ଅନ୍ତେବାସୀ ଦୁଃଖରେ ପ୍ରିୟମାଣ ହେଇପଡ଼ିଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ସେବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆଜ୍ଞାବନ ସଭ୍ୟ, ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରର ପ୍ରାନ୍ତନ ଅନ୍ତେବାସୀଙ୍କ ୨୦୦୯ ନଭେମ୍ବର ୨୨ ତାରିଖରେ ଶୋକସଭାରେ ସେ ପବିତ୍ର ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ଶୋକସଭା ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା— ଏହି ଶୋକ ସଭାରେ କୁଟୀରର ସଭାପତି, ପ୍ରାନ୍ତନଛାତ୍ର ପୁରୀର ପୂର୍ବତନ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମନାଭ ସାମଲ ସଭାପତିତ୍ବ କରିଥିଲେ ।

ଆଜିର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରାଦ୍ଧବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ ଦେବ ସେ ଅମର ଆତ୍ମାକୁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରି ଆନନ୍ଦରେ ପର ପାରିରେ ରହି ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ତଥା ତାଙ୍କ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ସଦସ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଥାଆନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ କାମନା ।

ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀର,
ବଙ୍ଗାଳିସାହି, କଟକ

□□□

ଜ୍ଞାନର ଉତ୍ସାର ଏବଂ ଦୟାର ସାଗର— ଏକ ବିରଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ

ଦୁର୍ଗାପ୍ରସାଦ ସିଂହ

ନୈନଂ ହିନ୍ଦତି ଶସ୍ତ୍ରାଣି ନୈନଂ ଦହତି ପାବକଃ ।

ନ ନୈନଂ ହେଦୟତ୍ୟାପୋନ ଶୋଷୟତି ମାରୁତଃ ॥ (ଗୀତା)

ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ତଥା ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଜସେବୀ ସ୍ବର୍ଗତ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ ଗତବର୍ଷ ୨୦୦୯ ଡିସେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖରେ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥିଲେ । ସେ ବହୁଗୁଣର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଜ୍ଞାନର ଉତ୍ସାର ଏବଂ ଦୟାର ସାଗର । ଅକୃଷିତ ଚିତ୍ତରେ ବିଦ୍ୟା ଦାନ କରୁଥିଲେ ।

କୃତୀ ଏବଂ ମୋଧାବୀ ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ତାଙ୍କର ସୁନାମ ଥିଲା । ସାରା ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ପରୀକ୍ଷାରେ ସେ ମ୍ୟାଟ୍ରିକୁଲେସନରେ ୨ୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଇଂରାଜୀ ଅନର୍ସରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥିଲେ । ପୁରୀ ଛାତ୍ର ଜୀବନରେ ସେ କୃତ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ନିଜ ଅଧ୍ୟବସାୟରେ ସେ ସରକାରୀ ଚାକିରୀରେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । କମ୍ୟୁନିଟି ଡେଭେଲପମେଣ୍ଟ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ସେତେବେଳେ ସମୟରେ ଡେପୁଟି ଡାଇରେକ୍ଟର ଥିଲେ । ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରୟାସ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ଥିଲା । ସେ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ କଲେଜର ଫାଉଣ୍ଡର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଥିଲେ । କିଛି ସମୟ B.J.B. English Medium School ର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଥିଲେ । Rajarni English Medium School ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାର Director ଥିଲେ । B.Ed. College ସ୍ଥାପନା କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ ଏହା ସରକାରୀ ସ୍ବାକୃତି ପାଇପାରିନଥିଲା । ସେ ସବୁବେଳେ ଅକୃଷିତ ଚିତ୍ତରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ ।

ସମାଜର ସବୁବର୍ଗର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସେ ସବୁବେଳେ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସୁପରାମର୍ଶ ଲୋଡୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦରବାର ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସଦାବେଳେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲା । ସଦାବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତା ଯୋଗୁଁ ସେ ଭୁବନେଶ୍ବର ଶାଖାର ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ସରକାରୀ

କର୍ମଚାରୀ ସଂଘର ସଭାପତି ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ପେନସନର ମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତିକ୍ଷେତ୍ର ବହୁବିଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବହୁତ ସମ୍ମାନ ଥିଲା । Orissa Retired Government Employees Multipurpose Co-operative Store ର ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତଥା ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଜୀବନବ୍ୟାପି ଅତୁଳନୀୟ ଏବଂ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅବଦାନ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ସଂଘ ଏପ୍ରିଲ ୮ ତାରିଖ ୨୦୦୭ ମସିହା ବାର୍ଷିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ସମ୍ମାନ ପୂର୍ବକ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜ୍ଞାପନ କରିଥିଲା । (Annual Convention of Federation of All States Pensioners Associations of India and Orissa Retired Government Employees Associationରେ ମାନପତ୍ର ସହ ଉତ୍ତରୀୟ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ କରାଯାଇଥିଲା ।

ରାମକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇ ସେ ଅନେକ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଝିଅ ଆମର ସମୁଦୁଣୀ ହେବା ହେତୁ ଦୁଇ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ଅତି ଘନିଷ୍ଠ ହେଲା । ତାଙ୍କୁ ଆମେ ପିତୃ ସମ୍ମାନ ଦେଉଥିଲୁଁ । ସେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ବହୁତ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ପ୍ରେରଣା ପାଇଛି । ତାଙ୍କର ଆମ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅତୁଟ । ଆମେ ତାହା କେବେ ଭୁଲି ପାରିବୁ ନାହିଁ ।

ସେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ ଏବଂ କାଳଜୟୀ । ସେ ଯୁବ ପିଢ଼ିର ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ତାଙ୍କର ତିରୋଧାନରେ ଆତ୍ମ ସମାପ୍ତ ପରିବାର ତଥା ସମାଜର ଅପୁରଣୀୟ କ୍ଷତି ହେଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ପୁଣ୍ୟ ତିଥି ତଥା ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସରେ ଦିବଂଗତ ଆତ୍ମା ପ୍ରତି ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଛି ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ଅମର ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ହେଉ ।

President,
Orissa Retired Government Employees Association,
Bhubaneswar

ବନ୍ଧୁ କହ୍ନେଇବାବୁଙ୍କ ସ୍ମରଣେ

ରାଧାଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି

ଅନେକ ଦିନ ପୂର୍ବର କଥା । ପ୍ରାୟ ୧୯୫୭-୫୮ ମସିହା ହେବ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ‘କଟକ ପବ୍ଲିସିଂ ହାଉସ’ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ । ଦିନେ ହଠାତ୍ କହ୍ନେଇବାବୁ ନିଜ ଲିଖିତ ଚତୁର୍ଥ ଓ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ଉପଯୋଗୀ ‘ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭା’ ପାଖୁଲିପି ଧରି ଆମ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳକୁ କହ୍ନେଇବାବୁ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପ୍ରଶାସକ ଭାବେ ଅବସ୍ଥାପିତ । ଯାହାହେଉ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭା ୧ମ ଓ ୨ୟ ଭାଗ ପ୍ରକାଶନ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଏକ ମାସରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଚାଲିଲା । ବହି କିପରି ନିର୍ଭୁଲ ଓ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ଓ ଆଲୋଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ମୋ ସହିତ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁତା ଯଥେଷ୍ଟ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ବହିଦୁଇଟିର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗୀତା ଚାଲିଥାଏ । ଯାହାହେଉ ଠାକୁରଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ‘ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭା’ ୧ମ ଭାଗ ଓ ୨ୟ ଭାଗ ଯଥାକ୍ରମେ ୪ର୍ଥ ଓ ୫ମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ାଯିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ମଞ୍ଜୁରୀ ପାଇଥିଲା । ଠିକ୍ ବର୍ଷକ ପରେ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ପାଠ୍ୟ ଖସଡ଼ା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ କହ୍ନେଇବାବୁ ଭାଗ ନେଲେ ଓ ‘ସରଳ ପୌରନୀତି’ ୧ମ ଓ ୨ୟ ଭାଗ ଦୁଇଟି ବହି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏହି ଦୁଇଟି ବହି ୬ଷ୍ଠ ଓ ୭ମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ାଯାଉଥିଲା । ଏହି ପରି ଭାବରେ କହ୍ନେଇବାବୁଙ୍କ ସହିତ ମୋର ନିବିଡ଼ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରାୟ ୧୯୬୦ ମସିହାପରେ ମୋର ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ନଥିଲା । କହ୍ନେଇବାବୁ ମୋଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବଡ଼ ହେବେ ।

କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଭଳି ଭାବରେ ଆମ ଭିତରେ ନିବିଡ଼ ସଂପର୍କ ଓ ସ୍ନେହ, ବହୁତା ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା, ତାହା କେବେ ଭୁଲି ହେବ ନାହିଁ । ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ଜାଣିଥିଲି- କଟକ, ବଙ୍ଗାଳିସାହିରେ ଥିବା ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀର (ଛାତ୍ରାବାସ)ରେ ଚାରିବର୍ଷ ରହି ସେ ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ପାସ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ଟିକେ ସୁତାଜ ଦେଉଛି- ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀର (ଛାତ୍ରାବାସ) ହେଉଛି ଠାକୁର ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସଦେବ, ମା' ସାରଦାଦେବୀ ଓ ସ୍ବାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ବାଣୀ ଉପଦେଶ ଓ ଭାବଧାରାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଏବଂ 'ରାମକୃଷ୍ଣ ସେବକ ସଂପ୍ରଦାୟ' ଦ୍ବାରା ପରିଚାଳିତ ଏକ ପବିତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଏଠାରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରମାନେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ରହି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରନ୍ତି । ଏହି ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରର ଶତବାର୍ଷିକୀ ଉତ୍ସବ ୨୦୦୫ ମସିହାରେ ପାଳିତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଅନୁଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ 'କଳ୍ପତରୁ' ନାମରେ ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ଶ୍ଳରଣୀକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେଥିରେ କୁଟୀରର ପ୍ରାକ୍ତନ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ତାଲିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି, ଯେଉଁଥିରେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ କହ୍ନେଇବାରୁ ଏହି ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିଥିଲେ ବୋଲି ଲିପିବଦ୍ଧ ଅଛି ।

ଠାକୁର ରାମକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ମୁଁ ରାମକୃଷ୍ଣ ସେବକ ସଂପ୍ରଦାୟ ତଥା ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରର ସମ୍ପାଦକ ଦାୟିତ୍ବ ୧୯୮୭ ମସିହାରୁ ବହନ କରି ଆସୁଛି । ଆମ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଜଣେ ପ୍ରାକ୍ତନ ଛାତ୍ର ତଥା ଅନୁଷ୍ଠାନ ପରିଚାଳନା କମିଟିର ବର୍ତ୍ତମାନ ସଦସ୍ୟ ଥିବା ଶ୍ରୀ ଅଭୟ ଚରଣ ରାଉତ ଭୁବନେଶ୍ବରରେ ରୁହନ୍ତି । ଅବସର ନେବାପରେ କହ୍ନେଇବାରୁ ମଧ୍ୟ ସପରିବାରରେ ଭୁବନେଶ୍ବରରେ ରହି ଆସୁଥିଲେ । କହ୍ନେଇବାରୁଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ ଏବଂ ଅଭୟବାରୁ ଉଭୟେ ଆୟକର ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଅଭୟବାରୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ମୁଁ କଟକରେ ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବୟସର ଚାପ ଓ ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତା ମଧ୍ୟରେ ଭୁବନେଶ୍ବର ଯାଇପାରେନା ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କଟକ ଆଡ଼େ ଆସିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥାନ୍ତି । କେବଳ ଅଭୟବାରୁଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଅତୀତର ସ୍ମୃତି ମନେ ପକାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଖବର ନେଉଥିଲୁ ।

ଆମ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ପ୍ରାଚୀନ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦିଆଯାଏ । ୨୦୦୬ ମସିହା ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ କହ୍ନେଇବାବୁଙ୍କ ମହାଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହର ସହ ଉଦ୍ଭବିତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରରେ ସାଧାରଣ ପାଠାଗାରଟିଏ ରହିଛି । ଦୁଇବର୍ଷ ତଳେ କହ୍ନେଇବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କାରେ କୁଟୀରର ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଲେଣ୍ଡି ଲାଇବ୍ରେରୀ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଠାକୁରଙ୍କ ଉକ୍ତ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଉକ୍ତ ଲାଇବ୍ରେରୀର କଳେବର ବୃଦ୍ଧି ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ସ୍ବର୍ଗତ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ ଜଣେ କୃତୀ ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଜଣେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖକ ଭାବେ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଆଉ ପାରିକୁ ଚାଲିଯିବା ବର୍ଷଟିଏ ହୋଇଗଲା । ଏଇଭଳି ଜଣେ ନିଃସ୍ବାର୍ଥପର ଅତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଆଜି ସ୍ମରଣ କରି ଆତ୍ମରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜ୍ଞାପନ କରିବା ସହ ତାଙ୍କର ସ୍ବର୍ଗତ ଆତ୍ମା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କୃପା ଲାଭ କରୁ ଏହାହିଁ କାମନା କରୁଛି ।

ସଂପାଦକ, ରାମକୃଷ୍ଣ ସେବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ,
ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀର, ବଙ୍ଗାଳିସାହି, କଟକ-୯

□□□

ସ୍ମୃତି ଶୋକ

ଶଶିକୃଷ୍ଣ ବିଶ୍ୱାଳ

ସବୁ ସ୍ମୃତି ସ୍ମୃତି ନୁହେଁ

ସବୁ ସ୍ମୃତିରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱାସ ନଥାଏ ।

ସବୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱାସରେ ଶୋକ ନଥାଏ ।

ସବୁ ଶୋକରେ କାରୁଣ୍ୟ ନଥାଏ ।

ଅଥଚ ସବୁ ଥାଇ ଏହା ଏଭଳି ଏକ ସ୍ମୃତି, ଯାହାର ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରକେ, ମନ ପ୍ରବଣ ହୋଇଯାଏ । ପ୍ରବଣତା ଶୋକ ସୃଷ୍ଟିକରେ । ଶୋକରେ ଭରିଯାଏ କାରୁଣ୍ୟ ।

ଏମିତି ଜଣେ ସ୍ମୃତିର ମଣିଷ ଦିବଂଗତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କହ୍ନାଇ ଚରଣ ସ୍ୱାଇଁ, ଯାହାଙ୍କ ଅବର୍ତ୍ତମାନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିହୁଏ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ହସହସ ସେଇ ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିଯାଏ ସ୍ମୃତିକୁ ।

ସାମାଜିକ ସଂପର୍କରେ ସେ ଥିଲେ ଆମର ଆତ୍ମୀୟ । ମୋ ସାନଭାଇ ଭୂପତିର ଶଗୁର । ଭୂପତି ତାଙ୍କ ସାନଝିଅ ମାମିର ବର । ସଂପର୍କ ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟଭାଗରୁ ତାଙ୍କର ସହାନୁଭବତା ମୋତେ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲା । ଆପଣାପର ଜାଣିବାର ସାମାନ୍ୟ ସୁଯୋଗ ସେ ଆମକୁ କେବେବି ଦେଇ ନଥିଲେ । ସେଥିଲେ ଆପଣାର । ତାଙ୍କର ଛଳନା ବିହୀନ ଆତ୍ମୀୟତା ଏ’ ସମୟ ପାଇଁ ଏକ ବିରଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ସେ ଥିଲେ ଉଦାର ଚେତା । ସବୁବେଳ ଆନନ୍ଦ ମୁଖର । କୌତୁକ ପ୍ରିୟ । ବିରାଟ ବିରାଟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଧାଡ଼ିଏ କଥାରେ । ସେ ଥିଲେ ବଂଧୁ ବନ୍ଧଳ । ସେଇମାନଙ୍କର କୋଳାହଳ ଭିତରେ ସେ ସକାଳ ସଞ୍ଜକୁ ଏକାକାର କରିଦେଉଥିଲେ ।

ଜୀବନର ଚଳାପଥରେ ସେ’ ଥିଲେ ଦୀର୍ଘ ପଥର ଯାତ୍ରୀ, ଏତେ ଲମ୍ବା ରାସ୍ତା ଅତିକ୍ରମ କଲାବେଳେ ସେ ହୁଏତ କଂଟାଝଣା ମାଡ଼ିଥିବେ । ରକ୍ତ ଝରିଥିବ ପାଦରୁ, କିନ୍ତୁ ଗୋଲାପ ମଧ୍ୟ ଫୁଟାଇ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଫାଲ୍‌ଗୁନ ଆସିଛି । ଶ୍ରାବଣ ବି ଆସିଛି କିନ୍ତୁ ସେ ଥିଲେ ଛିତପ୍ରସ୍ଥ । ପାରିବାରିକ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ସୁନ୍ଦା ସେ ଅବିଚଳିତ ଥିବା ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖିଛି । ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଏକ ସୁଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ ଥିଲେ ସେ ।

ସେ ଥିଲେ ସଂସ୍କୃତି ସଂପନ୍ନ, ସମାଜ ସଚେତନା ଥିଲା ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ,
ପ୍ରଜ୍ଞା ଆଉ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ସଂକ୍ରାନ୍ତ ମଣିଷ । ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ନମ୍ର ଅନୁରାଗ
ଲେଖିଯାଇଥିବା ସୃଷ୍ଟି ସଂଭାରରେ ଶିକ୍ଷାର ଦିଗ ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ । କିଛି ଲେଖାର
ଅପ୍ରକାଶ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅବସୋସ ହୋଇ ରହିଗଲା । ସେ ଲେଖିଥିବା ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣ
ବହିଟିର ପ୍ରକାଶ ଘଟିଥିଲେ, ବୋଧହୁଏ ସେ ଆତ୍ମସଂତୋଷ ଲାଭ କରିଥାନ୍ତେ ।

ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ, ଶିକ୍ଷା ସଂଗଠକ, ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାର
ପାଇଁ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ସାରା ଜୀବନ । ଏପରିକି ସରକାରୀ ଚାକିରିରୁ
ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା କିଛି ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ
ଆଦି ଗୁଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଜ୍ୟର ଅଗ୍ରଣୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ । ସେପାଇଁ
ସବୁଯାକ ଶ୍ରେୟ ସେ । ସେ ଥିଲେ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଆଲୋକଦୀପ୍ତ ସ୍ତମ୍ଭ ।

ଶୂନ୍ୟତାର ହାହାକର ଭିତରେ ଆଦି ତୁବି ଯାଇଥିବା ତାଙ୍କର ଗୌତମନଗର
ବାସସ୍ଥଳୀ ଏକଦା ଘୋ ଘା ଶବ୍ଦରେ ଫାଟିପଡୁଥିଲା । ବଂଧୁବାଂଧବ କୁଟୁମ୍ବ, ପ୍ରିୟଜନଙ୍କର
ମହାମେଳଣ ଘଟୁଥିଲା ସେଠି । ମଣିଷପଣିଆ କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଯାଏ, ସେଥିଲେ
ତାର ଏକ ସର୍ବକାଳୀନ ଉଦାହରଣ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପରିବାର ଯେତିକି ପ୍ରିୟ ଓ
ଆପଣାର ତା ତୁଳନାରେ ଦିଗା ଏବଂ କିଶୋରୀ କୌଣସି ଭାବରେ ନ୍ୟୁନ ନୁହନ୍ତି ।
ତୁଳନା ନଥିଲା କାହାର ସହିତ । ଭଦ୍ର, ମାର୍ଜିତ, ମଣିଷଟିର ସମସ୍ତେ ଥିଲେ ଆପଣାର
ଘନିଷ୍ଠ ଏବଂ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ।

ସୃଜନ ଆଉ ଧ୍ୟାନର ବିଳାସ ମଧ୍ୟରେ ସମୟ ସବୁକାଳେ ବିଭୋର । ନିର୍ମାମ
ସମୟର ସୂଚୀପତ୍ରରେ ଏଇ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଏକ ଏକ ଦାରୁଣ ଇସ୍ତାହାର ।
ସେଇ ସ୍ମୃତିକୁ ମୁଁ ଆଜି ପ୍ରଣାମ ଜଣାଉଛି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସୁମନଟିଏ ବାଡ଼ି ଦେଉଛି ।

ଏ ସ୍ମୃତି ଲଭିବ ନାହିଁ ମନରେ, ଏ ସ୍ମୃତି ଆୟୁଷ୍ମାନ୍, ଏ ସ୍ମୃତି ଛାଇପରି
ଚିରଜନ ।

ଯୋଗପୁରୁଷ ସ୍ୱର୍ଗତ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ୱାଇଁ

ଅମରେଶ ବିଶ୍ୱାଳ

ଜନ୍ମ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଧ୍ରୁବସତ୍ୟ, “କେହି ରହି ନାହିଁ ରହିବେ ନାହିଁ ତି ଭବ ରଜାଭୂମୀ ତଳେ” “ସର୍ବେ ନିଜ ନିଜ ଅଭିନୟ ସାରି ବାହୁଡ଼ିବେ କାଳବଳେ” ସ୍ୱର୍ଗତ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ୱାଇଁ ଥିଲେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ, ଜଣେ ଦୃଢ଼ ଓ ନିଷ୍ଠାପର ଉଚ୍ଚ ପଦସ୍ଥ ସରକାରୀ କର୍ମକର୍ତ୍ତା, ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ, ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ, ସମାଲୋଚକ, ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର କର୍ଷଧାର ଓ ଜଣେ ଉଦାରବାଦୀ ସରଳ, ନିଷ୍ଠକପଟ, ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ରର ନିଖୁଣ ପରିଚୟ ପତ୍ର । ୨୦.୧୧.୦୯ ରାତି ଘ.୮୩୦ମି. ସମୟରେ ୯୨ ବର୍ଷରେ ସେ ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଜୀବନ ସାରା ତାଙ୍କର ନଥିଲା ଲୋଭ, ଆସକ୍ତି, ସେ ଥିଲେ ସ୍ୱଚ୍ଛାହାରୀ ସୁସ୍ଥ, ବାଗ୍ମୀ ମହାପୁରୁଷ, ବନ୍ୟା ବାତ୍ୟା ପ୍ଲୁବିତ ପଟାମୁଣ୍ଡାଇରୁ ଆସି ସ୍କୁଲ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ, କଟକର ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ରହି ଓ ତାଙ୍କରି ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ, ଛୋଟବେଳୁ ଶିକ୍ଷାପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ପାଇଁ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ଓ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରୁ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତି ପରେ ରାଧାନାଥ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଭାବେ ଯୋଗଦାନ କରିଥିଲେ ଓ ନିଜର ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟରେ ପରିବାର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ରୋତରେ ସାମିଲ କରିବାରେ ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ।

ଶେଷ ଜୀବନରେ ଗୌତମ ନଗରରେ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ସଂଘ ଗଠନ କରିଥିଲେ ଓ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ । ନିଜ ଘରେ ସଂଧ୍ୟାରେ ଏକ ଭାଗବତ ଚୁଙ୍ଗୀ କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ବରିଷ୍ଠ ନାଗରିକ, ଯୁବପିଢ଼ି ଓ ସାଙ୍କ ସାଥ୍ ମେଳରେ ଶିକ୍ଷା, ରାଜନୀତି, ଖେଳ, ଆଲୋଚନା ଓ ସମାଲୋଚନାରେ ସମୟ କଟାଉଥିଲେ ।

ସେ ଅନେକ ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଗଳ୍ପ, ସମାଲୋଚନା ଲେଖି ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ ମୂନରୁ “ସାହିତ୍ୟପ୍ରଭା” ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ସାହିତ୍ୟ ବହି ରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିଲା । ସ୍ଵାଧୀନତାର ପର ପର ସମୟରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷକତା ଏକ ଆଦର୍ଶ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାର୍ଯ୍ୟ ଭାବି ଶିକ୍ଷକତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତାଙ୍କର କର୍ମ ନିଷ୍ଠା, ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ଆନ୍ତରିକତା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତର କମ୍ୟୁନିଟି ଡେଭଲପମେଣ୍ଟ, ପାଇଲଟ ପ୍ରୋଜେକ୍ଟ, ପଞ୍ଚାୟତ ରାଜର ନୂତନ ପରିକଳ୍ପନାକୁ ସାକାର କରିବା ଓ ଗାଁ ଗାଁରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା, ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ, ଆର୍ଥିକ, ମାନସିକ ଓ ଯୌତୁଶିକାର ପ୍ରକଳ୍ପ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଅଧିନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଶେଷରେ ସରକାରଙ୍କ ଉଚ୍ଚ ପଦ, ପଦବୀରେ ରହି କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନା କରିଥିଲେ ।

ଚାକିରିରୁ ଅବସର ନେବାପରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଓ ଉନ୍ନତ ଧରଣ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ି ଥିଲେ ଓ ବିଜେବି ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ କଲେଜ ଓ ଗୌତମ ନଗର ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ସୁତାରୁରୂପେ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଓ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ବରପୁତ୍ର ଭାବେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ।

ମୋ ବାପା ରାଜକିଶୋର ଥିଲେ ତାଙ୍କ ପରିବାର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ, ସୁଖ, ଦୁଃଖର ଚିରସାଥୀ । ତାଙ୍କର ପିଲାମାନେ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଘରେ ବାପା ପହଞ୍ଚିଲେ ଆନନ୍ଦର ଲହରୀ ଖେଳି ଯାଉଥିଲା । ବାପାଙ୍କ ଜୀବନର ଉତ୍ତ୍ୟାନ ଓ ପତନ ଲାଗିରହିଥିଲେ ବି ତାଙ୍କ ପରିବାରର ଆନ୍ତରିକତା ବାପା, ମା ଆମମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ । ସେ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ହିରନମୟୀ ସ୍ଵାଇଁ ଆଜି ନାହାନ୍ତି ସତ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରଭରା ସ୍ନେହ, ଖାଇବା, ପିଇବା, ରହିବା ସବୁ ଆଜି ଆମ ଆଖି ଆଗରେ ନାହିଁ ଯାଉଛି । ଆମ ପରିବାରରେ ସେ ପ୍ରଥମେ କେବଳ ଭୁବନେଶ୍ଵରରେ ରହୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଯିଏ ଯେତେବେଳେ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଆସୁଥିଲେ

ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହୁଥିଲେ । ଅଜା, ବେଣୁ ମଉସା, ବାପା ଓ ଆମେ ସବୁ ଏକାବେଳେକେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଜମା ହୋଇଥାଉଥିଲୁ । ବୁଢ଼ା ଦେଇ, କୁନି ଦେଇ, ବାବୁ, କୁନାଭାଇ, ବୁଢ଼ାଭାଇ ଓ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ପିଢ଼ିରେ ଥିଲୁ । ଚିତୁ ଆମ ଚିତୁ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଦଳ ଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆସିବାର ରହିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଆମେ ତାଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିଲୁ । କୁଆଡ଼େ ସେ ଦିନ ଗଲା ସବୁ ସ୍ମୃତି ଓ ଅନୁଭୂତି ଆଜି ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବରେ ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ସତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କର ଉପଦେଶ, ସ୍ନେହ, ନାନା ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ମୋର ମନଟାକୁ ଘାଣି ଚକଟି ପକାଉଛି । ସତରେ ସେ କଣ ନାହାନ୍ତି ମୋ ମନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନି । ଆଜି ଦିନରେ ମୁଁ ‘ଜଗା’ ପାଖରେ ଅଳି କରୁଛି ତାଙ୍କ ଅମର ଆତ୍ମାର ସତ୍ତ୍ୱଗତି ହେଉ । ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତହୋଇ ଆମେ ସମାଜ ପ୍ରତି କିଛି କରୁ । ଏହାହିଁ ଆଜି ଦିନରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ।

ବରଗଡ଼ ବ୍ରିଟ କଲୋନି,
ଭୁବନେଶ୍ୱର

ପ୍ରବାଣ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ଲେଖକ ଓ ପ୍ରଶାସକ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ

❖ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାନ୍ତି

ପଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ଦରିଦ୍ର ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜର ଅସାଧାରଣ ମେଧା, ସାଧନା ଓ ନିଷ୍ଠା ବଳରେ କିପରି ଅନନ କୃତିତ୍ବ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରେ, ତାହା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁଙ୍କ ଜୀବନରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୧୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୧୨ ତାରିଖରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା ବାଲିପଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ କହ୍ନେଇଚରଣ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ମହେଶ୍ବର ସ୍ବାଇଁ ଓ ମାତା ଦୁର୍ଗାଦେବୀ । ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ସେ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକଠାରୁ ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ସ୍ତରରେ ବୃତ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ବୃତ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସେ ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ ସ୍କୁଲ, କଟକରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ବିଶ୍ବମ୍ବର ମିଶ୍ର । ପାଟଣା ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ସେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଏବଂ ବୃତ୍ତିଲାଭ କରି ସେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହି ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ତାଙ୍କ ସେ ଅଧିକ ଡକ୍ଟର ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଉଥିଲେ କହ୍ନେଇ ଚରଣ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନର୍ସ ସହିତ କୃତିତ୍ବରେ ବି.ଏ. ପାସ କରି ପରେ ଉପାଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ପାରିବାରିକ ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ସେକ୍ରେଟେରୀଏଟ୍‌ରେ ସହକାରୀ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷକତା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଓ ଆକର୍ଷଣ ଥିବାରୁ ସେ କଟକ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜରେ ଥିଲେ ମହେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ । କହ୍ନେଇବାବୁଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ଏବଂ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ବି.ଇଡି ଶିକ୍ଷା ପରେ କହ୍ନେଇଚରଣ ପ୍ରଥମେ ବାଲେଶ ଜିଲ୍ଲା ଦଶରଥପୁର ଇ.ଟି. ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ଜିଲ୍ଲା ଦଶରଥପୁର ଇ.ଟି. ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ୨/୩ ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟକରି ସେ ବାଲେଶ୍ବର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ୨/୩ ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲାବେଳେ କହ୍ନେଇ ବାବୁ ଶାନ୍ତି

ନିକେତନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏକ ସାକ୍ଷାତକାର ପରୀକ୍ଷାରେ ମନୋନୀତ ହୋଇ ଜିଲ୍ଲା ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗଠନ ଭାବରେ ଆହ୍ଲାବାଦ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ସେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉନ୍ନୟନରେ ଡେପୁଟି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ଗୋପାଳପୁର ବିଡିଓ ଟ୍ରେନିଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ତାଲିମ କେନ୍ଦ୍ରର ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ପଞ୍ଚାୟତ ବିଭାଗର ଉପନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ୧୯୭୯ରେ ସେ ସରକାରୀ ସେବା ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ସେ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ କଲେଜର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ତାର ଭିତ୍ତିଭୂମିକୁ ଦୃଢ଼ କରିଥିଲେ । ସେଠାରୁ ଆସି ବିଜେବି ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ, ରାଜରାଣୀ ଇଂରେଜ ମାଧ୍ୟମ ବିଦ୍ୟାଳୟର ମୁଖ୍ୟ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଆ, ସଂସ୍କୃତ ଓ ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟରେ କହ୍ନେଇ ଚରଣ କରି ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ପରମାନନ୍ଦ ଖଣ୍ଡାୟୀଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ନୂତନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପୌରଶିକ୍ଷା ଓ ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ ଯାହା ସାରା ରାଜ୍ୟରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରୂପେ ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ରଚନା ଓ ପତ୍ରଲିଖନ, ମାତୃଭାଷା ଶିକ୍ଷାଦାନ ପଦ୍ଧତି ସଂପର୍କରେ ଅର୍ଥ ଶତାଧିକ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରଣେତା ଭାବରେ ଲୋକପ୍ରିୟ । ସେ ବହୁ ସମାଜ ସେବାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରଟିଏ ସଡ଼କ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଆକସ୍ମିକ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରଟିଏ ସଡ଼କ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଆକସ୍ମିକ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଧର୍ମପତ୍ନୀ ହିରଣ୍ମୟୀ ଦେବୀ ପୁତ୍ର ବିୟୋଗରେ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ୧୯୯୯ ମସିହାରେ ଇହଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଷାଠି କନ୍ୟା ସୁଖମୟ ଗୃହ ସଂସାର କରିଛନ୍ତି ଓ ବିଭିନ୍ନ ସେବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ । ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ସେବା ପାଇଁ ମନୋନୀତ ହୋଇ ଭାରତୀୟ ଆୟକର ବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚପଦବୀମାନ ଅଳକୃତ କରିଛନ୍ତି । ସେ ବହୁ ସାମାଜିକ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ସାରସ୍ୱତ ସଂଗଠନଦ୍ୱାରା ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଶେଷରେ ୨୦୦୭ ମସିହାରେ କହ୍ନେଇଚରଣ ରାଜ୍ୟ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ସଂଘଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ମୋର ପରବବନ୍ଧୁ ଓ ଦିଗଦର୍ଶକ ।

୨୯୩୫, ଗୌରୀନଗର, ଭୁବନେଶ୍ୱର

କଷଣଅଣ୍ଡାର କହ୍ନେଇ

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ରାୟ

ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ଗୋଟାଏ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା । କିନ୍ତୁ ଭାଇ (କହ୍ନେଇ ସ୍ବାଇଁ)ଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଅନେକ କଥାରେ ଅନେକ ଚିର ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୁଏ ଏ ମାନସ ପଟରେ । ତାଙ୍କର ଚାହାଣୀରେ ଥିଲା ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା । ଏକ ଦିଗରେ ଆପଣାର ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଗନ୍ଧାର ଓ ହସ ହସ । ଭାରି ଆପଣାର ଥିଲ ମୋ ପାଇଁ । ୧୯୯୯ରେ ମୋ ଦେଇ ଚାଲିଗଲା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆତ୍ମୀୟତା ମୋ ଦେଇର ଅନୁପସ୍ଥିତିକୁ ବହୁ ମାତ୍ରାରେ ପୂରଣ କରି ପାରିଥିଲା । ମୋ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ସୋପାନରେ ତାଙ୍କର ଉପଦେଶ ଅନୁଭୂତି ଓ ବଡ଼ ଭାଇର ଆତ୍ମୀୟତାର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭୂମିକା ସତରେ ଭୂଲି ହେବ ନାହିଁ । କଥାରେ ବି ବର୍ତ୍ତମାନ କହିହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅମର ଆତ୍ମା ପାଖରେ ମୋର କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଣାମ ।

ଏକହାତ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ, ଏମହେଶ୍ବର ସ୍ବାଇଁଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର । ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଆନା ଅନ୍ତର୍ଗତ କଷଣ ଅଣ୍ଡା ଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ତୁଳସି ଦୁଇ ପତ୍ରରୁ ବାସିଲା ପରି ସେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ମାଈନର ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ । ମାଈନର ସ୍କୁଲରେ ପୁଣି ଚାରି ପାଞ୍ଚଲେ । ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନଥିବା ଓ ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇରେ ହାଇସ୍କୁଲ ନଥିବାରୁ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷକ ଏବିନୋଦ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ କଟକର ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରରେ ରହି ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ତଥାପି କଷ୍ଟର ଶେଷ ନଥିଲା । ଏକ ଝଡ଼ବର୍ଷା ରାତିରେ ରାମକୃଷ୍ଣ କୁଟୀରର ମାଟି କାଛ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ତାହାଣ ହାତଟି ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ସେ ହାତରେ ଆଉ ଲେଖି ହେଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚ ମନୋବଳରୁ ବାମ ହାତରେ ଲେଖି ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ସେ ସମୟରେ କୃତିତ୍ବର ସହ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାସ କରିଥିଲେ । ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସହଯୋଗ ଓ ପ୍ରେରଣାରେ ସେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ।

ଶ୍ରୀ କୃତ୍ତିବାସ ସାମନ୍ତରାୟ (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳର) ସେତେବେଳେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର

ହୋଇଥିଲେ ଏ ସ୍ଥଳେ । ସେମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ B.A. ଇଂରାଜୀ Hons. ରେ 1st Class with Distinction ରେ ପାସ କରିଥିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ଚାକିରିର ଏତେ ସୁବିଧା ନଥିବା ଓ ଆର୍ଥିକ ଅଭାବ ଯୋଗୁ ସେ D.Ed. (ଏବେ B.Ed.) Training ନେବାପାଇଁ ଛିଡ଼ା କଲେ । ସେଠାର ଅଧ୍ୟାପକ ଏ ମହେଶ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ସେ ପରିଣତ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ମନେ ପକାଇଥିଲେ । ପାଠ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଅନୁରକ୍ତି ଥିବାରୁ ସେ ଘରୋଇ ଭାବରେ Sanskrit ଓ ଓଡ଼ିଆରେ ଦୁଇଟିରେ P.G. Degree ପାଇପାରିଥିଲେ । ୧୯୪୦ ମସିହା ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲା ଦଶରଥପୁର ବ୍ଲକ୍‌ରେ ଥିବା Elementary Training Schoolର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଚାକିରି ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ । ତାପରେ ଜଗତସିଂହପୁରରେ School S.I., ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା, କଟକ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା ଇତ୍ୟାଦି । ଅଭିଜ୍ଞତା ତାଙ୍କୁ ଆହୁରି ବିଜ୍ଞ କରାଇ ପାରିଥିଲା ଓ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏକାଧାରରେ ସେ ସାହିତ୍ୟ, ଗଣିତ, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ସଂସ୍କୃତରେ ଖୁବ୍ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରି ପାରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଲେଖା ବହି (ଗଣିତ, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ଇଂରାଜୀ ଇତ୍ୟାଦି) ପ୍ରାଥମିକ ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିଲା ।

ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲରେ ଥିବା ସମୟରେ Community Development Project ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତା ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ସେହି ଯୋଜନାରେ ଶିକ୍ଷାକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଟ୍ରେନିଂ ଦେବାପାଇଁ Social Education Organisation ଭୁବନେଶ୍ଵରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ସେଥିରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଦାୟିତ୍ଵ ନିର୍ବାହ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ।

ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ତାଙ୍କର ସରକାରୀ ଚାକିରି କାଳ ସମାପ୍ତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ସରଳ ନିଷ୍ଠାପର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅବସର ନେବାର ବେଳ ହୋଇ ନଥିଲା । ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ ଅଞ୍ଚଳର ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଗଲେ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଥମ ତାତ୍ତ୍ଵର ଏପଦ୍ମନାଥ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ଏକହ୍ମାଇ ସ୍ଵାଇଁଙ୍କ ନିଷ୍ଠାପର ଉଦ୍ୟମ ବଳରେ ଆମ୍ଭ ପ୍ରକାଶ କଲା ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ କଲେଜ । ସେ କଲେଜର ପାଠଶାଳା ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ହିସାବରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ କଲେଜର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତି କରିବାରେ । ୫ ବର୍ଷରେ କଲେଜକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରି ଶୁଖିଳିତ ପ୍ରଶାସନର foundation ଦେଇ ଫେରି ଆସିଲେ

ଭୁବନେଶ୍ୱର । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଆସୁଆସୁ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନର ନାମକରା B.J.B. English Medium School । ଏହି ସ୍କୁଲର Founder Principal ହିସାବରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଆଉ ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମ ଅଧ୍ୟାୟ । ସ୍କୁଲକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରାଇ ଏକ ଖ୍ୟାତି ସମ୍ପନ୍ନ ବିଦ୍ୟାଳୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଣାଇ ସେ ଅବସର ନେଲେ । ହେଲେ କଲମ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନଥିଲା । ପ୍ରତିଦିନ କିଛି ଲେଖିବା ଓ ପଢ଼ିବା ତାଙ୍କର ନିୟମିତ ଜୀବନର ଏକ ବିଶେଷ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ତାଙ୍କର ଲେଖାମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା ।

ଖାଲି ଶିକ୍ଷାକୁ ସେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ସାମାଜିକ ଓ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କର ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଆଚରଣ ପ୍ରାଖ୍ୟ ପଡ଼ିଣା ଓ ବହୁ ପରିଜନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳର ସେ ବାରଣ୍ଡାରେ ତାସ ଖେଳ ଗୌତମ ନଗରର କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ଅଜଣା ନଥିବ । ପରିଣତ ବୟସରେ ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କର ସେ ବନ୍ଧନ ଓ ଆତ୍ମୀୟତା ଦେଖିଲେ ସତରେ ଆଖିରେ ଆଖିଏ ଖୁସି ଭରିଯାଏ । ସେ ଜଣେ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ସାଧକ ଥିଲେ । ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାରାରେ ତାଙ୍କର ଥିଲା ସଂଯମତା । ପଇସାପତ୍ର ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଲୋଭ ନଥିଲା । କଥା କଥାରେ କହୁଥିଲେ ଆରେ ପାଗଳ ସରକାର ଏତେ ଦିନ ଧରି ଏତେ ପେଟ୍‌ସବ୍ ଦେଉଛି କାହିଁକି ?

ଦୁଃଖ ତ ପୂରା ଛାଡ଼ି ଯାଏ ନାହିଁ । ପରିଣତ ବୟସରେ ପୁତ୍ର ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ବିୟୋଗରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଥିଲା । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବାର ଓ ବହୁ ପରିଜନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ବହୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ।

ଆମେ ତାଙ୍କର ଅମର ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି କାମନା କରୁଛୁ ।

ଶୁକ୍ଳେଶ୍ୱର, ଚାନ୍ଦବାଲି
ଭଦ୍ରକ

ମୋ ପୂଜ୍ୟ ଜେଜେ

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର

ଶୁଣିଥିଲି ମଣିଷକୁ ଭଗବାନ ଅନ୍ୟ ଏକ ମଣିଷଦ୍ୱାରା ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେହି ଶୁଣିବା କଥାକୁ ମୁଁ ନିଜେ ଅନୁଭବ କଲି । ୨୦୦୦ ମସିହାରେ ମୁଁ ଆସିଲି ଭୁବନେଶ୍ୱର । ନିଜ ପରିବାରର ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଉବା ପାଇଁ । ଗୌତମନଗରରେ ପହଞ୍ଚି ସେଦିନ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପୀ ଭଗବାନଙ୍କୁ । ସେ ଥିଲେ ମୋ ପାଇଁ ସାକ୍ଷାତ ଇଶ୍ୱର । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଜେଜୁ ତାକୁ ଥିଲି । କିଛିଦିନ ରହିବା ପରେ ଜେଜୁଙ୍କ ସ୍ନେହରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇଗଲି, ଭଲ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ିବାକୁ କହନ୍ତି । ଜେଜୁଙ୍କ ପରି ମଣିଷ କୋଟିଏରେ ଗୋଟିଏ ମିଳିବା ସ୍ୱପ୍ନ ।

ଗାଁ ମଫସଲରେ ଆପଣଙ୍କ ଜନ୍ମ କିନ୍ତୁ ଜଣେ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ମୂଳରୁ ଶେଷଯାଏ ବୃତ୍ତି ପାଇ ପାଠ ପଢ଼ିଛନ୍ତି । ବହୁ ପଦପଦବୀରେ ରହି ସମାଜର ସେବା କରିଛନ୍ତି । ପରିବାରର ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଉଛନ୍ତି ।

ଆପଣଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ, ଆଖି ଲୁହରେ ଭିଜି ଯାଉଛି । ସେଦିନ ନଭେମ୍ବର ମାସର ୧୮ ତାରିଖ, ଅଫିସ୍‌ରେ ଫୋନ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଜେଜୁଙ୍କ ଦେହ ଅତି ଖରାପ । ମୋ ମନର ବ୍ୟସ୍ତତା ବଢ଼ିଗଲା । ମୁଁ ଯଥା ଶୀଘ୍ର ଜେଜୁଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଫୋନ୍ କଲି । ଯେଜୁଙ୍କୁ ହସ୍ପିଟାଲ ନିଆଗଲା । ଜେଜୁ ଲାଗୁଥିଲେ ଛୋଟ ପିଲାଟିଏ ପରି । ଦୁଇଦିନ ପରେ ନଭେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖ ଗୋଟେ ମହମାହ ଜୀବନରେ ଲାଗିଥିଲା ପୂର୍ଣ୍ଣଛେଦ । ଜେଜୁ ଥିଲେ ବହୁତ ସରଳ, ତାଙ୍କଠି ନଥିଲା ଗରୀବ ଧନୀ ଭିତରେ ଭେଦଭାବ । ସେ ଜଣେ ସର୍ବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲେ, ମୋ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ବାପାଙ୍କୁ ହରାଇବାର ଦୁଃଖ ଜେଜେଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଭୁଲିଥିଲି, ବହୁ ଭାବରେ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ମୋର ଏତକ ପ୍ରାର୍ଥନା ସବୁ ଜନ୍ମରେ ମତେ ଜେଜୁ ମିଳନ୍ତୁ ।

କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ – ଏକ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି

କମଳାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

ଯେତେ ଘନିଷ୍ଠ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ବାପାମାନେ ଏକାନ୍ତ ବର୍ଜନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ । ଦେଖା ହୋଇଗଲେ, ଲୌକିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ନମସ୍କାରଟିଏ ପକାଇ ସେମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରୁ ଦୌଡ଼ିପଳାଇ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ତଥାପି, ବେଳେ ବେଳେ, ବିଶେଷ କରି କଲେଜରେ ପଢୁଥିବା ବେଳେ, ସେମାନଙ୍କ ବାହୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲେ ସେମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ଉପଦେଶ ଓ ଚାକରାଣୀକୁ ଦେଖାଇ ବୋହୁକୁ ଶାସନ କରିବା ଡ଼ାଗରେ ପୁଅର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଭର୍ଷନା ଶୁଣାଇଥାନ୍ତି । ସେସବୁ ଯେତେ ଯଥାର୍ଥ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ବିଷ ।

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ, ମୁଁ କଲେଜରେ ପଢୁଥିଲା ବେଳେ, ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜ୍ଞତା କିଛି ଅଲଗା ନଥିଲା । ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଥିଲେ ମାତ୍ର ଜଣେ, ଶିବପଦ ସ୍ବାଇଁର ବାପା କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ (୧୯୧୪-୨୦୦୯) । କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ ଥିଲେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ପ୍ରଶାସକ, ସଂଗଠକ, ସମାଜପ୍ରେମୀ । ବହୁ ସମୟରେ ସାଂଗକୁ ଖୋଜି ଖରାବେଳେ ବା ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ତା ଘରେ ପହଞ୍ଚି କହ୍ନେଇ ମଉସାଙ୍କ ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲେ ବାଘ ବା କୁମ୍ଭୀର ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ିବା ଭଳି ଆଦୌ ଲାଗୁ ନଥିଲା । ବରଂ ସାଙ୍ଗ ସହିତ ଦେଖାହେବା ପୂର୍ବର ଏଇ ସମୟତକ ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦଦାୟକ, ଲୋଭନୀୟ ଓ ସ୍ମୃତିପ୍ରଦ । ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଘରଦ୍ବାର, ବାପାମାଆ, ପାଠପଢ଼ା ଓ ପରୀକ୍ଷା ଇତ୍ୟାଦି ଅପ୍ରିୟ, ଅସାମାଜିକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରେ ଜମୁଥିଲା ପ୍ରକୃତ ଆଲୋଚନା : ସାହିତ୍ୟ, ସମାଜ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ରାଜନୀତି । ଅଭିଜ୍ଞ, ବୟସ୍କ ଓ ସାଙ୍ଗର ବାପା ବୋଲି ନିଜ ମତାମତ ସେ ଆଦୌ ଲଦି ଦେଉ ନଥିଲେ ଆମ ଉପରେ । ଥରେ ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ଦୁଇ ପକ୍ଷ ସମାନ, ବୟସ ତାରତମ୍ୟର କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟତା ନଥିଲା, ବରଂ ବହୁ ସମୟରେ ସେ ଆମ ଯୁକ୍ତିକୁ ଅଯଥା ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଇ ଶୁଣୁଥିଲେ – ବୋଧହୁଏ ନିର୍ବିକାର ଓ ନିର୍ଭୀକଭାବେ ମତାମତ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।

ଓଡ଼ିଆ ପରିବାର ଓ ସମାଜରେ ବୟସ୍କ ଓ ଚରୁଣ ଭିତରେ ବହୁତର ଭିତ୍ତିଭୁମୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ, ଅସମତଳ ଓ ପରମ୍ପରାବଦ୍ଧ । କହ୍ନେଇ ଚରଣ ସ୍ବାଇଁ, ମୋ

ଦେଖିବାରେ, ଏକମାତ୍ର ନମସ୍ୟ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ତାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି, ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ କେବେ ଅବସାଦ ଆସୁ ନଥିଲା, ବରଂ ପ୍ରତି ଦେଖାରେ କିଛି ନା କିଛି ଶୁଣିବାକୁ, ଶିଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା ଏବଂ ଯେହେତୁ ସେସବୁ ଉଚ୍ଚ ପିଣ୍ଡାରୁ ନୀତିବାଣୀ ଶୁଣାଣ ଢଙ୍ଗରେ ପରଶା ଯାଉ ନଥିଲା, ତାହା ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରାହ୍ୟ, ରୋଚକ । ପୁଅର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ କେମିତି ଆପ୍ୟାୟିତ କରିବାକୁ ହୁଏ ସେ ମହାର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ସେଇ ଜଣେ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ହାସଲ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସାଧାରଣ କଥୋପକଥନ, ଆଲୋଚନାରେ ହାସ୍ୟରସର ଘୋର ଅଭାବ ବୋଲି ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତି । ଆଲୋଚନା ପଡ଼ିଲେ ଲୋକେ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି ଅସଂଭବ ଗମ୍ଭୀର । ସଂସ୍କୃତିଆ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଶ୍ରୋତାର ଅବସ୍ଥା କାହିଁକି କରିପକାନ୍ତି । ଏ ଦିଗରେ ବି କହେଇ ମଉସା ଥିଲେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ତାଙ୍କ କଥା କହିବା ଭଙ୍ଗୀ ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷଣୀୟ । ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ, ମୁଖାଭିନୟ, ଉନ୍ନତ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷମତାରେ ତାଙ୍କ ଭଳି ଆଉ ଜଣେ ମୁଁ ଦେଖିନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଗପ କରୁ କରୁ ପ୍ରାଣଖୋଲା ହସ ହସିଲା ବେଳେ ବହୁତ ସମୟରେ ଭ୍ରମ ହୋଇଛି ସତେ ଅବା ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ବିଦ୍ଵାନ, ବିଦୁଷକ ପୁଅ ସାଙ୍ଗେ ଗୁଳିଖଟି ଜମି ଉଠିଛି । ଆପଣା ଅନୁଭୂତି ବଖାଣିବା ବେଳେ ସେ ଏପରି ଭାବାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହେଉଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କୁ ଆମ୍ବୁଜୀବନୀ ଲେଖିବାପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଓ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଥିଲି । ବହୁ ଡେରିରେ ହେଉ ପଛେ, ଅସନ୍ତୋଷଜନକଭାବେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ହେଉ ପଛେ, ପିଲାଦିନ ପାଠପଢ଼ାର ଏକ ବିବରଣୀ ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯାହା ଶିକ୍ଷା ସଂଧାନର ‘ଶିଖା’ ପତ୍ରିକାରେ ଧାରାବାହିକଭାବେ (ଅଗଷ୍ଟ ୨୦୦୬-ଅଗଷ୍ଟ ୨୦୦୭) ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ମଲା ବେଳକୁ (୨୦.୧୧.୨୦୦୯) କହେଇ ମଉସାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ହେଉ ନଥିଲା । ଲମ୍ବା ଜୀବନର ସବୁ ଶୋକ, ବିପତ୍ତି, ଦୁଃଖ ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରାଣବତ୍ତ, ବିଚାରବତ୍ତ, ନ୍ୟାୟବତ୍ତ ରହିଥିବା ଏଇ ବିରଳ ମଣିଷ ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କ ଚାରିପାଖର ସବୁ ଲୋକଙ୍କ - ସେଥିରେ ସାମିଲ ପୁଅର ପଞ୍ଜାବ ବଦମାସ୍ ସାଙ୍ଗ - ସମ୍ମାନ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସହାନୁଭୂତି, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ବଢ଼େଇବା ମନସ୍କାମନାରେ ଯେମିତି ସବୁ ରକ୍ତ ମାଂସ ଶୁଖେଇ ଦେଇଥିଲେ ।

1281(P), Govinda Vihar,

Bamikhil, Bhubaneswar-751010

ପ୍ରକୃତ ବୈଷ୍ଟବ

ସୁଚେତା ପ୍ରଧାନ

ନିଜ ଲୋକଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖିବା ଓ ତା ପୁଣି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନ ହେବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର । ମୋର ସବୁଠୁ ପ୍ରିୟ ମଣିଷଟିର ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେବାର ବର୍ଷେ ହୋଇଗଲାଣି । ଯାହାର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟିଏ ମଧ୍ୟ କଳ୍ପନା କରାଯାଇପାରେ ନା, ତା ବିନା ବି ଆମେ ସ୍ବାଭାବିକ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିଛୁ । ଏହା ବୋଧେ ସୃଷ୍ଟିର ନିୟମ ।

ମୋ ଜନ୍ମଠାରୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କଥାରେ ବାପାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ସଜ୍ଜାବିତ, ତାର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ । ସେ ସ୍ମୃତି ଚିରନ୍ତନ । ସେ ଖାଲି ମୋ ବାପା ନଥିଲେ, ଥିଲେ ଏକ ବହୁବିଧ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ । ଅତି ସାଧାରଣ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ, ଏକ ଅଖ୍ୟାତ ପଲ୍ଲୀ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ନ ଥିଲା କୌଣସି ହିସାବରେ ସାଧାରଣ ବା ଅଖ୍ୟାତ । ଘର, ପରିବାର ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଯେତକ ଅବଦାନ ଥିଲା ସମାଜ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଦାନ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ସେତିକି ଅକୃଷ୍ଣ । ଲେଖିଲେ ତ କାଳି କଲମ ନିଅନ୍ତୁ ହେବ । ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା ହେଲା ସେ କେବଳ ତାଙ୍କ ସମସାମୟିକଙ୍କୁ ନୁହେଁ ଦ୍ବିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ପିଢ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲେ ।

ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିଭ ପରିବାରରୁ ଆସି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା, ଦୀକ୍ଷା ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଥିଲା । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜ ଚେଷ୍ଟାରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ଶିକ୍ଷକତାକୁ ବୃତ୍ତି ରୂପେ ବାଛିଥିଲେ । ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଛାତ୍ରବନ୍ଧଳ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଛାତ୍ର ମହଲରେ ସେ ଥିଲେ ପ୍ରିୟଭାଜନ । ପରେ ଶିକ୍ଷକତା ଛାଡ଼ି ଯେତେବେଳେ ସରକାରଙ୍କ Community Development ବିଭାଗରେ ଯୋଗଦେଲେ, ତାଙ୍କ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରସାର ଅତି ବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଗଭୀର ନିଷ୍ଠା ଯୋଗୁଁ ସମାଜର ପ୍ରକୃତ ଉନ୍ନତି ସରକାରୀ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚମତ୍କାର ନୋଟ୍ ଲେଖିବା ଶୈଳୀ ତାଙ୍କୁ ଉପରସ୍ଥ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାଭାଜନ କରାଇଥିଲା । ବହି ପଢ଼ା ଥିଲା ତାଙ୍କର ନିଶା ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ଏକ ପେଶା । ଗୃହସ୍ଥ ଓ କର୍ମମୟ ଜୀବନର ଜଞ୍ଜାଳ ସତ୍ତ୍ବେ

ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିଶୃଙ୍ଖଳ ସେ ଅବ୍ୟାହତ ରଖୁଥିଲେ । ଗୀତ ଶୁଣିବ, ବଡ଼ ପାଟିରେ ଭଜନ ବୋଲିବା, ଲେଖିବା, ବଗିଚା କରିବା, ତାହା ଖେଳିବା ତାଙ୍କର କେତେକ ପ୍ରିୟ ବୁଦ୍ଧି ଥିଲା । ପିଲାଙ୍କୁ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଗଛଲତାଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇବାରେ ସେ ନିଜେ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲେ ।

ଦୁଇ ତିନି ହଳ ଶାର୍ଚ୍ଚ ପ୍ୟାଣ୍ଟ ଓ ହଳେ ଯୋତା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କୁ ଆଉ ବେଶୀ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ମୁଁ ଦେଖିନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଖିଳିତ ଓ ସରଳ ଥିଲା । ମଧୁର ଭାଷା ଓ ଅମାୟିକ ବ୍ୟବହାର ତାଙ୍କୁ କେବଳ ପୁଅ ଝିଅ ନୁହେଁ, ଜୋଇଁ, ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦୀ, ବନ୍ଧୁ ସବୁ ମହଲରେ ଏକ ସମ୍ମାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥିଲା । ଆମର ସାଙ୍ଗମାନେ, ମୋ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗମାନେ, ଏପରିକି ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କର ସେ ଥିଲେ ମିତ୍ର । ଘୃଣା, ରାଗ, ଈର୍ଷା, କାର୍ପଣ୍ୟ କେବେ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିନଥିଲା । ପିଲାଟିବେଳୁ ଯେତେ ପିଲା ଆମ ଘର କାମ କରିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ କ୍ଷମତା ଅନୁସାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ଏବଂ କିଛି ପେଶାରେ ଲଗାଇବା ତାଙ୍କର ନିରନ୍ତର ଚେଷ୍ଟା ଥିଲା । ଯୌତୁକ ପ୍ରଥାର ସେ ଥିଲେ ପରମ ବିରୋଧୀ । ତାଙ୍କ ମାନସିକତା ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦାର, ଉଚ୍ଚ ଓ ସମୟ ପରିପେକ୍ଷୀ । କେବେ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନ କରିବାର ଦେଖିନାହିଁ । ତାଙ୍କର ମଣିଷର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ କଷ୍ଟ ବୁଝିବାର ଏକ ଅତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ଥିଲା । ‘ବୈଷ୍ଣବ ଜନ ତୋ ତେନି କହି ଏ ଯେ ପୀଡ଼ା ପରାଇ ଜାନୁରେ’ ଏ ପଂକ୍ତିଟି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ଥିଲା । ଅକ୍ଷବିଶ୍ବାସ, ନାରୀପୁରୁଷର ପ୍ରଭେଦ, ଅଶିକ୍ଷାକୁ ସେ ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ । ମୋ ତିନିଝିଅ ଯେତେବେଳେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷାରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ବାପାଙ୍କର ଖୁସି ଓ ଗର୍ବର ସୀମା ନଥିଲା । ସେ ବୟସରେ ବି ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟ, ଡାକ୍ତରୀ ବିଦ୍ୟା ଓ ମ୍ୟାନେଜମେଣ୍ଟ ବିଷୟ ସେ ନାତୁଣୀମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । କାହାଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଉପକାରକୁ ସେ ଚିରଦିନ ମନେ ରଖୁଥିଲେ, ଆମମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପୂଜ୍ୟପୂଜା ଓ ପରୋପକାରର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରଖୁଥିଲେ । ବାଲ୍ୟ ଜୀବନରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କଷାଘାତ ଉତ୍ତର ଜୀବନରେ ପ୍ରାଣ

ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ଭରପୁର ମୋର ଯୁବକ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ଅପମୃତ୍ୟୁ ପରି ଦାରୁଣ ଘଟଣା କେବେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୂପ କରି ନଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ଛିତ ପ୍ରଜ୍ଞା ।

ଆମ ପରିବାରର ସେ ଥିଲେ ଏକ ବଟବୃକ୍ଷ । ପିତାମାତାଙ୍କ ଯନ୍ ନେବା, ଭାଇମାନଙ୍କୁ ମଣିଷ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ମୋ ମାମୁଁ ଘରର ସବୁ ମଉସା ମାଉସୀ ମାମୁଁ ମାଇଁ ଓ ତାଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ କେବେହେଲେ ଆର୍ଥିକ ଓ ନୈତିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାରୁ ସେ ଓହରି ନଥିଲେ ।

ପିଲାଟି ବେଳରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୟସ୍କ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଶାରୀରିକ ମାନସିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୁଁ ବାପାଙ୍କ ହାତ ଧରି ଭୁଲି ଯାଉଥିଲି । ସେ ଅଭୟ ଅନାବିଳ ଆଶ୍ରୟ ବାପାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ହୋଇପାରେ । ୨୬ ଗୌତମ ନଗରର ତାଙ୍କ ରୁମକୁ ପଶି ଗଲେ ଏବେ ବି ମନେହୁଏ ତାଙ୍କ ହାତରେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଆଉଁସି ପକାଇ ମତେ କହିବେ “ଆସିଲୁ ମା ! ମୁହଁ କାହିଁକି ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛି ?” ତା’ପରେ କୃଷ୍ଣକୁ ଡାକି ରସଗୋଲା ଓ ମାଛ ପାଇଁ ବରାଦ କରିବେ ।

ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ପଦେ

ସ୍ବୟଂଶ୍ରୀ ସ୍ବାଇଁ

ଭାବିଲେ ବିଶ୍ବାସ ହେଉନି ସତରେ କଣ ବାପା ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ।
ଚାଲିଗଲା ପରେ ମନେ ହେଲା ସେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ପାଖରେ
ଯେତେବେଳେ ଥିଲେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲାଗୁଥିଲା । ସାଧାରଣ ମଣିଷଟିଏ, ମୃତ୍ୟୁ
ପରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଜଣାପଡ଼େ ।

ଗରୀବ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସତ୍‌ସାହସ,
ପରୋପକାରିତା, ଆଦର୍ଶବାଦ ଏବଂ ମେଧାଶକ୍ତି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋହିତ କରୁଥିଲା ।
ତାଙ୍କର ନିୟମିତ ଭାବରେ ସକାଳୁ ଉଠି ନିଜର ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି, ଗୌତମନଗରର
ଚାରିପଟେ ବୁଲି ଲୋକଙ୍କ ଭଲମନ୍ଦ ପଚାରି ବୁଝିବା ଏବଂ ଭୋରରୁ କଟକ
ଆକାଶବାଣୀରୁ ଭଜନ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଖବର ଶୁଣିବା ତାଙ୍କର ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଅଭ୍ୟାସ
ଥିଲା । ସେ ନିଜେ ବହୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ ।

୧୯୯୯ ମସିହାର ଦାରୁଣ ଘଟଣା ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ବିଚଳିତ କରି ଦେଇଥିଲା ।
ଆମେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ବଦଳି ହୋଇ ଆସିବା ପରେ ସେ ମୋ ସହିତ ଅନେକ ସମୟରେ
ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିବା ପାଇଁ ଚାହୁଁଥିଲି ।
କିନ୍ତୁ ୨୦୦୭ରେ ଟେନାଇ ବଦଳୀ ପରେ ସେ ନିଜକୁ ବହୁତ ଏକାନ୍ତ ଆମେ
କରୁଥିଲେ, ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ଆସିବାକୁ ଯେପରି ଅନାଇ ବସିଥିଲେ । ବାପାଙ୍କ
ପରିଣତ ବୟସରେ ବି ତାଙ୍କର ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟକୁ ଆମ ପରିବାରର କେହି ସ୍ୱୀକାର
କରୁନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନିର୍ଭୀକତା, ଦମ୍ଭ ଓ ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ ଆମକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ
କରିଥିଲା । ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ତୋରରେ ବାନ୍ଧି ରଖୁଥିଲେ ।

ବାପା, ଆପଣଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ହେଉ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ବଡ଼ ବୋହୂ

ମୋ ଅନୁଭୂତିର ସ୍ମୃତିରୁ ପାଖୁଡ଼ାଏ

ଚିନ୍ମୟ ସ୍ବାଇଁ

ନଭେମ୍ବର କୋଡ଼ିଏ ତାରିଖ ୨୦୦୯ ମସିହା । ଏକ ଉତ୍ସର୍ଗାକୃତ ମହାନ୍ ଜୀବନର ଶେଷ ଦୀପଶିଖା ନିର୍ବାପିତ ହୋଇଗଲା । ସିଏ ମୋର ବାପା (ଶୁଶୁର), ସେଇ ଦିନ ପରି ଲାଗୁଛି । ଗୋଟାଏ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଏବେ ବି ମୋପାଇଁ ଟଟକା ଘା ଭଳି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବେଦନା ଦାୟକ । ଏବେବି ମନେ ପଡ଼ୁଛି ତାଙ୍କର ଡାକ । କହିବାକୁ ତ ଅନେକ କଥା ରହିଛି, ସବୁକଥା ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ମନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଭାଷାରେ ଯେ କିପରି ବ୍ୟକ୍ତ କରିବି ବୁଝିପାରୁନି । ତୁମେ ନାହିଁ ଆଜି, ସ୍ମୃତି ବଂଚିଛି ଖାଲି, ରଡ଼ ନିଆଁ ଭଳି ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଛି, ଧକ୍ ଧକ୍ କରୁଛି ମନଭିତରେ । ଆଖି ଲୁହରେ ସେଇ ପବିତ୍ର ମଧୁର ସ୍ମୃତିକୁ ସ୍ମରଣ କରି ମୁଁ କଲମ ଧରିଛି କିଛି ଲେଖିବାକୁ—

ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେଉନି ଯେ ବାପା ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାର ବର୍ଷଟେ ବିତିଗଲାଣି, କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଆମେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଗପସପ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଚାଲିଛୁ । ଏପରିକି ସବୁଦିନ ସକାଳେ ତାଙ୍କର ରେଡ଼ିଓ ଲଗାଇ ଦେଉଛୁ, କରେଷ୍ଟ ନଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଡରଲାଗେ ବୋଲି, ଏମରଜେନ୍ସି ଲାଇଟ୍ ଲଗାଇ ଦେଉଛୁ, ବର୍ଷା ଘଡ଼ଘଡ଼ିକୁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବଳ ଡରଲାଗେ ବୋଲି କବାଟ ଝରକା ବନ୍ଦ କରି ଦେଉଛୁ, ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଭାରୁଛୁ ବାପା ଆମ ପାଖେ ପାଖେ ଅଛନ୍ତି, ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ସେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଏତେ ସ୍ନେହୀ, ଆଦର୍ଶବାଦୀ, ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ମଣିଷ ଜୀବନରେ ମୁଁ କେବେ ଆଉ ପାଇବି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବା, ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସଦିଚ୍ଛା, ଚରିବ ଦୁଃଖୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ମନକଥା ବୁଝିବା, କାହାରି ମନରେ କଷ୍ଟ ନଦେବା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର ଆଗ୍ରହ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲପାଇବା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଏକ ବିରାଟ ଗୁଣ ଥିଲା । କେତେବେଳେ ମନକଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାହା ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରୁନଥିଲେ କି କାହାରିକୁ କଷ୍ଟ ହେଲାଭଳି କଥା ମଧ୍ୟ ସେ କହୁନଥିଲେ । ନିଜ ମନ ଭିତରେ ସବୁକଥା ରଖି ନିଜେ

ନିଜେ ଭାରୁଥିଲେ । ଏପରି ଆଦର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ମିଳନ୍ତି । ଶଶୁର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ କେବେ ଶଶୁର ଭଳି ଭାବିନାହିଁ, କିମ୍ବା ସେ ମୋତେ ବୋହୂଭଳି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ଜୀବନର ୨୦ ବର୍ଷ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କରି ପାଖରେ ରହି କଟାଇଛି, ସତ ମାତ୍ର କୌଣସି ଦିନ ସେ ଆମ ମନରେ ଆଘାତ ହେଲାଭଳି କଷ୍ଟ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସାନ ପୁଅ ପୁଅର ବିୟୋଗ ପରେ ବୋହୂ ଓ ନାତୁଣିକୁ ସେ ଏମିତି ସୁରକ୍ଷା ଦେଇ ରଖୁଥିଲେ ଯେ, କେବେବି ଆମେ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିନଥିଲୁ । ତାଙ୍କରି ବାହୁଛାୟା, ଆଶୀର୍ବାଦ, ଅନାବିଳ ସ୍ନେହ ଦେଇ ସେ ଆମକୁ ବାନ୍ଧି ରଖୁଥିଲେ । ନାତୁଣି ଓ ବୋହୂ ପାଇଁ ସଦା ସର୍ବଦା ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡୁଥିଲେ, ବୋହୂର ଅଫିସରୁ ୫ ମିନିଟ୍ ଡେରି ହୋଇଗଲେ କିମ୍ବା ନାତୁଣୀ ସ୍କୁଲରୁ ନ ଫେରିବା ଯାଏ ତାଙ୍କର ବ୍ୟସ୍ତତା କହିଲେ ନସରେ । ରାସ୍ତା ଉପରେ ଯାଇ ଛିଡ଼ାହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଥିବେ ଆମର ଫେରିବା ବାଟକୁ । କାହିଁ ଏତେବେଳେ ଯାଏ ଆସିନାହାନ୍ତି ବୋଲି । ତାଙ୍କରି ସାହସ, ଶକ୍ତି, ଭଲପାଇବା ନେଇ ଆମେ ‘ମା’ ଝିଅ ବଂଚି ରହିଥିଲେ । ଏବେବି ତାଙ୍କ କଥା ସକାଳୁ ଉଠିଲେ ମନେ ପଡୁଛି, ବାପା, ଜେଜୁ ବୋଲି ଡାକୁଛୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଢଗଢମାଳି ମନେ ପଡୁଛି । ସବୁଦିନ ସକାଳୁ ଉଠିଲେ ଗାତ ବୋଲନ୍ତି, ମୋ ପରିବା କଟା ଓ ଠାକୁର ପୂଜା ଦେଖିବାକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଆନ୍ତି ଓ ପ୍ରଶଂସା ବି କରନ୍ତି । ମୋର କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାମକୁ ସେ ଭାରି ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କପରି ଉଦାର ହୃଦୟ ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରି ପାଖରେ ଦେଖିନି । ଏ ଜୀବନଟା ମାଟିରେ ମିଶିଗଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୁଲି ହେବନି ତାଙ୍କର ଅନାବିଳ ସ୍ନେହକୁ । ଏତେ ବଡ଼ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ, ଏତେ ସହଜ ସରଳ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଶୈଳୀ, ଭାବିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର କେତେକ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଅନୁକରଣୀୟ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ ଉକ୍ତିଟି ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରୟୁକ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମନେ କରୁଛି । ଉକ୍ତିଟି ହେଲା—

"What can't be cured must be endured."

ସାନବୋହୂ

ଜଣେ ଭଲମଣିଷଙ୍କ କଥା

ସରିତା ସ୍ଵାଇଁ (ମାମି)

ସ୍ଵର୍ଗତ କହେଇ ଚରଣ ସ୍ଵାଇଁଙ୍କ ଭଳି ବାପାଟିଏ ପାଇବା ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା । ତାଙ୍କ ଭଲପାଇବାରେ ମୋ ମନ ଓ ହୃଦୟର ଯେଉଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ତାକୁହିଁ କେବଳ ଆଧାର କରି ଜୀବନପଥରେ ମୁଁ ଦମ୍ଭର ସହିତ ଚାଲିପାରିବି ଏ ବିଶ୍ଵାସ ମୋର ରହିଛି । ଏହିପରି ବାପା ମୋର ସବୁ ଜନ୍ମ ପାଇଁ ମୋ ବାପା ହେଇ ରହନ୍ତୁ ।

ବାପାଙ୍କ ମଣିଷପଣିଆରେ ମୁଁ ବହୁତ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେଉଛି । ସେ ସଂସାରୀ ଥିଲେ । ନିଷ୍ଠାର ସହ ସଂସାରଧର୍ମ ପାଳନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାଂସାରିକ ମୋହରେ ଆୟୁତ ନଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୁଃଖକୁ ବୁଝି ତାକୁ କିପରି ଲାଘବ କରାଯାଇପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ସତତ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ସେ ଯାହା କହୁଥିଲେ, ନିଜେ ହିଁ ସେଇଟିକୁ ଆଗ କରି ଦେଖାଉଥିଲେ । ଫମ୍ପା ଆଦର୍ଶବାଦରେ ସେ ଆଦୌ ବିଶ୍ଵାସ କରୁନଥିଲେ । ପ୍ରଚାରଧର୍ମୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ନଥିଲା । କାହାକୁ ନକହି ନଦେଖେଇ ସେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି— ସେଇମାନେ ତାଙ୍କୁ ଆଜି ଝୁରୁଛନ୍ତି । "Simple living high thinking" ଏହି ଉକ୍ତିଟିକୁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ବାପା ଅତି ସଜୋଟଭାବେ ନିଭେଇଛନ୍ତି । ଦୁଇହଳରୁ ତିନିହଳ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବାର ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖୁନାହିଁ । ୫୦ ବର୍ଷ ତଳର ଖୁଅର ବାବୁଟି କଳଙ୍କି ଲାଗିଗଲେ ବି ବାପାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିତ୍ୟଜ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ ।

ବାପାଙ୍କ ଭଳିଆ ଉଦାର ହୃଦୟ ଥିବା ମଣିଷଙ୍କୁ ମୁଁ କୃତ୍ତି ଜାଣିଛି । 'ଜାତିପ୍ରଥା', 'ଯୌତୁକ', 'ଅନ୍ଧବିଶ୍ଵାସ' ଭଳି କଦର୍ଯ୍ୟ ସାମାଜିକ ପ୍ରଥାକୁ ସେ ଅବଜ୍ଞାକରି ସାମାନ୍ୟ ପୁଢ଼କାରରେ ଉଡ଼େଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ 'sense of humour' ଓ ଉଦାରତା ପାଇଁ ମୋର ସାଜ ଓ ମୋର ପୁଅର ସାଜମାନଙ୍କର ବି ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାଜନ ହେଇଛନ୍ତି ।

ନିୟତି ତାଙ୍କୁ ବହୁ ଦୁଃଖ ଦେଇଛି । ସେଇ ଛାତିଫଟା ଦୁଃଖ ଦରଦକୁ ନୀରବରେ ପିଇଦେଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧରେ ତଲ୍ଲାନ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଦୁଃଖକୁ ନିଭେଇବାର ସଂକ୍ରମ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ଧ ପ୍ରୟାସ ତାଙ୍କୁ ଅନନ୍ୟ ମଣିଷ କରି ତୋଳିଛି ।

ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଗାରିମାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଇଂରାଜୀ, ସଂସ୍କୃତ, ଓଡ଼ିଆ ଓ ଅଙ୍କରେ ତାଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ମୋର ପ୍ରେରଣାର ମୂଳ ଉତ୍ସ । ତାଙ୍କର ନମ୍ରତା, ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା, ସତ୍ୟବାଦିତା, ଛଳନାବିହୀନ ଜୀବନ ଆମ ଉପରେ ଆଦୌ ଲଦିଦେଇ ନଥିବା ତାଙ୍କର ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧ ମୋ ଜୀବନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ତାଙ୍କରି ବିଚାରଧାରାକୁ ମୁଁ ଜୀବନର ପ୍ରତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବି । ତାହାହିଁ ହେବ ମୋ ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ମୋର ଗଭୀର ଭଲପାଇବାର ନିଦର୍ଶନ ।

ସବା ସାନ ଗେହ୍ଲା ଝିଅ

□□□

UNDYING SPIRIT

Bairagi Charan Pradhan

Like his own children, I and my children called my father-in-law Bapa and thought of him as my own father. We always eagerly looked forward to meeting and interacting with him on all topics under the sun. And he seemed to know something substantial about all important matters and subjects. He would discuss about our individual specialisation and always would want to add to his vast knowledge. Thus besides being an excellent teacher he was a perpetual learner too. I knew Bapa for 45 years and have been continuously amazed to see and experience the multitude of sterling qualities he possessed – incredible in a single person.

Coming from modest surroundings he was a totally self-made man. Though not holding any high paying position he had fully taken care of his parents, siblings and children. Besides that he had been giving moral and physical support to a vast number of relations. Anyone who approached him for any help did not go back in empty hand. Even after he retired every morning a number of people would come to him for their official and personal problems for advice and action, which Bapa gave ungrudgingly.

He was a man of plain living and high thinking. His dress food and habits were simple and daily chores were done like clockwork. Maybe because of his inherent discipline he had a long healthy life except for the last few months. In spite of own high discipline he was patient with habits of his own people and never forced anything on anyone. He was forgiving even to grave mistakes. He believed in forget and forgive. He had a clear loud and pleasant voice, but I have never heard him raising his voice in rebuke against anyone.

A scholar in Sanskrit and English, he knew all slokas of Gita. But he did not chant them for show; he followed the principles of Gita in his karma- in action rather than in exhibition.

He had many interesting hobbies – listening to music, singing, voracious reading, prolific writing, gardening, even pasha (dice game played by Yudhisthira). It was a pleasure to see a 93-94year old man playing Twenty Nine each evening for an hour or two.

When his younger son died in an accident he took it upon himself to take care of his young wife and child both physically and mentally and did not leave Bhubaneswar though my brother-in-law wanted to take him to his place of work for better care.

Here was a man who believed in only GIVING and not taking in return. May he continue to GIVE his blessings from his heavenly abode.

Son-in-Law

A RARE & VERSATILE PERSONALITY

Surendra Nath Nayak

Many academicians stay within close academic circle, but few go beyond it to a larger social sphere. They live to do something for the society. One such personality was K.C. Swain. Born in a poor family in Pattamundai Sub-division, his extraordinary qualities were not affected by poverty. Observing his unusual intelligence & talent, his teachers came forward to help and to provide him with good education in Ravenshaw Collegiate School, then the best in Orissa. His stay was arranged in Ramkrishna Cottage where he not only got an much needed accommodation but also was greatly inspired by the teachings of Ramkrishna Paramhansa, a discipline which he practiced till the end of his life. He passed his matriculation with flying colours, securing second position in Orissa. And then completed his graduation with honours & distinction from Ravenshaw College breaking all previous records. He did masters in both Sanskrit & Oriya later.

He started his career as teacher & then moved to Govt. Service. After his retirement he became the founder Principal of Pattamundai College and brought name & fame to that Institution. By his sincere effort he became an integral part of B.J.B. Eng. Medium School and served as the first Principal. He is instrumental in starting a Training College for teachers in Bhubaneswar which functioned successfully. He was the honorary President of Rajarani English Medium School till his death. He was actively involved in establishing Goutam Nagar Municipality Girls's High School.

He was a kind-hearted and generous man who helped people around him without any discrimination. Many of his relatives looked up to him as their mentor.

This versatile genius is no more with us. Let his teaching and spirit guide us for ever. I pray to God to let his soul live in peace.

Son-in-law

IN MEMORY OF BAPA

Bhupati Bhusan Biswal

I spent a lot of time with Bapa during the later part of his life. I would stop by at his house every morning on my way to work. We had a very interesting routine : he would start a discussion from the newspaper headlines and that would roll out our argument and counter-argument. The topic varied from politics to sports to banking, etc., and always rounded off with a discussion about our relatives. There were times when I would complain about how this relative or that hadn't kept in touch. But Bapa never complained about anyone. Instead, he would remind me that one should always take the initiative and responsibility of "*bandhiki rakhiba*" all members of all generations of our extended family. He and Maa had been the glue that had kept our extended family bonds so strong. I wonder who else in our family commands the kind of respect and pure love that he did to be able to nurture that bond.

I had never addressed anyone as "Bapa" until I was 28 years old, since I had lost my own father before I learned how to speak. I met Bapa when I got married to his youngest daughter, Mamie, and since then he has been my father. No one else can take my Bapa's place.

Son-in-Law

BAPA, MY ICON

Liza Bhuyan

Bapa, as I have always called my beloved grandfather, would most probably not have wanted much to be made of today's event. He was never a person who attached a lot of importance to ceremonies. And yet, he was the at the center of so many unspoken ceremonies that have made the warp and woof of our family.

It's been over a year since we lost Bapa, and I have often sat down at my laptop trying to compile a fitting eulogy for him. But never knew where to begin - he was such an intimate part of my life that it's hard not to let emotions take over and lose myself in the rush of all the memories of that ever sweet, gentle, and angelic figure in my life.

Growing up in Rourkela, my family would spend every summer vacation visiting Bapa and Maa in Bhubaneswar. As our family poured out of the taxi, there would be Bapa - a tiny man sitting at the leather topped table in his blue lungi and brown framed glasses greeting us with a smile - one of the most beautiful smiles I have ever seen - it crinkled his eyes and lit up his whole face. My memories of Bapa during those early years are of a quiet presence, quite unassuming, not as outgoing or domineering as Maa, my grandmother.

As a child I remember his simple yet strict life-style - he would get up before the crack of dawn and turn on the radio really loud. I didn't quite have the appreciation for the channel he would listen to playing Bhikari Bal and Jagannath bhajans, but whenever I listen to those masterpieces in my car these days, I always choke up remembering Bapa. His morning routine was the same throughout

his life. He walked around with a glob of “gudakhu” in his mouth, watering the plants, reading the newspaper. He had always been a very small eater, but had a great taste for good food. I know Maa would say that he was a very picky eater - always commented on how the toast could have been just a tad bit more brown or the tea a little stronger or the potatoes not cut in wedges like they should have been for that particular curry! He loved to go to the “haata” to buy loads of fresh vegetables and fish and then watched over how they were cut or cleaned. Having come from very humble beginnings, Bapa had absolutely modest needs and a very frugal lifestyle. He never owned more than two or three pairs of clothes, but looked dapper in his white shirts (he always wore full-sleeved shirts to cover a bad scar on his right elbow that he got from a childhood accident), brown pants, and well-polished shoes. He never learned how to ride a bike or drive a car. He would walk to every place and even avoided taking a rickshaw if he could. He truly lived the principle of having what you need not what you want. I think, he seemed to know instinctively something of what was important in life - and something of what was not. And he just didn't care for what was not.

I grew especially close to Bapa when I lived in Bhubaneswar during my Master's studies at Utkal University. It was then that I truly appreciated the larger-than-life qualities that made this man. I remember the pride in his voice when he introduced me to the faculty in the English department. One professor teased me if I, having topped in a different university, would be able to top here as well. On our way home, Bapa reminded me about that professor's challenge. And I know, one reason I was so determined to try my best to do well there was what Bapa said that day, “Liji,” (he always

called me Liji, never “Liza”) “I know you can do it.” I can never forget the disappointment tinged in his voice when I told him years later, that I had decided to forgo my Ph.D. studies in English, and instead decided to gel into IT. Every time I called him up from the US, he would ask if I could still complete my Ph.D. dissertation. He was a scholar and a student all his life. When I came home for the weekends, he would pour over my books and class notes. He could hold a knowledgeable discussion on a wide range of topics -literary styles to linguistic discourse to Renaissance art to Tennyson’s poetry. He was a master of English grammar and it was because of him that I finally understood that a gerund and infinitive are different! I could talk to him about any subject and he would always know something about it. He followed international politics with a great interest and recently would *ask* me about the elections in the US. He had one indulgence that he never gave up - his love for newspapers and magazines. Sunday mornings in his house were the best - the newspaper man would deliver the English and Oriya dailies along with several magazines. He was a little possessive of his newspapers and magazines -didn’t like it if one of us managed to get our hands on them before he read them or if we didn’t fold the newspaper neatly! His childlike curiosity for finding out more about new things was endearing. During one of my recent visits, he asked me to explain how computers worked and I was amazed at the kind of questions he asked. He never skimmed over topics - he always wanted to get to the very bottom of it. Even at 94 years old, he spoke with unwavering clarity, and always taught me a thing or two with each conversation.

Bapa was a tiny man, but his frailty belied the strength of his character. He lived through several tragedies with great dignity and

quiet gravity, with a pureness of spirit and faith. He never let anyone see his pain - and I know how deeply he was pained when he lost a son to a tragic accident. When I met him almost a year after that and broke down when he hugged me, all he said quietly was. "Maa, we have to stay strong for China." In my life, he has been a heaven, of security. He had answers to life's most difficult questions, provided guidance at the most difficult of time. He was there when I was struggling through a difficult point in my life - and his analysis of the situation was so pragmatic and his advice so comforting. He was never one to preach or patronize, but it was hard not to understand what were the values that he lived by.

The last year of his life, Bapa's health was failing. Before that, whenever I called him to wish him on his birthday, he would proudly announce his age. I always told him that he had to promise that he would live to be a century. But it wasn't to be. Whenever I called him during those last few months of his life, he sounded very frail and told me he was just tired, I prayed fervently that he lived the last few days in comfort, without pain. I was angry and frustrated when I felt that he might not be receiving the best care. But he never complained - not once! He was too proud and too kind - not one mean bone in him that he would complain about anyone. He had a way of accepting whatever came his way with no more than a shrug.

I have read about many great people and heroes. But the one hero who has actually been a part of my life is my Bapa. Bapa was my inspiration, my mentor, and my rock. And I miss him sorely.

Eldest Grand-daughter

BAPA

Dr. Lipi Pradhan

What can I say about Bapa ? He was such a noble and broad-minded person. He epitomised the saying, "Simple living". He was one of the most intelligent men that I know besides my Papa. He was kind to servants, loved his daughters-in-law and supported them in everything. He quietly donated to and looked after poor relations including so many less deserving ones in our family on his small salary. He had a wonderful grasp of a wide variety of subjects and I could talk to him about my work knowing that he understood. I do not think he ever held a grudge against anyone. He survived big tragedies in his life with dignity and was the patriarch that all turned to their time of need. I feel blessed to have been his granddaughter and to have seen and lived with him. I remember his sweet smile, his bent index finger, his interest in how vegetables should be cut, his dark lungis, his disdain for water wastage (he could bathe with 1 mug of water !) his card mates, his quizzing us on mental maths, our Patamundai stay..... I could go on and on. My happiest memories were the ones that we spent in Bhubaneswar. I wish that we can have a beautiful and fitting function for this great man. As one of the Goutamnagar neighbours had said she felt like seeing God when she saw Bapa walking by.

Grand-daughter

MY MEMOIR ON AJA

Sushrut (Chiku)

They tell me he named me “Chiku”. They tell me he used to carry me around Goutam Nagar when I was a baby. But my earliest memory of the man was his assuring presence and his booming voice while answering the telephone. As i grew older, he would always throw random trivia questions at me. I would always wonder why he could not be like normal grandparents and pamper me, but I soon realised that in answering his questions, or at least trying to, I would be challenging myself and reading up on things I would normally not bother reading. He was a man of few words, but his words remain etched in my memory.

A true Gandhian, he would live a simple life and never be dependent on anyone. He walked with, pride and always held his head high. His rise from an humble surrounding would give any underdog story a run for its money, but his greatness lay in the fact that he never made a big deal out of it. It was as if he did not want to belittle his tall achievements with sad, moving stories. He was a man always in control of his emotions and any lesser man would not have had the capacity to endure all the hardships and setbacks he had to face. He was the man who epitomised and practised the classic lesson from the Bhagwad Gita of doing one’s job and not worrying about the results.

When I would feel down, his words would not be the sweetest but his reassuring pat on the back would send a very clear message - “Move On! There is more to life than what is pulling you down”.

When my parents and relatives would force me to sit through long rituals and religious ceremonies, he would tell me with a chuckle- "when you are in the clutches of a priest or a barber, it is not easy to get away". The last few years he would refer to me as "Justice Biswal" and instead of asking trivial questions he would ask me one simple question-" whether I was enjoying what I was doing". A man of action rather than words (even though his words would always turn out to be prophetic), I miss his evening card sessions, his thorough interrogation of all my friends. He was a man ahead of his times and probably the most broad minded person I have ever met. His views on any contemporary topic would be refreshingly candid and very practical.

Eldest Grandson

MY LOVING JEJE

Satyakam (Gudul)

Greatness is manifested in myriad forms. Great individuals often stand out from the rest of the crowd. There exists however, an impression that such individuals must, necessarily be noticeable. Admittedly, I was prey to this notion as well.

My grandfather did not come across as such a person to me while I was an adolescent. The foremost characteristic that comes to mind was his minimalism. As an impressionable young adult, this did not particularly strike me. On the contrary, an individual who had achieved so much (as would be undoubtedly evident to anyone familiar with him) led a singularly unobtrusive life. I was to learn in course of time that this had something to do with a belief that people needed to stumble sometimes in order that they learn to pick themselves up. He has been described to have been a strict parent. I am however hard-pressed to think of a person as caring who made it a point to inquire after the well-being of the numerous generations that he had seen go by and scores of others as well.

As I have learnt (and am continuing to), his achievements were quite exemplary. All the more so, given his humble beginnings. The pride however that generally accompanies such achievements was conspicuous by its absence. This was probably the reason I could never understand when everyone around him held him in such high esteem. I was a fool not to have realised. It requires tremendous restraint to have achieved so much and not to have uttered a word remotely suggestive of vainglory. A man more unassuming, one would be hard pressed to find.

When good fortune follows adversity, one tends to bask in it. Such conduct would not only be condonable but understandable as well. Which is probably the reason why my grandfather was such a great person. That he was unfazed by either providence or hardship is a testament to the strength of his character. The fact that he could find joy in the simple pleasures of life without being swayed by the lavish or the extravagant. That he not only sired but headed this wonderful family I have come to love and cherish. That in spite of being so erudite, his hunger for learning was never satiated.

I regret that I could not learn more from him in his lifetime. Reflecting in the aftermath, I cannot imagine a person placed in the circumstances as he, being able to lead a more fulfilling life. Every facet of his life, I am beginning to grasp, has something to offer, to teach me; about how to lead my own in a worthier way. For this; and the fact that he is the father of my father, I shall remain ever indebted to him. If not in life, now that he is gone, I hope to imbibe all that he stood for.

Grandson

MY JEJE

Ritu

Every child needs a Grandfather to have pure love and affection. My Jeje not only showered me with his love but also taught me how to live, manage myself and be a good human being. He taught me to face all the challenges in an unperturbed way. Now when I am all alone, I miss him and start remembering many incidents. I remember when I got my examination results I used to show him, his words were always encouraging even when my marks were poor. In my opinion he was the best person I have ever come across. He was my own, but was a special person who knew how to cherish, nourish, cuddle, help and advise. I lost my father and my grandmother at a very tender age, my jeje was like a rock for both me and my mama. He was like an umbrella to protect us from rain & sun. We had a lot of arguments, disagreements but they never lasted for long as it is always said,

“Grandpas are short on criticism
and long on love.”

I love my Grandfather a lot and this fact is true that he will always remain by pride possession.

Youngest Grand-daughter

A GREAT TEACHER

Subhashree Das

Late Kanhei Charan Swain was my teacher while I was a student in BJEM BEd. College. He was a superb teacher. His teaching style was simple but lucid. He made our boring lessons very interesting. His modest yet smart attire, his endearing smile and encouraging words were absolutely marvelous. While teaching he used to throw light on various practical issues which enhanced my outlook and knowledge. He was a teacher but was a friend to his students. His reassuring smile could solve all our problems. His sense of humour was infectious.

Once I was assigned with same duties during my tenure as a teacher in BJM School. I was working under the guidance of Mr. K.C. Das, who was the Principal of that school then. Once Swain Sir was present there. He asked Mr Das, "How is Subhasree performing as a teacher?" Mr. Das humorously replied, "What can I say ? Subhashree, your student, is the worst teacher I have ever seen." Swain Sir immediately said with a chuckle, "This is the best compliment I have ever heard about my dear student." Not only as a teacher but as a great human being he had influenced and inspired us. He is no more with us but he will remain as a guiding force in my life.

Teacher, BJEM School

